

**BİR DIŞSALLIK ÖRNEĞİ OLARAK EKOKÖYLER:
TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA ÜLKELERİ
KARŞILAŞTIRMASI**

İhsan ÖĞLEK
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmail CİĞERCİ
Mart, 2021
Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİR DIŞSALLIK ÖRNEĞİ OLARAK EKOKÖYLER:
TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA ÜLKELERİ
KARŞILAŞTIRMASI**

Hazırlayan
İhsan ÖĞLEK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İsmail CİĞERCİ

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Bir Dışsallık Örneği Olarak Ekoköyler: Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01.03.2021

İmza

İhsan ÖĞLEK

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	İhsan ÖĞLEK
	Numarası	180607112
	Anabilim Dalı	Maliye
	Programı	Maliye
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Bir Dışsallık Örneği Olarak Ekoköyler: Türkiye ve Bazı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması	
Tez Savunma Sınav Tarihi	16.02.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	14:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

BİR DIŞSALLIK ÖRNEĞİ OLARAK EKOKÖYLER: TÜRKİYE VE BAZI AVRUPA ÜLKELERİ KARŞILAŞTIRMASI

İhsan ÖĞLEK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

Mart, 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İsmail CİĞERCİ

Bir piyasa başarısızlığı olarak kabul edilen dışsallıkların; günümüzde ulaşılmış olduğu boyutlar, onları küresel çapta değerlendirmemizi ve içselleştirme yollarının da küresel boyutta geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmamızda öncelikle, dışsallıklar teorisi kapsamında; literatürdeki dışsallık tanımlarına, dışsallık sınıflandırmalarına ve dışsallıkların içselleştirilmesinde kamusal ve piyasa temelli çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Yaklaşık 250 yıllık sanayileşme süreci sonucunda ulaştığımız modern çağda insanlık kendisini; iklim krizi, doğal kaynakların azalması, kuraklık, hızlı nüfus artışı, artan yoksulluk, kırdan kente göç ve kent kapasitelerinin alarmı, gıda güvenliğinin tehlikesi gibi gün geçtikçe önlenmesi daha da güçleşen sorunlar içerisinde bulmuştur. Bu sorunlar esasında bireysel ve basit ekonomik davranışlarımızın, oluşturdukları dışsal etkilerin kümülatif sonucudur. Ekolojik kaygılardan uzak, tüketime dayalı hayat biçimlerimizin; yaşamakta olduğumuz çevresel, ekonomik ve kültürel sorunlar üzerinde ne kadar etkili olduğu birçok disiplin tarafından tartışılmakta ve irdelenmektedir. Bahsi geçen sorunları önlemek ve gidermek için her disiplin farklı çözüm yolları önerebilmektedir. Bu sorunlara bütüncül bir çözüm getirmeyi amaçlayan yaklaşımlardan biri de sürdürülebilir bir yaşam modeli sunan ekoköy hareketidir.

Bu çalışma, ekoköylerin; ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda çeşitli dışsallıklar doğurduğu ve var olanların haricinde yeni dışsal etki potansiyellerinin de olduğu iddiası üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu iddia çerçevesinde çalışma kapsamında Türkiye'den ve Avrupa'dan seçilen dörder ekoköy girişimi; ekolojik, ekonomik ve sosyal yönleri ile incelenerek neden oldukları dışsallıkların tespiti ve karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dışsallık, ekoköy, sürdürülebilirlik, ekoloji, yeşil ekonomi.

ABSTRACT

ECOVILLAGES AS AN EXAMPLE OF EXTERNALITY: COMPARISON OF TURKEY AND SOME OF EUROPEAN COUNTRIES

İhsan ÖĞLEK

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PUBLIC FINANCE

March, 2021

Advisor: Asst. Prof. Dr. İsmail CİĞERCİ

Externalities are considered as a market failure. The dimensions that externalities have reached today; it requires us to evaluate them globally and develop methods of internalizing them globally. Therefore, it was first included in our study that definitions of externality in the literature, classifications of externality and public and market-based solutions for internalization of externalities.

In the modern age, which humanity has reached after approximately 250 years of industrialization, it is in problems that are getting harder to prevent day by day. The main complications are the climate crisis, the depletion of natural resources, drought, rapid population growth, increasing poverty, rural to urban migration and the exceeding urban capacities, the danger of food security. These problems are essentially the cumulative result of our external effects, which are our individual and simple economic behaviors. Life styles that do not have ecological concerns and are based on consumption; Many disciplines discuss and examine how it is effective on the environmental, economic and cultural problems we are experiencing. Each discipline can suggest different solutions to prevent and eliminate that the aforementioned problems. Ecovillage movement, which offers a sustainable life model, is one of the approaches aiming to bring a holistically solution to the related problems.

This study carried out on the claim that ecovillages give rise to various externalities in economic, social and cultural fields and that they also have different external impact potentials. In the context of this claim, a total of eight ecovillage initiative were selected from Europe and Turkey. The selected ecovillages were examined with their ecological, economic and social aspects and the externalities they caused were determined and compared.

Keywords: Externality, ecovillage, sustainability, ecology, green economy

ÖN SÖZ

Çalışma konusunun seçiminden çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen her süreçte desteğini eksik etmeyen ve yol gösteren tez danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi İsmail CİĞERCİ'ye, yüksek lisans öğrenimin sürecinde motivasyon kaynağım olan ve her türlü destekleri ile bana inandıklarını gösteren değerli dostum Alihan PASİN'e ve sevgili eşim Fatma TÜRKMENOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak; hayatım boyunca her zaman yanımda olan anne ve babama özverilerinden ötürü müteşekkirim. Bu borcu ödeyemeyeceğimi bilerek sonsuz teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

İhsan ÖĞLEK

2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYIHata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞSALLIKLAR TEORİSİ

1. PİYASA BAŞARISIZLIKLARI	4
2. DIŞSALLIK KAVRAMI	6
3. DIŞSALLIK TÜRLERİ	9
3.1. POZİTİF VE NEGATİF DIŞSALLIKLAR	9
3.2. ÜRETİM VE TÜKETİM DIŞSALLIKLARI.....	10
3.3. MARJİNAL VE İNFRAMARJİNAL DIŞSALLIKLAR.....	11
3.4. TEKNOLOJİK VE PARASAL DIŞSALLIKLAR	12
3.5. BİLGİ DIŞSALLIKLARI.....	13
3.6. AĞ DIŞSALLIKLARI	13
4. DIŞSALLIKLARIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ	14
4.1. KAMUSAL ÇÖZÜMLER	15
4.1.1. Vergiler	15
4.1.2. Sübvansiyonlar	18
4.1.3. Harçlar.....	20
4.1.4. Pazarlanabilir Kirlilik Hakkı (Kirlenici İzni).....	20
4.1.5. Doğrudan Kontrol (Standartlar-Regülasyon)	21
4.2. PİYASA ÇÖZÜMLERİ	23
4.2.1. Coase Teorisi	23
4.2.2. Kaldor-Hicks Yaklaşımı	24
4.2.3. Scitovsky Yaklaşımı.....	25
4.2.4. Meade Yaklaşımı	26
5. DIŞSALLIK YARATAN FAKTÖRLER.....	26
5.1. ÇEVRE DIŞSALLIKLARI	26
5.2. EĞİTİM DIŞSALLIKLARI	28
5.3. GÖÇ DIŞSALLIKLARI.....	29
5.4. SAĞLIK DIŞSALLIKLARI	30
5.5. ULAŞIM DIŞSALLIKLARI.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

ALTERNATİF BİR YAŞAM MODELİ: EKOLOJİK KÖYLER

1. EKOLOJİ KAVRAMI.....	32
1.1. EKOLOJİK AYAK İZİ	32
1.2. EKOLOJİK EKONOMİ	33

1.3. EKOLOJİK PLANLAMA.....	34
2. KENDİ KENDİNE YETEBİLEN TOPLUMLAR.....	34
3. EKOLOJİK KÖY (EKOKÖY).....	35
3.1. EKOKÖY KAVRAMI	36
3.2. EKOKÖYLERİN TARİHSEL SERÜVENİ	38
3.3. EKOKÖYLERİN FAALİYETLERİ	39
3.3.1. Yapı İnşası.....	40
3.3.2. Organik Tarım.....	40
3.3.3. Yenilenebilir Enerji Üretimi.....	42
3.3.4. Kırsal Turizm.....	43
3.3.5. Eğitim, Sanat ve Zanaat Faaliyetleri	46
3.4. EKOKÖYLERİN SORUNLARI.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AVRUPA EKOKÖY GİRİŞİM ÖRNEKLERİ

DIŞSALLIKLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

1. EKOKÖY ÖRNEKLERİ.....	50
1.1. AVRUPA EKOKÖY ÖRNEKLERİ	50
1.1.1. Solheimar Ekoköyü – İzlanda	51
1.1.2. Sieben Linden Ekoköyü – Almanya.....	54
1.1.3. Findhorn Ekoköyü – İskoçya	56
1.1.4. Cloughjordan Ekoköyü – İrlanda.....	59
1.2. AVRUPA ÖRNEKLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE DIŞSALLIK ..	62
1.3. TÜRKİYE EKOKÖY ÖRNEKLERİ	67
1.3.1. Güneşköy– Kırıkkale.....	68
1.3.2. İmece Evi- İzmir	71
1.3.3. Bayramiç Yeniköy- Çanakkale	72
1.3.4. Belentepe Permakültür Çiftliği- Bursa.....	73
1.4. TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE DIŞSALLIK	75
2. TÜRKİYE VE AVRUPA EKOKÖY ÖRNEKLERİNİN DIŞSALLIKLARININ	
KARŞILAŞTIRILMASI.....	78
SONUÇ VE ÖNERİLER	85
KAYNAKÇA.....	90

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%: Yüzde

&: Ve

CO₂: Karbondioksit

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Akt.: Aktaran

Bkz.: Bakınız

CASA: Council of the Americas Sustainable Settlements (Amerika Sürdürülebilir Yerleşimler Konseyi)

GEF: Global Environment Facility (Küresel Çevre Fonu)

GEN: Global Ecovillage Network (Küresel Ekoköy Ağı)

IFOAM: International Federation of Organic Agriculture Movements (Uluslararası Organik Tarım Hareketi Federasyonu)

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

TaTuTa: Tarım-Turizm-Takas

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDT: Toplum Destekli Tarım

TTT: Toplum Temelli Tarım

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNEP: United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

Vb.: Ve benzeri

Vd.: Ve devamı

GİRİŞ

İlk kez Knut Wicksel'in ortaya attığı sonrasında Alfred Marshal tarafından da kavramsallaştırılarak teori haline getirilen dışsallık kavramı, basit bir ifade ile; bir üretici ya da tüketicinin üretim veya tüketim faaliyetinin başka bir üretici ya da tüketiciyi, piyasa mekanizması dışında olumlu-olumsuz etkilemesi durumu olarak tanımlanabilir. Dışsallıklar temelde birer piyasa başarısızlıklarıdır. Bu kabulü sağlayan en önemli nokta, etkilemek veya etkilenmekten ziyade bu etkilerin piyasa mekanizmasının dışında kalması; yani fiyatlandırılmıyor oluşudur. Dışsal etkileri piyasa mekanizmasına dahil edebilmek adına, dışsallıklar teorisi kapsamında çeşitli çözüm önerileri; içselleştirme yöntemleri geliştirilmiştir. Bu çözüm önerileri temelde; devletin piyasaya müdahalesini ön gören, kamusal yöntemler ve piyasanın dışsallığı kendi içerisinde, müdahalesiz çözebileceğini ön gören, piyasa temelli yöntemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Herhangi bir dışsallığın içselleştirilmesinden kasıt, dışsal etkiyi doğuran ekonomik faaliyetin ya da doğrudan dışsal etkinin ortadan kaldırılması değildir. Buradaki amaç; negatif dışsallığa neden olan veya pozitif dışsallıktan faydalanan tarafı, oluşan negatif/pozitif dışsallığın maliyeti ile yüzleştirmektir. Çalışmamızın ana çerçevesini yukarıda kabaca değindiğimiz dışsallıklar teorisi oluşturmaktadır.

Sanayi devrimi ile doğa üzerinde hakimiyet kurmaya başlayan insanlık; bugünkü gerçekliği yaratmıştır. Bugün, insan ve doğa karşı karşıya durmaktadır. Gezegenin sunduğu sınırlı kaynakları, gerçek ihtiyaçlarından kopuk mal ve hizmetlerin üretilip satılması için harcayan insanlık; küresel iklim krizi, kuraklık, doğal kaynakların tükenişi, salgın hastalıklar, artan yoksulluk, bölgeler arası eşitsizlik, göç dalgaları ve sağlıksız bir çevre ile yüzleşmektedir. Oluşturduğumuz küresel pazarlar, uygulamakta olduğumuz endüstriyel tarım yöntemleri, geliştirdiğimiz kitlesel üretim modelleri; refah artışının yanında, çevresel ve sosyokültürel tahribatı getirmiştir. Reklam ve pazarlama bütçelerinin üretim bütçelerini aştığı, bireye erişilebilir her kanaldan tüketime teşvikin pompalandığı, günümüz neo-liberal kapitalist ekonomide; tüketimin, ihtiyaçları karşılama ve fayda sağlama davranışından uzaklaşarak tüketicinin kendini ifade etme biçimine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Endüstri sonrası işgücü tasarrufu sağlayan teknolojiler ile neredeyse her türlü mal ve hizmetin, hızlı erişilebilir ve ucuz olmasının yarattığı refah illüzyonu; bizleri daha derin meseleler ile yüzleşmekten alıkoymaktadır. Bu meselelerden biri de gezegenimizin ve bizlerin varoluşunu tehdit eden küresel iklim krizidir.

Bireysel dönüşümlerimizin bu yıkımı engelleyemeyeceği inancı yaygın olsa da yaşanan yıkımın nedeninin bireysel davranışlarımız olduğu unutulmamalıdır. Yaşanılan ekolojik yıkımın en büyük yaratıcısının, gün geçtikçe büyüyen endüstriler olduğu bilinse de bu endüstrileri yaratanların ve besleyenlerin bireyler olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bireysel farkındalıklarımız ve bunun sonucundaki dönüşümlerimiz; endüstriler ve doğa ile olan ilişkimizi biçimlendirecektir. Global Footprint Network (2020)'e göre; bugün insanlık, gezegenimizin bir yılda üretebildiği ve bize sunduğu doğal kaynakları yaklaşık sekiz ayda tüketmekte ve yılın geri kalan günlerini bir sonraki yıldan ödünç alarak geçirmektedir. Bu demek oluyor ki kapasitesinin %60 fazlasını tüketen insanlık, dünyanın kendini yenilemesine imkan tanımadan geleceğini harcamakta ve dünyayı tüketmektedir. Bugün insanlar sanki 1.6 tane dünya varmışçasına doğal kaynakları kullanmaktadır. Sürdürdüğümüz yaşam biçiminde ısrarcı olup gezegeni yok etmeye devam ettiğimiz ve aksi bir gelişim göstermediğimiz takdirde, sahip olduğumuz dünyaya ek olarak; 2030 yılında 1.8, 2050 yılında ise 3 adet dünyaya daha ihtiyacımız olacaktır.

Bulduğumuz noktadan baktığımızda, savurgan yaşam tarzlarımızın sürdürülebilmesi mümkün gözükmemektedir. İçinde bulunduğumuz yaşam biçiminden farklı olarak sürdürülebilir bir yaşam modelinin geliştirmesi birçok disiplinin tartışma konusudur. Bu doğrultuda geliştirilen modellerden biri de bilinçli toplulukların kırsal alanlarda oluşturdukları, ekoköylerdir. Sürdürülebilirlik çerçevesinde ekolojik, ekonomik ve kültürel kaygılar ile biçimlenen ekoköyler; sürdürülebilir alternatif bir yaşam modelini yaratma gayretindedirler.

Prof. Dr. Robert J. Rosenthal ekoköyleri, yenilikçi ve özel bir amaç ile bir araya gelmiş bilinçli topluluklar olarak tanımlamış ve iki temel noktaya dikkat çekerek ekoköy hareketinin hassasiyetlerine de değinmiştir. Bunlardan birincisi nitelikli bir yaşamın insanların birbirlerini desteklediği küçük topluluklar ile gelişebileceği iken ikincisi ise sürdürülebilir bir yaşamın geleneksel hayat biçimlerinin yeniden canlandırılması ile gerçekleşebileceğidir (Dawson, 2006: 15-18).

Sürdürülebilirlik alanında dünyada önemli birer girişim olarak kabul edilen ekoköylerin; hayata geçirdiği ve hedeflediği uygulamaların, öncelikle yerel sonrasında da aşamalı olarak bölgesel ve ulusal birçok dışsallık doğurduğu görülmektedir. Bu doğrultuda yukarıda bahsedilen sorunlara bütüncül bir çözüm yaklaşımı geliştiren ekoköylerin; dışsallıklar teorisi kapsamında değerlendirilmesi faydalı görülmüş,

Türkiye'den ve Avrupa'dan seçilen örnek ekoköy girişimleri incelenmiştir. Dünya ekoköy girişimleri incelendiğinde, ekolojik girişimlerin Avrupa kıtasında yoğunlaştığı görülmektedir. Hem ekoköy hareketinin beslendiği fikri kaynakların Avrupa ülkelerinden doğması hem de kurulan ilk ve en köklü ekoköyün Avrupa'da bulunması; karşılaştırma örneklerinin Avrupa kıtasından seçilmesinde etkili olmuştur. Araştırmaya dahil edilen ekoköy girişimlerinin dışsal etkilere neden olan faaliyetleri tespit edilmeye ve bu dışsal etkiler karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Son olarak; hayata geçirilen girişimlerin, pozitif dışsal etkilerinin geliştirilebilmesi ve potansiyel negatif dışsal etkilerinin önlenmesi için öneriler geliştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞSALLIKLAR TEORİSİ

İlk bölümde piyasa başarısızlıklarından biri olan dışsallık kavramını tanımlama yaklaşımlarına, dışsallık türlerine ve dışsallıkların içselleştirilmesinde sunulan kamusal ve piyasa odaklı çözüm önerilerine yer verilerek, dışsallık teori açıklanmaya çalışılmıştır.

1. PİYASA BAŞARISIZLIKLARI

Toplum ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanılan üretim faktörleri, özel kesim ve kamu kesimi arasında ihtiyaçların giderilmesi adına paylaştırılmaktadır. Hem özel kesim hem de kamu kesiminin davranışlarındaki temel amaç üretim faktörlerinin yani kıt kaynakların etkin ve verimli dağılımını sağlamaktır. Kişisel ihtiyaçlara dayanan mal ve hizmetler, arz-talep kurallarına göre özel kesim tarafından üretilebilirken; toplumsal ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetler arz-talep kurallarından bağımsız olarak kamu kesimi tarafından üretilmektedir.

Klasik iktisat teorisine göre ekonomi daima tam istihdam seviyesinde dengededir ve herhangi bir müdahale gerekmeksizin kendiliğinden, görünmez el yardımıyla bu dengeye kavuşmaktadır. Ekonominin bu dengesi herhangi bir dışsal şok ile bozulduğunda piyasa kendini tam istihdam seviyesine geri döndürecek mekanizmalara sahiptir. Ekonominin bahsedilen beceriye sahipliği de firmalar ve tüketicilerin rasyonelliği ve tam bilgiye sahip olmaları varsayımı ile piyasanın tam rekabet piyasası olması ön koşuluna dayanmaktadır. Bunun yanında Neo-İktisadi Düşünce, piyasanın kendi başına optimumu sağlayarak her zaman kendiliğinden denge noktasını bulacağını ve dengeyi koruyacağı kabulüne karşı çıkmaktadır. Bu nedenle piyasanın kamu ekonomisine ve onun müdahalelerine ihtiyacı olduğunu savunmaktadır. Neo-Klasik İktisat savunucularının bu görüşleri iktisat literatürüne “piyasa başarısızlığı teorisi” olarak geçmiştir (Erçoşkun, 2017: 443-444).

Klasik iktisat görüşünün dayandığı piyasa ekonomisi politikaları 1929 Ekonomik Buhranı'na kadar çeşitli ülkelerde hâkim politika olarak uygulanmıştır. Ancak 1929 yılına gelindiğinde piyasa mekanizmasının krize bir çözüm bulamaması klasik iktisat görüşünü, eleştirilerin odağına çekmiş ve yeni tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Krizin, Keynes'in görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilen devletin ekonomiye müdahale politikaları sonucu aşılması; klasik iktisadın savunduğu “görünmez el”

varsayımını geçersiz kılmıştır. Böylelikle piyasanın yetersiz kaldığı durumlarda devletin ekonomiye müdahalesi gerektiği kabul görmüş, yalnız bu müdahalenin sınırları ve şiddeti yeni bir tartışma konusu olmuştur. Aynı zamanda devlet müdahalesi gerekliliğinin doğduğu yani piyasanın pareto optimal kaynak tahsisini sağlayamadığı bu durumlar piyasa başarısızlıkları olarak adlandırılmıştır.

Piyasa ekonomisi her zaman tek başına pareto optimum kaynak tahsisini sağlayamamakta, ekonomik etkinliği sağlamada yetersiz kalabilmektedir. Literatürde, yaşanan başarısızlıkların nedenleri belli başlı aksaklıkların varlığına dayandırılmıştır. Öncelikle bu nedenlerden bahsedecek olursak; kamusal mallar, dışsallıklar, aksak rekabetin varlığı, doğal tekeller, bilgi asimetrisi, ücret ve fiyatların katılığı piyasa başarısızlıklarının nedenleri olarak gösterilmektedir. Piyasa başarısızlığı olarak adlandırılan bu durumların detayına indiğimizde birçok sebep ve sonuç ile karşılaşmaktayız. Kamusal mallar özel mallardan farklı olarak; rakip olmama, dışlanamamazlık ve bedavacılık sorunu gibi özelliklere sahiptir. Kamusal mallar pazarlanamaz ve bu malların piyasa fiyatı oluşmaz. Bu nedenle piyasa mekanizması kamusal mal ve hizmetlerin üretiminde ya da dağıtımında yetersiz kalmakta böylelikle kamusal mallar başlı başına bir piyasa başarısızlığına dönüşmektedir. Firma veya tüketicilerin piyasa hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları durumu ifade eden bilgi asimetrisinin varlığı halinde, firma veya tüketicilerin kar-fayda maksimizasyonlarını sağlayamamaktadır. Aksak rekabetin varlığı hali ise optimum kaynak dağılımının ve kullanımının sağlanamaması, bunun sonucunda da kıt kaynakların israfının yaşanmasıdır. Bir hizmetin ya da malın üretimi; tek bir firma tarafından sağlandığında birden fazla firma tarafından sağlanmasına göre daha az maliyetli olduğu durumlarda doğal tekel ortaya çıkmaktadır. Ekonomik bir aktörün faaliyeti sonucu başka bir ekonomik aktörü olumlu ya da olumsuz etkilemesi durumu dışsallık olarak ifade edilebilir. Ücret ve fiyatların katılığı nedeniyle arz ve talebin dengelenmesindeki gecikme ile piyasa dengesinin bozulması da ayrı bir piyasa başarısızlığı nedenidir. Bunların yanında başkalarından geri kalmama, snob etkisi¹ ve veblen² etkisi ile negatif eğimli olması gereken talebin pozitif eğimde olması, gelir etkisinin ikame etkisine dönüşmesi sonucu emek arzının hızlı yükselişi gibi nedenlerin varlığı sonucu zaman zaman yaşanan ekonomik krizler piyasa mekanizmasını başarısızlığa uğratmaktadır. İşte bu gibi durumlarda, piyasa ekonomisi

¹ Yüksek gelirli bireylerin herhangi bir tüketim ürününe olan taleplerinin düşük ve orta gelirli bireylerin talebi ile ters yönlü oluşmasıdır.

² Tüketim ürününün fiyatı yükseldikçe kalitesinin de yükseleceği inancından doğan etkidir.

başarısızlığa uğradığında ekonomik denge noktasına ve istenilen refah düzeyine erişmek için devletin ekonomiye müdahalesi gerekmektedir (Öztürk, 2004: 174).

Piyasa başarısızlığına neden olan başlıca konuları bir araya getirecek olursak bunlar;

- Kamusal mal
- Dışsallık
- Doğal Tekel
- Asimetrik bilgi
- Aksak rekabet

Aşağıda birinci bölümün ana konusu, aynı zamanda devletin ekonomiye müdahalesini gerekli kılan ve önemli bir piyasa başarısızlığı nedeni olan dışsallık kavramı detaylı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2. DIŞSALLIK KAVRAMI

Ekonomik literatürde kullanılan dışsallık kavramı temelde, ekonomik bir aktörün üretim ya da tüketim faaliyeti ile başka bir ekonomik aktörün ekonomik faaliyetini olumlu-olumsuz etkilemesi durumunu ifade etmektedir. Bu ifadede dikkat edilmesi gereken nokta, aktörler arasındaki etkileşimin piyasa mekanizması içerisinde fiyatlandırılmıyor oluşudur. Yani kasten oluşturulmamış olumlu-olumsuz etkinin üçüncü kişiler üzerindeki maliyetinin hissedilip giderilmemesi söz konusudur (Berk, 2006: 25). Bahsi geçen faaliyet piyasa ve fiyat mekanizması içinde fiyatlandırılıyor ise orada dışsallıktan bahsedemeyiz.

İktisat ve maliye literatüründe dışsallık kavramını ilk kez Knut Wicksel'in ortaya attığı sonrasında dışsallık konusunda ilk teoriyi ekonomistin Alfred Marshall'ın ortaya çıkarttığı genel kabuldür. Marshall sanayileşmiş ülkelerdeki sanayi gelişimini inceleyerek ve içsel ekonomilerden yola çıkarak dışsal ekonomiler üzerinde durmuştur (Sönmez, 1987: 123). Marshall aynı zamanda endüstrinin gelişmesi ve küçük işletmelerin toplanarak büyük bir sanayiye dönüşmesi sonucu firmaların artan getirilerini açıklamak üzere dışsal ekonomi kavramını kullanmıştır (Kargı ve Yüksel, 2010:184).

Marshall'ın dışsal ekonomilerden yola çıkarak ortaya koyduğu dışsallık kavramı Arthur Cecil Pigou tarafından yeniden ele alınmıştır. Marshall sadece pozitif dışsallıkları, ölçek ekonomileri kapsamında konu edinirken Pigou pozitif dışsallıklara ek olarak negatif

dışsallıkları da ele almış ve konuyu refah iktisadi çerçevesinde incelemiştir. Pigou'nun vurgu yaptığı nokta eksik rekabet piyasasında dışsallık yaşanması halinde devlet müdahalesinin gerekliliğidir. Yani dışsallıkları piyasa mekanizmasının başarısızlığı bağlamında incelemiş, bu konuda kamu kesimine önemli görevler düştüğünü kanıtlamaya çalışmıştır (Sönmez, 1987: 124).

Pigou'ya göre eksik rekabetin varlığı durumunda marjinal net sosyal maliyetin marjinal net özel maliyetten büyük olması çıktının ideal düzeyin altında gerçekleştiğini aksi durumda ise çıktının ideal düzeyin üstünde gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Marjinal net sosyal maliyetin marjinal net özel maliyetten büyük olduğu durumlarda aradaki farkın vergi salınarak giderilmesi ve hasılatların birbirine eşitlenmesini savunmuştur. Böylelikle ekonomik refah arttırılabilecektir (Pigou, 1932: 223- 224).

Pigou, negatif bir dışsallık durumunda endüstride dışsallığa neden olan aktörün vergilendirilerek marjinal faydasının belirli bir miktarının dışsallıktan etkilenen faktörün marjinal maliyetinin düşürülmesinde kullanılmasını ve bu vergilemenin etkilenen ve etkileyen arasındaki fark kadar olmasını yani; negatif dışsallığın içselleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda pozitif dışsallık durumunda da bundan faydalanan tarafın marjinal sosyal faydanın maliyetine katlanmasını öngörmektedir.

Pigou sosyal marjinal maliyet ile özel marjinal maliyet arasında fark bulunması halinde yani bir dışsallık durumunda, refahın maksimize edilemeyeceğini söylemektedir. İşte bu noktada Marshall ile Pigou'nun farkı ortaya çıkmaktadır; Marshall dışsallık kavramını sadece ölçek ekonomileri ve firma teorisi üzerinden ele alırken Pigou dışsallık kavramını piyasa mekanizmasının etkinliğini sağlamadaki başarısızlık üzerinden ele almaktadır (Güneş, 2003: 118).

E. Meade ise basit bir rekabetçi model üzerinden ilerleyerek, bir ekonomik aktörün başka bir ekonomik aktörün üretim faktörlerini, maliyet fiyatlarını veya hasılat miktarlarını etkileyebileceğini ifade etmektedir. Yani bir firmanın üretim hasılatı sadece o firmaya ait girdilere değil diğer firmaların girdilerine veya elde ettiği ürüne de bağlı olabilmektedir. Tüm bu etkileri de dışsal ekonomiler olarak tanımlamaktadır. Meade'nin temel savı; bir girişimci ekonomik bir faaliyeti hayata geçirirken, sadece davranışlarının kendi faaliyetini nasıl etkileyeceğini düşünüp diğer aktörlerin üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini dikkate almayacağıdır. Meade bu savına dayanarak dışsallıkları "ödenmemiş

Üretim faktörleri” ve “atmosfer yaratma” olarak ikiye ayırarak incelemeye almıştır (Meade, 1952: 56-57).

Buchanan da dışsallığı bir bireyin ekonomik faaliyeti; mal hizmet üretimi veya tüketimi, başka bir bireyin fayda-maliyet fonksiyonuna etkisi olarak tanımlamıştır ve etkilenen tarafın tek taraflı vergi ve sübvansiyonlar ile tazmin edilmesini yeterli görmemektedir (Buchanan, 1962: 142-144).

Nath dışsallık kavramını, aktörler arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan fayda ve zararın karşılıksız kalması yani maliyetlerin faydayı sağlayanlar dışındakilere yüklenmesi ya da faydaların maliyetlere katlanmayanlara sağlanması olarak ifade etmiştir. Bu ifadesini dışsallıkların iki özelliğine dayandırmaktadır. Birincisi herhangi bir ekonomik aktörün diğer bir aktöre fayda veya maliyet yüklemesinin kaçınlmaz oluşu iken ikincisi; oluşan fayda ya da maliyetlerin karşılanmasını sağlayacak bir piyasanın olmayışı ve müdahale olmaksızın aktörler tarafından bedelin karşılanmamasıdır (Armağan, 2003: 5).

J. E. Stiglitz’e göre bir firmanın diğer firmalar üzerine maliyet yükleyip onların zararını telafi etmediği ya da bir firmanın diğerlerine fayda sağlayıp da bu faydanın karşılığını alamadığı durumlarda dışsallık mevcuttur (Stiglitz, 1994: 92).

Akalın ise dışsallığı şöyle tanımlamaktadır (Akalın, 1986: 18); “*dışsallık bir ekonomik faaliyete maruz kalan ekonomik ajanın, fiyat mekanizması ile yakalanıp llelemeyen bir kazanç veya zarara uğraması, ancak bu ekonomik faaliyetin başka bir ekonomik ajan tarafından başlatılmasıdır*”. Tanımda dışsallığın fiyat mekanizması dışında gerçekleşmesine yani fiyatlandırılmamasına vurgu yapılmıştır.

Literatürde dışsallıklar ile ilgili birçok tanım yer almaktadır. Özetleyecek olursak; bir üretici ya da tüketicinin üretim veya tüketim faaliyetinin başka bir üretici ya da tüketiciyi olumlu-olumsuz etkilemesi durumuna dışsallık denilmektedir. Buna bağlı olarak kabul gören genel görüş dışsallıkların önemli bir piyasa başarısızlığı olduğu yönündedir. Tarihsel gelişim ile birlikte dışsallıkların sınıflandırılması eşitlense de dışsallıklara karşı bakış aıları farklılaşsa da dışsallık üzerindeki tartışmalar dışsallıkların ielleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

3. DIŞSALLIK TÜRLERİ

Dışsallıklar birçok farklı sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Genel kabul görmüş tek bir sınıflandırma olduğunu söylemek güçtür. Dışsallığı doğuran olaylar, ortaya çıkardığı sonuçlar, dışsallığın tarafları ve sonuçlarının derecesi, refah ve etkinlik gibi farklı açılardan ele alınıp kategorize edilmiştir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde sınıflandırılarak açıklanan dışsallıklar birbirinin alternatifi değildir. Çalışmanın amacına uygunluk ve literatürdeki yaygınlığına göre seçilmiştir.

Dışsallıklar aşağıda belirtilen sınıflandırmalar ile incelenecektir;

- Pozitif-Negatif Dışsallıklar
- Üretim-Tüketim Dışsallıkları
- Marjinal-İnframarjinal Dışsallıklar
- Teknolojik-Parasal Dışsallıkları
- Bilgi Dışsallıkları
- Ağ Dışsallıkları

3.1. POZİTİF VE NEGATİF DIŞSALLIKLAR

Ekonomik aktörlerin ekonomik faaliyetleri sonucu oluşan dışsallığın, doğurduğu sonuçlar açısından incelenmesi itibariyle pozitif-negatif ayrımı ortaya çıkmıştır. En yalın hali ile bir ekonomik aktörün gerçekleştirdiği faaliyet sonucunda; başka bir ekonomik aktörü olumsuz etkiliyor ya da ona maliyet yüklüyor ise negatif dışsallık, başka bir ekonomik aktöre fayda sağlıyor ve etkilenenin bu menfaatin maliyetine katılması söz konusu değil ise pozitif dışsallıktır.

Herhangi bir üretim ya da tüketim faaliyetinde pozitif dışsallık varlığı durumunda, oluşan sosyal fayda fonksiyonu özel fayda fonksiyonundan yüksektir. Yani ekonomide marjinal sosyal fayda marjinal özel faydadan büyüktür. Bu durumda mal veya hizmetler için oluşan piyasa fiyatı üreticiler için optimum düzeyin altında oluşurken tüketiciler için ise optimumun üstünde oluşacaktır (Güneş, 2003: 121). Burada dışsallığı oluşturan tek neden faydanın varlığı değil aynı zamanda dışsal faydanın karşılığının ödenmemesidir. Negatif dışsallık durumunda da marjinal sosyal maliyet marjinal özel maliyetten büyüktür. Çevre kirliliği negatif dışsallıkların klasik örneğidir. Firmalar üretim süreçlerinde çevreye yaydıkları zararları yani negatif dışsallıkları bir maliyet unsuru

olarak görmemekte ve hesaba katmamakta bu nedenle de söz konusu ürünün fiyatı optimum fiyatın altında kalmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 187). Piyasa koşullarında bu şartlar altında fiyatlanan söz konusu mal veya hizmet aşırı üretilmekte bu da sosyal etkinlik kaybına ve kıt kaynakların verimsiz kullanımına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu durum; çevre gibi kamusal mal olan kaynakların belirli zümrelere tahsisine, bir grubun bu kaynakları aşırı kullanımına neden olmaktadır.

Örnek vermek gerekirse; hiç kimsenin sigara içmediği bir ortamda kişinin sigara içmesi, içmeyenler için rahatsızlık doğuracaktır. Tüketici kendi tatminini düşünerek bedelini ödediği sigarayı tüketmektedir. Bu maddi bedel kişinin özel maliyetidir. Ancak tiryaki çevresindeki pasif içicilere de zarar vermekte ve onlara da maliyet yüklemektedir. İşte burada oluşan negatif dışsallığın sosyal maliyetini hesaplarken, pasif içicilerin zararının da hesaba katılması gerekir; fakat bunun hesaplanması mümkün değildir. Başka bir durumda, kendi zevkleri için bahçesine gül diken kişi güllerin dikim ve bakım masraflarını ödeyerek kendi zevkinin maliyetini üstlenmiştir. Bu kişinin marjinal özel maliyetidir. Fakat komşusu hiçbir maliyete katlanmadan güllerin sağladığı güzel manzara ve kokudan bedelsiz faydalanmıştır. Burada fayda elde eden taraf gül sahibine karşı herhangi bir maddi yükümlülük altına girmez. Gül sahibi de komşusundan maliyetlerine ortak olmasını talep edemez. Burada da dikkat edilmesi gereken nokta ise gül bahçesi sahibinin kişisel zevkini gerçekleştirirken komşusuna rastlantısal, kasıt olmadan fayda sağlaması ve komşunun da sağladığı faydanın bedelini ödememesidir (Savaşan, 2017: 222-224).

Pozitif-negatif dışsallık, dışsallıkların sınıflandırılmasında en temel türdür. Yapılan diğer ayrımlar bu tür üzerinden şekillenmiştir.

3.2. ÜRETİM VE TÜKETİM DIŞSALLIKLARI

Dışsallıkları, dışsallıklara neden olan ekonomik faaliyetler açısından incelediğimizde üretim-tüketim dışsallıkları ayrımı ortaya çıkmaktadır. Dışsallık üretim faaliyeti sonucu oluşuyorsa “üretim dışsallığı”, tüketim faaliyeti sonucu oluşuyorsa “tüketim dışsallığı” olarak adlandırılır.

Herhangi bir firma veya bireyin üretim faaliyeti sonucu başka bir birey ya da firmanın üretim veya tüketim fonksiyonunu bağımsız olarak olumlu-olumsuz etkilemesine üretim dışsallığı denir. Aynı şekilde herhangi bir firma veya bireyin tüketim

faaliyeti sonucu başka bir birey ya da firmanın üretim veya tüketim fonksiyonunu bağımsız olarak olumlu-olumsuz etkilemesine de tüketim dışsallığı denilmektedir.

Dışsallığa neden olan aktörün üretici veya tüketici olabileceği gibi etkilenen aktörün de üretici veya tüketici olabileceği aynı zamanda ortaya çıkan dışsallığın pozitif veya negatif olmasına bağlı olarak sekiz farklı üretim-tüketim dışsallığı türü oluşmaktadır. Bunlar:

Üretim dışsallıkları,

- Üreticiden üreticiye pozitif dışsallık
- Üreticiden üreticiye negatif dışsallık
- Üreticiden tüketiciye pozitif dışsallık
- Üreticiden tüketiciye negatif dışsallık

Tüketim dışsallıkları,

- Tüketiciden üreticiye pozitif dışsallık
- Tüketiciden üreticiye negatif dışsallık
- Tüketiciden tüketiciye pozitif dışsallık
- Tüketiciden tüketiciye negatif dışsallık

Üretim dışsallıklarında marjinal dışsal zararın tüketim dışsallıklarından daha büyük olduğu görülür. Bunun nedeni ise üretim sürecinin ölçek olarak görece daha büyük olması ve daha kirletici olmasından kaynaklanmaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 188).

3.3. MARJİNAL VE İNFRAMARJİNAL DIŞSALLIKLAR

Dışsallıklar, sebep olduğu sonucun derecesi ve önemine göre incelendiğinde marjinal ve inframarjinal olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Marjinal dışsallık, ekonomik bir aktörün üretim ya da tüketim sürecinde gerçekleştirdiği ilave değişikliğin diğer aktörlerin fayda-maliyet fonksiyonlarında neden olduğu ilave değişikliktir. İnframarjinal dışsallıklar ise, ekonomik aktörün üretim ya da tüketim faaliyetinin diğer aktörlerin fayda-maliyet fonksiyonlarında herhangi bir değişiklik oluşturmaması veya etkinin önemsiz boyutlarda olmasıdır. Bu tür dışsallıklar tek yönlü veya çift yönlü oluşabilmektedir (Armağan, 2003: 8).

Bir şehirde trafik sıkışıklığı veya kapasite yetersizliği oluşana kadar trafiğe yeni bir aracın katılması inframarjinal dışsallık iken insanların bu sıkışıklıktan şikayetçi olmaları ve her yeni araç ile bu rahatsızlığın artıyor oluşu marjinal dışsallıktır. Özet olarak herhangi bir bireyin mevcuda ilave kararları başka bir bireyi bir noktaya kadar etkilemiyorsa inframarjinal dışsallık iken belli bir noktadan sonra her ilave davranışın etkilemesi ise marjinal dışsallıktır.

3.4. TEKNOLOJİK VE PARASAL DIŞSALLIKLAR

Dışsallıklar aynı zamanda dışsallığın piyasa mekanizması aracılığıyla ya da piyasa mekanizması içerisinde oluşup oluşmaması esasına göre teknolojik ve parasal dışsallık olarak iki gruba ayrılabilir. Jacop Viner parasal-teknolojik dışsallık ayrımını ortaya atan ilk kişi olmuştur (Yüksel, 2006: 27).

Parasal dışsallıklar, ekonomik bir aktörün faaliyetleri sonucu diğer bireyleri piyasa mekanizması içerisinde yani fiyatlar yoluyla dolaylı olarak olumlu-olumsuz etkilemesidir. Bu dışsallıklara parasal denmesinin nedeni; dışsallığın piyasa mekanizması içerisinde arz-talep şartlarında, fiyatlardaki değişimler sonucunda doğmasıdır. Parasal dışsallıklar etkileyenin bir amaç gütmeyen meydana getirdiği ve etkilenen için de doğal olmayan, beklenmeyen etkiler meydana getiren dışsallıklardır (Alabaş, 2016: 22). Arz-talep şartlarında fiyatlardaki değişikliğe firmalar ya da bireyler neden olmaktadır. Birimler arasındaki bağımlılık piyasa mekanizması içerisinde birbirini etkilemekte böylelikle birbirleri üzerinde kazanç veya kayıplar yaratmaktadır.

Şöyle ki; azalan getiri söz konusu olduğunda, bir malın talebinin artması fiyatını arttıracaktır. Böylelikle o malı tüketenler bundan olumsuz etkilenecektir. Bu durumda negatif parasal dışsallık doğacaktır. Artan getiri durumunda, bir malın talebinin artması malın üretimini artırarak daha düşük fiyattan satılmasını sağlayacaktır. Fiyattaki düşüş diğer tüketicilere fayda sağlayacak böylelikle pozitif parasal dışsallık doğacaktır (Scitovsky, 1971'den akt. Yüksel, 2006: 28).

Teknolojik dışsallıklar ise ekonomik bir faaliyetin piyasa mekanizmasına dahil olmadan diğer birey ya da bireyleri olumlu-olumsuz etkilemesidir. Örnek vermek gerekirse X firmasının üretim faaliyetleri sonucu meydana gelen hava kirliliği Y tüketicisinin faydasını azaltmakta ya da ona maliyet yüklemektedir. Etkilenenin piyasa mekanizmasının dışında olması ve etkinin fiyatlanamaması yani piyasa araçları ile yansıtılamaması teknolojik dışsallık olarak ifade edilir (Alabaş, 2016: 22-23).

Teknolojik dışsallıklar statik ve dinamik olmak üzere iki grupta incelenmektedir. İlk olarak statik dışsallık; üreticiler arasındaki üretim ilişkisine dayanır, üreticilerin birbirlerini etkileyerek üretim fonksiyonlarında piyasaya bağlı olmayarak meydana getirdikleri fayda veya maliyetlerdir. İkinci olarak dinamik dışsallık ise, zaman içinde gerçekleşen değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan etkilerdir. Ekonomilerde doğrudan piyasa mekanizmasına bağlı olmadan meydana gelen niteliksel veya niceliksel değişimler, teknolojik bilgi düzeyindeki yükselmeler teknolojik dışsallık örnekleridir (Manisalıoğlu, 1971: 7-8).

Meade bu durumu biraz daha detaylandırarak ele almış ve teknolojik dışsallıkları “ödenmeyen üretim faktörleri” ve “atmosfer yaratma” olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki tür arasındaki temel farklılık ilk durumda toplumun geneli için ölçeğe göre sabit getirilerin varlığı olmasına rağmen tek bir endüstri için olmaması; ikinci durumda ise tek endüstri için ölçeğe göre sabit getirilerin olması fakat toplumun geneli için ölçeğe göre artan getirilerin olması söz konusudur (Meade, 1952: 56).

3.5. BİLGİ DIŞSALLIKLARI

Bir ekonomik aktörün araştırma-geliştirme çalışmaları sonucunda yarattığı bilginin, bu faaliyetlerin maliyetlerine ortak olmayan diğer ekonomik aktörlere fayda sağlaması bilgi dışsallığı olarak ifade edilir. Yenilikçi bilginin sadece o bilgiyi bulana değil onunla birlikte; aynı veya benzer alanlarda ya da aynı veya yakın coğrafyalarda yer alan, faaliyet gösteren diğer iktisadi birimlere de fayda sağladığı bilinmektedir. Bu bulguların yaygınlaşması ile birlikte bilginin yarattığı pozitif dışsallıklar, endüstri ekonomilerinin ve bölgesel ekonomik gelişme çalışmalarının önemli inceleme konuları olmuştur (Türkcan, 2014: 48-51).

3.6. AĞ DIŞSALLIKLARI

Bir mal ya da hizmetin tüketimi ile sağlanan fayda diğer ekonomik aktörlerin de o malı tüketmesiyle beraber artıyorsa ilgili mal ya da hizmet ağ dışsallığı oluşturmuş demektir (Güneş, 2003: 14). İlgili malın değeri o malı kullanan kişi sayısına bağlıdır denilebilir.

Ağ dışsallıklarına Whatsapp uygulamasını örnek verebiliriz. İlgili haberleşme uygulamasını ne kadar çok kişi kullanır ise yani ağa ne kadar çok kişi dahil olursa kullanıcılar da o kadar çok kişi ile iletişim kurabilecek ve böylelikle uygulamanın değeri artacaktır. Farklı bir durumda ise artık önemini kaybetmiş iletişim araçları için geçerlidir.

Örneğin, faks makineleri iletişim araçları teknolojisinin gelişimi ile önemsiz hale gelmiş ve kullanımı tükenmektedir. Bu teknolojinin; kullanıcıları azaldıkça diğer aktif ve potansiyel kullanıcılar için değeri azalacaktır (Aktaş, 2019: 26).

Ağ dışsallıkları doğrudan ve dolaylı olarak iki türe ayırarak incelenmiştir. Doğrudan ağ dışsallıkları, ağa dahil olan kişi sayısına bağlı olarak ağın değerini doğrudan arttıran fiziksel etkilerdir. Ağı kullanan kişi sayısı arttıkça ağ dışsallığı da o ölçüde oluşur. Fiziksel ağlar doğrudan ağ dışsallıkları olarak değerlendirilmektedir. Örneğin; otoyol, demir yolu gibi ulaşım ağları; bankacılık, ATM'ler gibi finansal işlem ağları; telekomünikasyon alt yapısı gibi varlığını somut olarak hissettiğimiz gerçek ağlar doğrudan ağ dışsallığı oluşturan ağlardır. Bunların yanında teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan internet, bilgisayar programları veya sosyal medya gibi ağlar da doğrudan dışsallık yayan ağlardır. Dolaylı ağ dışsallıkları ise tamamlayıcı mallarda düşük fiyatlama sonucu malın kullanıcı sayısının artması olarak ifade edilir. Ürünün kullanıcı sayısı arttıkça piyasa aracılığıyla maliyetlerin düştüğü ve verimliliğin arttığı böylelikle fiyatların da gerilediğini gösteren parasal dışsallıklar aynı zamanda dolaylı ağ dışsallıklarıdır. Güneş'in aktardığına göre; Katz ve Shapiro dolaylı ağ dışsallıklarının bu doğal özellikleri gereği parasal bir dışsallık olduğunu ve içselleştirilemeyeceğini öne sürmüşlerdir (Güneş, 2003: 15-16). Günümüzde internet kullanımının gün geçtikçe arttığı bilinmektedir. Buna bağlı olarak internet kullanımındaki arzu; bilgisayar, akıllı telefon ya da modem gibi internete erişim araçlarının da satışını olumlu etkilemekte ve hatta bilgisayar, akıllı telefon veya tablet gibi teknolojik ürünlerin yedek parça veya aksesuar üretimini de arttırmaktadır. Bu durum dolaylı ağ dışsallıkları için örnek verilebilir.

4.DIŞSALLIKLARIN İÇSELLEŞTİRİLMESİ

Ekonomi literatüründe dışsallıkların içselleştirilmesi her zaman dışsallıkların ortadan kaldırılmasını ifade eden bir kavram değildir. Hatta çoğu zaman içselleştirme; alternatif çözümler ile dışsallığı doğuranları ya da fayda sağlayanları, dışsallıkla buluşturmak ve farkına vardırmasıdır. Negatif dışsallık söz konusu olduğunda, içselleştirilmesi için marjinal sosyal maliyet özel maliyete eklenir; pozitif dışsallıkta ise, marjinal sosyal fayda marjinal özel faydaya eklenir. Bu içselleştirme süreci, dışsallığın oluşturduğu olumlu-olumsuz marjinal değerin fiyatlandırılmasını ifade eder. Bu noktada; dışsallığı doğuranların ve dışsallıktan etkilenenlerin teşhisini, aynı zamanda da etkinin parasal değerinin ölçülmesi gerekmektedir. Bu teşhis ve değer ölçümünün gerçekleştirilmesi çoğu zaman mümkün değildir (Hyman, 2010: 106).

Dışsallıkların içselleştirilmesi konusundaki tartışmaların odağında, düzenlemelerin kim tarafından yapılacağı vardır. Kimi görüşler devletin çeşitli politika araçları ile dışsallığı çözebileceğini vurgularken kimi görüşler ise bir piyasa başarısızlığı olan dışsallıkların yine piyasa tarafından çözüleceği üzerinedir. Bu nedenle dışsallıkların içselleştirilmesi, kamusal çözümler ve piyasaya dayalı çözümler olarak iki ayrı başlık altında incelenecektir.

4.1. KAMUSAL ÇÖZÜMLER

Piyasa mekanizması içerisinde dışsal maliyet yaratan firmalar, yarattıkları dışsallıkları maliyet fonksiyonlarında dikkate almamaya meyillidir. Bu yüzden devletin, dışsallığın sorumluluklarını firmalara hatırlatması, bunlar ile firmaları yüzleştirmesi ve bunlar için devlet gücünü kullanarak yaptırımlarda bulunması gerekmektedir (Kargı ve Yüksel, 2010: 191). Dışsallıkların varlığı durumunda devlet negatif dışsallıklar için çeşitli yaptırımlar veya para cezaları uygulayabilirken pozitif dışsallıklar için de teşvik edici politikalar uygulayarak fiyatlama mekanizmasını kullanabilir. Böylelikle firmalar ya da kişiler yükledikleri maliyetleri veya başkalarına sağladıkları faydaları fark etme imkânı bulurlar (Stiglitz, 1994: 94).

Dışsallıklar ekonomik etkinlik kaybına neden olmaktadır. Bu bağlamda devletler etkinlik kaybını önlemek için; vergi, harç, kirletme izni, doğrudan kontrol, standart koyma ve sübvansiyon gibi araçlara başvurabilir.

4.1.1. Vergiler

Dışsallığa neden olan faaliyetlerin vergilendirilmesi fikrini ilk olarak C. Pigou tarafından ortaya atılmıştır. Bu nedenle de bu tür vergilere “Pigou tipi vergiler” de denilmektedir. C. Plott ise daha sonra bu tür vergileri “düzenleyici vergiler” olarak adlandırmış ve bu vergilerin dışsallık yaratan faaliyetlere etkileri üzerine çalışmıştır (Yüksel, 2006: 36).

Negatif dışsallıkların içselleştirilmesinde ve önlenmesinde devletin başlıca müdahale aracı vergilerdir. Bu vergiler; Pigou tipi vergiler, ürün atık miktarı üzerinden alınan vergiler ve çifte kazanç hipotezi başlıkları altında incelenecektir.

4.1.1.1. Pigou Tipi Vergiler

Pigou, dışsallıkların vergiler yoluyla içselleştirilebileceğini savunmuştur. Bu savunmanın temel dayanağı; marjinal sosyal maliyet ile marjinal özel maliyet, marjinal

sosyal fayda ile marjinal özel fayda arasındaki farkın vergi uygulanması sonucunda giderilebileceğinin öngörülmesidir. Böylelikle faaliyetler sonucu doğan dışsallıkların gerçek fayda ve maliyetleri yansıtması sağlanacaktır (Armağan, 2003: 12). Pigou, dışsallığın varlığı halinde ekonomik etkinliğin sağlanabilmesi için piyasa mekanizmasına müdahale edilerek negatif dışsallık doğuran bir faaliyetin her biriminden, üretimin optimal düzeye çekilmesini sağlayacak kadar vergi alınmasını; pozitif dışsallık doğuran bir faaliyette ise her birime sağladığı yarar kadar negatif vergi uygulanmasını savunmaktadır. Pigoucu görüş için kısa bir tanım yapacak olursak; dışsallığa neden olanın, doğurduğu dışsallık maliyeti kadar vergi ödemesine dayanan görüştür.

Pigou tipi vergilerin sosyal etkinlik açısından öne çıkan bazı özellikleri bulunmaktadır. Öncelikle bu tip vergiler kirletmenin fiyatını arttırarak kirleticilerin neden oldukları sosyal ve özel maliyetler ile yüzleşmesini sağlar. Bunun yanında, çevre gibi kamusal malların korunma politikalarının maliyetleri bu vergiler aracılığıyla azaltılabilir. Bu durum “maliyet etkisi” olarak adlandırılır. Son olarak da bu tür vergilerin tahsili ile sağlanan gelir, çevre koruma politikaları veya dışsallık önleyici politikalar için finansman kaynağı olabilir (Kargı ve Yüksel, 2010: 194).

Ekonomide önemli olan kıt kaynakların etkin kullanımüdür. Pigoucu vergilerin esas amacı dışsallığı önlemek değildir. Yani dışsallığın içselleştirilmesi, kirletmeyi ortadan kaldırmaktan ziyade kirliliğin optimum düzeye çekilmesi amacı taşımaktadır. Dışsallık doğurmadan üretim söz konusu olamayacağından her halükârda kıt kaynakların kullanımı söz konusudur. Burada önemli olan nokta ekonomik birimlerin kullandıkları kıt kaynakların maliyetlerine katlanarak kaynak kullanımında etkinliği sağlamaktır. Yukarıda da belirtildiği gibi Pigoucu vergi, dışsallığın doğurduğu her bir birim sosyal maliyet kadar vergi uygulanması esasına dayanır. Dışsallığın doğurduğu sosyal maliyetin firmaya vergiler yolu ile yüklenmesi, firmanın özel maliyetinin artması anlamına gelmektedir. Her bir birimlik üretimi için katlanacağı maliyeti bilen bir üretici, sosyal maliyeti de yüklenmesi ile birlikte toplam maliyetini fiyat mekanizması ile tüketiciye yansıtacaktır. Bu da ürün fiyatlarında artış demektir. Bunun sonucunda fiyatı artan ürünün tüketimi azalacak, tüketim azaldığı için de negatif dışsallık doğuran üretim faaliyeti de azalacaktır. Böylelikle üretim ve tüketimde optimum düzey sağlanırken kirlilik de azaltılmış olacaktır (Savaşan, 2017: 235-239).

Pigoucu vergiler teoride gayet faydalı uygulamalar olarak gözükse de pratikte bazı zorluk ve imkansızlıklarla karşılaşmaktadır. Teori, vergilendirmede vergi oran ve

tarifelerini, vergi mükelleflerini ortaya çıkan dışsallık üzerinden belirlemektedir. Pratikte dışsallığa neden olanların ve dışsallıktan etkilenenlerin belirlenmesi, aynı zamanda dışsallığın neden olduğu maliyetin belirlenmesi güçtür. Yani kimin ne miktarda dışsallık oluşturduğu ve bu dışsallıktan kimin ne miktarda etkilendiğinin ölçülmesi günlük hayatta pek mümkün değildir.

4.1.1.2. Ürün ve Atık Miktarı Üzerinden Alınan Vergiler

Dışsallığı önleme alternatiflerinden biri olan ürün ve atık üzerinden alınan vergiler; pratikte dört farklı yöntem ile uygulanmaktadır. Bu yöntemler; emisyon vergileri, ürün temelinde alınan vergiler ve kirletici ürünün kullanım temelinde alınan vergilerdir.

Hava, su veya toprağa bırakılan atık miktarının ya da gürültü salımlarının miktarlarının ölçülüp bu emisyonların azaltılmasını amaçlayan ve bu emisyonlara neden olanların ödemek zorunda olduğu mali yükümlülükler emisyon vergileridir (Alabaş, 2016: 38). Doğrudan kirleticinin, kirlettiği miktarda vergi ödemesini böylelikle vergi maliyetinden kaçarak kirletme faaliyetini azaltmasını öngören uygulamadır. En güncel örneği karbon vergileridir. Aynı zamanda yeşil vergiler de örnek olarak gösterilebilir. Bu tür vergileri diğer vergilerden ayıran birtakım avantajları vardır. Bazı vergiler kirletme önleyici teşvikleri kırabilir, çarpık ve aşırı kullanımlara neden olarak kirletici ürünlerin kullanımındaki dengeyi bozabilmektedir. Emisyon vergileri ise sapmaları düzenleyici özellikleri ile buna engel olurlar. Emisyon vergilerinin bir diğer avantajı da gelir sağlayıcı özelliğidir (Pearce, 1991: 940-942). Bu tür vergilerin uygulanmasında başlıca sorun emisyon miktarının tespit edilmesidir. Ölçümün yapılamadığı durumlarda, uygulamada sorunlar olacaktır. Bu tür vergilere etkin diyebilmemiz için vergilerin kirleticileri vergi maliyetlerinden kaçınmak adına kirletmeyi azaltıcı davranışlara itecek güçte olması gerekmektedir.

Ürün temelinde alınan vergiler, kullanıldıklarında ya da çevreye bırakıldıklarında çevreye zarar veren ürünlerden alınan vergilerdir. İlgili vergiler nihai ürün fiyatı üzerinden belirlenebildiği gibi üretim esnasında kullanılan ara mallar üzerinden de uygulanabilir. Kullanım temelinde belirlenen vergiler ise, belediyelere atık toplama veya temizleme için ödediğimiz vergiler gibi çevre temizliği ile ilgili hizmetleri için ödenen vergilerdir (Alabaş, 2016: 40).

Vergilendirmede farklılık; kirletici ürünlerden daha yüksek, daha az kirletici ya da kirletmeyen ürünlerden ise daha az vergi alınmasını ifade eder. Burada temel amaç kirletici ürünlerin fiyatlarının artırılarak diğer ürünleri daha cazip kılmaktır. Motorlu Taşıtlar Vergisi'nde motor hacmi, aracın yakıt türü gibi ölçütlerin bulunması ve bu ölçütlere göre vergi miktarlarının belirlenmesi farklı vergilendirmeye örnektir.

4.1.1.3. Çifte Kazanç Hipotezi

Negatif dışsallıkların içselleştirilmesinde politika yapıcılar tarafından öncelikle başvurulan yöntem vergilendirmedir. Bu yöntemin tercih edilmesinde başlıca neden vergi uygulamalarının kamuya gelir sağlayıcı niteliğidir. İlgili politikalar sonucu sağlanan vergi gelirlerinin kullanım tartışmalarına, alternatif sunan hipotez “çifte kazanç hipotezidir”.

Çifte kazanç hipotezi negatif dışsallığı doğuran faaliyetlerden vergi alarak sağlanan gelirin vergi sistemi içerisindeki diğer vergilerin azaltılmasının finansmanında kullanılmasını öngören bir mekanizmadır (Mckitrick, 1997: 417-418). Bu hipoteze göre; dışsallık üzerinden alınan vergi, hem dışsallık maliyetlerini arttırarak neden olanları caydıracak ve negatif dışsallığı azaltacak hem de elde edilen vergi geliri, ekonomide etkinliği bozan vergilerin azaltılmasında kullanılarak etkinlik sağlanabilecektir. Böylelikle daha düşük negatif dışsallık hedefi ve daha düşük işsizlik ya da enflasyon gibi ekonomik bir hedef birlikte sağlanmış olacaktır. Böylelikle bir politika ile iki amaçta da hedefe ulaşılmış olacaktır, hipotez adını buradan almaktadır (Kargı ve Yüksel, 2010: 195).

4.1.2. Sübvansiyonlar

Kısaca tanımlayacak olursak sübvansiyon; devletin kişi veya kurumlara para, mal ve hizmet şeklinde yaptığı karşılıksız yardımlardır. Dışsallık kapsamında sübvansiyonların uygulanma nedeni, etkin kaynak dağılımını sağlamak ve pozitif dışsallığın sürdürülme gayretidir. Sübvansiyonlar Pigocu vergilerin alternatifidir (Armağan, 2003: 13).

Pozitif bir dışsallık durumunda örneğin, sağlık hizmetleri bakımından aşılama politikaları üzerinden düşünelim. Toplumda ne kadar çok kişi aşılanırsa ilgili hastalığın ortaya çıkması veya yayılması ihtimali de o kadar azalmaktadır. Bu haliyle aşı olan kişiler kendi sağlıklarını korurken aynı zamanda hastalığın yayılmasını önleyerek aşı olmayan kişileri de korumuş, onlara da fayda sağlamışlardır. Burada toplum refahını arttıran pozitif bir dışsallık söz konusudur. Devlet, aşılama politikalarını sübvansiyonla ederek

vatandaşlarına piyasa değerinden daha ucuza ya da ücretsiz bir şekilde aşı hizmeti sunarak pozitif dışsallığı sübvansiyonla desteklenmiş olacaktır.

Negatif dışsallık durumunda ise sübvansiyonlar hem dışsallığı doğuranlara hem de dışsallıktan etkilenenlere sağlanabilir. Sübvansiyonların hangi tarafa sağlandığı uygulanan politikaların sonuçlarını değiştirebilmektedir. Kirletici faaliyette bulunan bir firmaya; kirletmesini azaltması adına, arıtma tesisi kurması için kredi sağlanması ya da arıtma için yapılan giderlerin ödenecek vergiden indirilmesi, üretim sonucu ortaya çıkan negatif dışsallığın sübvansiyon ile içselleştirilmesine örnektir (Armağan, 2003: 13-14). Aynı durumda devlet, dışsallıktan etkilenen vatandaşlarına kirletme faaliyeti devam ettiği sürece çeşitli maddi ya da ayni yardımlarda da bulunabilir. Bu durumda da etkilenenin sübvansiyonla desteklenmesi söz konusudur.

Pigoucu vergiler ile sübvansiyonlar birbirinin alternatifi iki ayrı yöntem olmakla beraber bazı benzerlik ve farklılıklara sahiptirler. Aynı amaç için uygulanmalarının yanındaki diğer bir benzerlikleri de birim vergi ile birim sübvansiyonun birbirine eşit olması yani dışsallık sonucu ortaya çıkan marjinal sosyal maliyete eşit olmasıdır. Bir cezalandırma ve ödüllendirme mekanizması olan bu iki farklı yöntem temel de dışsallıkların içselleştirilmesi bakımından aynı sonucu verirken bütçeye kaynak sağlama ve bütçeden kaynak aktarma bakımından bariz bir şekilde ayrılmaktadır. Sübvansiyonlar bazen beklenmedik sonuçlar da doğurabilir. Şöyle ki, sübvansiyonlardan faydalanmak isteyen bireyler kirlenmenin olduğu bölgelere taşınabilir. Aynı zamanda vergisel teşviklerden faydalanmak isteyen kirleticiler de sübvansiyon sağlanan bölgelere taşınabilir. Bu durumda hedeflenen amaçtan sapılmış, tam aksi bir duruma neden olarak ne kirlenme azaltılabilmemiş ne de kirletme azaltılabilmıştır (Savaşan, 2017: 245).

Tiebout (1965) çalışmasında oluşturduğu model ile vergi ve kamu harcamaları gibi mali değişkenlerin, yukarıda anlatıldığı gibi bireylerin bölgeler arasındaki hareketliliğine etki edeceğini savunmuştur. Yerel yönetimlerin birbirlerine karşı farklı vergileme ve harcama modelleri geliştirmeleri, bireylerin kendilerine uygun modelleri sunan yönetim alanlarına göç edeceğini iddia eden model, ekonomi literatüründe 'Tiebout Modeli' olarak adlandırılmaktadır. Model, öngörülen hareketlilik sayesinde kamusal malların üretiminde etkinliğin sağlanabileceğini savunmakla birlikte, hareketliliğe neden olan veya hareketlilik sonucunda oluşabilecek dışsallıkları dikkate almadığı için eleştirilebilmektedir (Gökmen ve Tosuner, 2019: 662-663).

Dışsalıkların içselleştirilmesinde, sübvansiyonlar; gözlem, denetim ve finansman zorlukları nedeniyle vergileme politikaları karşısında zayıf duruma düşmekte ve uygulamada rağbet görmemektedir.

4.1.3. Harçlar

Kamu idarelerinin sunduğu hizmetler karşılığında hizmetten faydalananlardan aldığı paralara harç denir. Dışsalıklar karşılığında alınan harçlar ise kar elde etme amacıyla hareket ederek çevreyi kirletenlerin, kamusal bir mal olan çevreden faydalanmalarının bedeli olarak ifade edilebilir. Harçlar vergilere benzemekle birlikte, doğrudan bir hizmetin ya da faydalanmanın karşılığı olması özellikleri ile vergilerden ayrılırlar. Kirleticilerin faaliyetleri sonucu verdikleri zararın, belirlenen ölçütlere göre karşılanması şekliyle gerçekleşir. İlgili kirletme ölçütlerine göre alınan bu harçlar temelde “kirleten öder” prensibine dayanmaktadır (İnan, 2018: 100).

Kirleten öder prensibinin uygulama araçlarından biri olan harçların uygulaması iki temel etkiye dayanmaktadır (Güneş, 2000: 44):

1. Teşvik etkisi; kirleticiler açısından harçların maliyetlerine katlanmak, kirletmeyi önleyici tedbirler almaktan daha maliyetli ise kirleticiler kirletmeyi azaltmayı tercih edecektir. Bu durum kirleticileri bedelini ödeyerek kirletmeye devam etmektense kirletmeyi azaltmaya teşvik edecektir.

2. Mali etkisi; toplanan fonların dışsallıkla mücadelede, devlet için kaynak sağlaması durumunda ortaya çıkan etkidir.

İlgili etkilerden ikinci etkinin daha geçerli ve sık görülen bir örnek olduğu bilinmektedir. Uygulamada istisnai ülkeler olsa da harçların teşvik etkisi doğuracak ölçüde yüksek miktarlarda olmadığı kirletmeyi önlemede yetersiz kaldığı görülmektedir.

4.1.4. Pazarlanabilir Kirlilik Hakkı (Kirletici İzni)

Kirletme izni kamunun, belirlediği azami bir düzeye kadar çevrenin kirlenmesine müdahale etmemesidir. Belirli bir bedel ödemeleri karşılığında firmalara kirlilik izni verilir. Bu izinler pazarlanabildiği ölçüde ekonomik açıdan etkindir. Sistem şöyle işlemektedir; devlet, belli bölgeler için azami kirletme hakkı miktarı belirler ve kirleticilere bu hakları tahsis eder ya da satar. Devlet kirleticilere tahsis ettiği hak miktarını aşmalarını yasaklamıştır. Aynı zamanda da bu hakları birbirleri arasında pazarlamalarına da izin verir. Bu noktadan sonra hiçbir kirleticiye yeni bir izin miktarı

verilmeyecek belirlenen azami kirliliğin üzerine çıkılamayacaktır. Böylelikle çevre kalitesi güvence altına alınmış olacak ve kirlilikle mücadele maliyetleri düşürülmüş olacaktır. İşte bu yöntem “kirletici izni” veya pazarlanabilir kirletici izni” olarak adlandırılmaktadır (Armağan, 2003: 15).

Belirlenen bölgede kirlilik düzeyi azami seviyeye ulaşmış ise o bölgede faaliyette bulunan ve üretim kapasitesini arttırmak isteyen bir firma, aynı bölgede kurulu başka bir firmadan arttırmayı planladığı üretim miktarı kadar emisyon hakkı satın almalı, emisyon hakkını satacak olan firma da vazgeçtiği hak kadar üretimini azaltmalıdır. Yine aynı şekilde belirlenen bölgede yeni kurulacak olan bir firmanın, tüm kirletici hakları tahsis edildiği için piyasada var olan firmalardan kullanmadıkları kirletici haklarını satın alması gerekecektir. Böylece belirlenen çevre kalitesi bozulmadan, emisyon miktarlarında herhangi bir artış olmadan piyasadaki firmalar ya da piyasaya girmek isteyen firmalar isteklerini yerine getirebileceklerdir. Tüm bunlar sonucunda kirletici izinlerinin iki temel amacı olduğunu söylenebilir. Birincisi, kirlilik ile mücadelenin maliyetlerini minimize etmek; ikincisi ise, toplam emisyon miktarını arttırmadan firmaların genişleyici ya da yeni faaliyetlerine imkân vererek çevre koruma politikaları ile ekonomik kalkınmayı uzlaştırmaktır (Barde, 1994: 11-12).

Ancak bu yöntemin uygulamada karşılaşılabileceği olası olumsuzluklar da bulunmaktadır (Güneş, 2000: 49-50): İlk olarak, eğer endüstride yeterli rekabet koşulları sağlanamamış ise kirlilik iznine sahip firmalar tekeli davranışları ile piyasaya yeni girecek olan firmaları engelleyebilir. Bir diğer olası olumsuzluk ise kirletme ruhsatı vermeye yetkili kamu otoriteleri, daha fazla gelir elde etmek amacıyla bu yetkilerini kötüye kullanabilir. Eğer izinlerin maliyeti, kirletmeyi azaltmanın maliyetinden az ise firmalar kirliliği azaltmaktansa kirletme izni almayı tercih edeceklerdir.

4.1.5. Doğrudan Kontrol (Standartlar-Regülasyon)

Dışsallıkların içselleştirilmesinde kullanılan bir diğer yöntem de kamunun standart belirleyerek doğrudan kontrolü yani regülasyonlardır. Hükümetler bir piyasa başarısızlığı olan dışsallıkları azaltmak ya da önlemek için çeşitli alanlarda standartlar belirleyebilmekte, sınırlamalar ya da yasaklamalar koyabilmektedir. Bu sınırlamalar üretim esnasında olabileceği gibi çeşitli tüketim faaliyetlerinin sınırlandırılması şeklinde de olabilir. Alkol satışlarına getirilen saat sınırlaması tüketim regülasyonlarına örnek verilebilir.

Bu yaklaşımda süreç iki aşamalı ilerler. Öncelikle, çevre kalitesini korumak ve arttırmak amacıyla çevresel standart ve hedefler belirlenir. Daha sonra düzenleyici görevindeki kamu otoriteleri, ilgili düzenlemelere bağlı yasal ve idari mekanizmayı oluşturarak ilgili standartları uygulamaya koyar. Bundan sonraki süreçte otoriteye düşen görev, izleme ve denetim sürecini yönetmektir (Cropper ve Oates, 1992: 685-686). Bu noktada kuralları koyan kamu idarelerinin hem standartları belirleme hem de sonraki izleme ve denetim sürecindeki davranışları politikaların etkinliğini belirleyecektir. Belirlenen standartların kendilerine maliyet yükleyeceğini bilen ve bu maliyetten kaçınmak isteyen çıkar grupları, idarelerin karar alma süreçlerine müdahalede bulunabilir. Regülasyon politikalarının etkin uygulanmasındaki en önemli etken; otoritelerin politikalara yaklaşımındaki samimiyet, kararlılığı ve bağımsızlığıdır (Güneş, 2000: 46).

Regülasyon sistemi, merkezi bir yapı tarafından oluşturulmakta ve yürütülmektedir. Bu merkezi sistemin avantajı; sistematik bir şekilde, belirlenen sorunları sürekli gözetim altında tutabilmesi ve sahip olduğu düzenleme araçları ile gelişen şartlara yönelik kapsamlı politikalar üretip uygulayabilme potansiyelidir. Öte yandan regülasyon otoriteleri, düzenlemeye neden olan sorunların altında yatan esas nedenleri tahlil edememiş ve özümseyememiş de olabilir. Ayrıca karar alıcılar veya merkezi yönetim, siyasi baskılara maruz kalabilir ve hatta gizli anlaşmalar söz konusu olabilir (Boyer ve Porrini, 2002: 23).

Çevre ekonomisi literatüründe vergi, sübvansiyon veya kirlilik izni gibi dışsallıkları kontrol araçları ile doğrudan düzenlemeler etkinlik açısından sıkça karşılaştırılmaktadır. İlgili çalışmalar çoğunlukla komuta ve kontrol sistemlerini yani standart belirlemeyi daha maliyetli bulmaktadır. Yalnız bu çalışmalarda göz ardı edilen bir nokta vardır. Bu çalışmalar çevre kalitesini göz ardı ederek konuya sadece maliyet odaklı yaklaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hem gelir sağlama hem de teşvik etme potansiyeli ile diğer yöntemler regülasyonlardan daha az maliyetlidir. Yalnız belirtmek gerekir ki, regülasyonun uygulandığı söz konusu bölgelerde; çevresel kalite, en düşük maliyete sahip çözümün uygulandığı bölgelerden her zaman daha yüksek olacaktır. Bu noktada fayda ve maliyetin karşılaştırılmasında çevresel kalite de göz önünde bulundurulmalıdır (Cropper ve Oates, 1992: 699).

4.2. PİYASA ÇÖZÜMLERİ

Dışsallıkların içselleştirilmesi konusundaki tartışmaların odağında kamu temelli çözümler ve piyasa temelli çözümler karşılaştırması bulunmaktadır. Her iki yaklaşımın da birbirine karşı artıları ve eksileri bulunmaktadır. Piyasa temelli çözüm alternatiflerini, kamusal çözümlerden ayıran en belirgin iki farklılık; maliyet etkin bir yaklaşım izlemeleri ve üretici ya da tüketicileri belirli bir davranışa zorlamaktan ziyade teşvik mekanizması içerisinde gönüllü bir davranışa sevk etme gayretidir.

Çalışmada dışsallıkların içselleştirilmesinde piyasa temelli çözüm önerileri; Coase Teorisi, Kaldor-Hicks, Scitovsky ve Meade Yaklaşımı olarak incelenmiştir.

4.2.1. Coase Teorisi

Dışsallığın varlığı durumunda söz konusu dışsallığı içselleştirmek ve etkinliği sağlamak için tarafların piyasada bir araya gelerek belirli düzenlemeler yapmasını ve bu şekilde dışsallığın piyasa mekanizmasına dahil edilebileceğini öngören önerme Coase teorisi olarak adlandırılır (Stiglitz, 1994: 267). Devletin müdahalesi olmaksızın tarafların kendi arasında ilgili dışsallığı içselleştirmesine dayanır.

Coase herhangi bir dışsallık durumunda, özel maliyetler ile sosyal maliyetler arasında bir fark meydana geldiğini bunun sonucunda da etkinlikten uzaklaşılacağını belirtmiştir. Coase, Pigou'nun aksine devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmadan tarafların kendi arasında yapacakları bir pazarlık sonucu etkinliğe tekrar kavuşulacağını savunmuştur. Pazarlığın gerçekleşebilmesi için de mülkiyet haklarının eksiksiz tesis edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Coase ilgili çalışmasında aynı zamanda işlem maliyetlerini de işlemiş ve mülkiyet haklarının serbestçe, düşük maliyetler ile alınıp satılabilmesi halinde etkinliğe ulaşmadaki pazarlık olanağının artacağını belirtmiştir (Coase, 1960). İlgili makalede pazarlık süreci detaylı olarak anlatılmıştır.

Özet bir ifade ile Coase, mülkiyet haklarının eksiksiz tahsis edildiği, taraf sayısının makul sayıda olduğu ve işlem maliyetlerinin sıfıra yakın olduğu bir endüstride; bir piyasa başarısızlığı olarak görülen dışsallıkların, devlet müdahalesine gerek olmadan piyasa mekanizması içerisinde çözülebileceğini savunmuştur.

Coase dışsallıkları klasik görüşten farklı olarak zarar veren-zarar gören döngüsünden ziyade karşılıklılığın esas olduğu, tarafların karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan bir etki olarak görmektedir. Bu durumda, etkinliğin sağlanabilmesi için taraflardan birinin kısıtlanması yerine; mülkiyet hakları tayin edilir ise taraflar kendi

aralarında faydalarını maksimize edecek şekilde anlaşacaklardır. Burada devlete düşen görev, tarafları düzenlemek değil tarafların anlaşabileceği yasal düzeni kurmaktır (Coase, 1960: 13).

Devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmadan, tarafların piyasa mekanizması içerisinde kendi aralarında anlaşarak dışsallığı içselleştirebileceğini öngören Coase teorisine getirilen bazı eleştiriler vardır. Öncelikle, Coase'nin önermesindeki ön koşullardan ilki, mülkiyet haklarının tam tanımlanması; kamusal malların varlığı, bu malların dışlanamamazlık özelliği ve mülkiyet tahsisinin zorluğu. Diğer bir ön koşul olan düşük işlem maliyetlerini sağlamadaki zorluk. Taraflar arttıkça işlem maliyetleri de artacaktır. Bunun yanında tarafların dışsallık ile mücadeledeki gönüllülük durumları da uzlaşmaları etkileyecektir. Taraflar arasında mücadelede daha gönülsüz olanlar gönüllü olanlardan faydalanmak isteyebilirler yani bedavacılık sorununun yaşanması muhtemeldir. Bunlara ek olarak eksik bilginin varlığı da anlaşma sürecinde problemler doğuracaktır. Sayılan birçok neden itibariyle savunulan bu teorinin, devlet müdahalesi olmadan işleyebilmesi mümkün görülmemektedir.

4.2.2. Kaldor-Hicks Yaklaşımı

Tazminat çözümü, denkleştirme ölçütü ya da zararların tazmini olarak da ifade edilen bu görüş; ilk olarak Nicholas Kaldor tarafından ortaya atılmış daha sonra Hicks tarafından ele alınarak geliştirilmiştir. Söz konusu yaklaşım; negatif dışsallığın varlığı durumunda, dışsallığa neden olan tarafın zarara uğrattığı tarafa “denkleştirici miktar” ödemesi gerektiğini savunmaktadır (Tosuner ve Aktan, 1986: 149).

Bu yaklaşıma göre; taraflardan biri kazanç elde etmekte, zarar gören diğer taraf ise kendilerine ödenen tazminat ile zararlarını telafi etmektedir. Bir projenin parasal getirisi maliyetlerini aşıyorsa ve kazanç sağlayan taraf, zarara uğrayan tarafı tanzim ettikten sonra da kazanç elde etmeye devam ediyorsa proje uygulamaya konulacaktır. Başka bir ifade ile herhangi bir sosyal durum olan X'den, bir diğer sosyal durum olan Y'ye geçildiğinde; değişiklikten kazançlı çıkanlar, zarara uğrayanları tazmin ettikten sonra da kazançlarını sürdürebiliyorsa Y durumu X durumuna tercih edilir. Bunun sonucunda sosyal refahın artacağı öngörülür (Sönmez, 1987: 86).

Kaldor ve Hicks temelde aynı görüşü savunmakta ve aynı sonucu amaçlamakta iken uygulamaya yaklaşımları arasında farklılık bulunmaktadır. Kaldor'a göre, değişiklikten kazanç sağlayan tarafın zarara uğrayan tarafı değişikliğe ikna etmesi söz

konusu iken Hicks'e göre kazançlı tarafın zarara uğrayanları ikna etmesi veya onlardan izin alması söz konusu değildir (Dinler, 2000: 464).

Bu yaklaşıma birtakım eleştiriler getirilmiştir. Öncelikle negatif dışsallığa neden olan ve dışsallıktan zarar gören tarafların birden fazla olması durumunda; tarafların tek tek saptanması ve tazmini, yüksek bir işlem maliyeti oluşturacaktır. Buna ek olarak, tazmin yönünün belirlenmesi adına mülkiyet haklarının tahsisinin her zaman mümkün olmayışı ve zarara uğrayanların, zararlarını karşılayamayacak miktarlarda tazmin edilmeme ihtimali yaklaşıma getirilen eleştirilerdir (Güneş, 2000: 57).

4.2.3. Scitovsky Yaklaşımı

Kaldor-Hicks yaklaşımının Scitovsky tarafından farklı açıdan ele alınması olarak görülen bu yaklaşım, aynı zamanda pazarlık ölçütü ya da ikili kriter olarak da bilinmektedir. Bu yaklaşıma göre, negatif dışsallığa maruz kalan taraf dışsallığı doğuran taraf ile söz konusu faaliyetin sınırlandırılması için pazarlık yapmalıdır. Bu pazarlığın gerçekleşebilmesi için işlem maliyetlerinin beklenen net faydadan fazla olmaması gerekmektedir (Parlakay ve Yavuz, 2016: 214). Bu yaklaşımın ikili kriter olarak anılmasına neden olan Scitovsky kriterlerinden ilki; avantajlı tarafın kazançları, kaybeden tarafın zararından büyük olmalı ki toplumda refah artışı sağlanabilsin. İkincisi ise kazançlı olanların, zarar görenleri ikna edebilmeleri ve zarar görenlerin de kazançlı duruma gelenleri böyle bir değişimin olması için ikna etmeleri gerekmektedir (Dinler, 2000: 464).

Scitovsky yaklaşımı, her ne kadar Kaldor-Hicks yaklaşımının neden olduğu çelişkileri ortadan kaldırma yolunda ilerleme sağlamış olsa da başlangıçtaki gelir dağılımının yanında, diğer olası dağılımları göz ardı ettiği için yeni adaletsizlik olasılıklarını ortaya çıkarmaktadır (Sönmez, 1987: 88).

Kaldor-Hicks ve Scitovsky yaklaşımları sosyal refahın optimizasyonu amacıyla ortaya atılmış teorilerdir. Refah ekonomisinin dışsal ekonomiler ile olan yakın ilişkisi sonucunda dışsal ekonomilere alternatif çözümler olarak düşünülmüştür. Her iki yaklaşımın da az sayıda üyeye sahip toplumlarda uygulanabileceğini ve bu yaklaşımların sadece teorik bir öneme sahip olduğunu belirtmekte yarar vardır (Tosuner ve Aktan, 1986: 149).

4.2.4. Meade Yaklaşımı

Dışsallıkları içselleştirmek için sunulan bir diğer çözüm de tarafları birleştirmektir. Dışsallık doğuran ve dışsallıktan etkilenen tarafın tek bir firma çatısı altında birleşmesi ile dışsallığın içselleştirilebileceği önerisi, James Meade tarafından 1952 tarihli “External Economies and Diseconomies in a Competitive Situation” adlı çalışmada ortaya atılmıştır. Birleşen firmalar hem ortaya çıkan olumlu-olumsuz dışsallığı içselleştirmiş olacak hem de birbirlerini besledikleri ya da zarar verdikleri faaliyetleri tüm yönleri ile yöneterek daha verimli bir çıktı seviyesine ulaşabilecektir. Birleşme önerisindeki koşul, tarafların kazançlarının birleşme sonrasında artmasıdır. Yalnız birleşme sonucunda ortaya çıkacak olan şirketin yeni bir dışsallık doğurmayacağına garanti yoktur (Meade, 1952).

Dışsallıkların içselleştirilmesi için sunulan alternatif piyasa çözümleri genel olarak zararın giderilmesi konusunda tarafların karşılıklı anlaşması fikri etrafında toplanmaktadır. Bu şartlar altında yukarıda bahsedilen çözümler günümüz ekonomileri ve toplumsal yapılar için yetersiz kalmaktadır. Piyasa çözümlerinin yetersiz kaldığı bu noktalarda kamu otoritelerinin düzenlemelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

5. DIŞSALLIK YARATAN FAKTÖRLER

İster bireysel ister toplumsal tüm ekonomik faaliyetlerimiz olumlu-olumsuz dışsallıklar doğurmaktadır. Bu başlık altında ağırlıklı; hayatımızı şekillendiren, araştırma konumuz olan ekoköyler ile ilişkili oluşunu düşündüğümüz ve karar alıcıların politikalarında da etkisi olan ekonomik faaliyetlerin doğurduğu dışsallıklar incelenmeye çalışılmıştır.

5.1. ÇEVRE DIŞSALLIKLARI

Son yıllarda üzerinde önemle durulan ve araştırmalara sıkça konu olan çevre ve doğal kaynaklar sorunu aslında yeni bir sorun değildir. Çevre sorunu refahın kaynağı olarak doğal kaynakları gören fizyokratlardan başlayarak Adam Smith, T. Maltus ve J. S. Mill’e kadar birçok iktisatçının araştırmalarına konu olmuştur. Neoklasik iktisatçılardan A. Marshall ve Pigou dışsallıklar ve dışsallıkların içselleştirilmesi kapsamında çevreyi araştırmalarına konu etmişlerdir. Neoklasik ekolden P. Samuelson’un çalışmalarında da çevre kamusal mallar kapsamında ele alınmıştır. Üstelik çevre kirliliğinin ülke sınırlarını aşarak doğduğu ülkeden farklı bölgeleri etkilemesi ile birlikte çevrenin küresel kamusal

bir mal olduğu kabul edilmiş ve soruna yönelik getirilecek çözümlerin de bu boyutta değerlendirilmesi öngörölmüştür (Ulucak, 2018: 128).

Dışsallıkları çevresel faktörler üzerinden inceleyen ilk iktisatçı Pigou'dur. Onun çalışmaları ile negatif dışsallık terimi ekonomi literatürüne girmiştir. Pigou çevresel dışsallıkları topluma yüklenen, karşılığı ödenmeyen maliyetler olarak değerlendirmiştir. Çevresel faktörlerin oluşturduğu dışsallıklar farklılık göstermektedir (Kama, 2009: 19). Bunlar ana başlıklar altında toplanacak olursa; su kirliliği, hava kirliliği, toprak kirliliği ve gürültü kirliliğidir.

Dünya nüfusu hızla artarken su kaynakları sabit kalmakta bu da temiz suya sahip olmanın önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Su kaynaklarının çeşitli nedenlerle kirlenmesi var olan kıt kaynakların da kullanımını zora sokmaktadır. Su kirliliği bir negatif dışsallık örneğidir. Su kirliliği yaratan faktörler; tarımsal etkinlikler, sanayi faaliyetleri ve yerleşim yerlerine bağlı olarak meydana gelen su kirliliği olarak üç ana başlık altında incelenebilir. Çiftçilerin kullandıkları kimyasal gübrelerin ve çeşitli koruma ilaçlarının sulara karışması tarımsal etkinliklerin sonucudur. Bunun yanında sanayi kuruluşlarının katı ve sıvı atıkları ile sular direkt kirlenebilirken, üretilen ürünlerin tüketilmesi sonucu ortaya çıkan atıkların suya karışması da sanayi faaliyetlerinin dolaylı kirlenmeleridir. Son olarak yerleşim yerleri, başta kanalizasyon atıkları olmak üzere diğer katı ve sıvı atıkları ile su kirliliği oluşturmaktadır (Alabaş, 2016: 48-49).

Bir diğer çevre dışsallıklarından olan hava kirliliği iki ana nedene bağlanabilir. Bunlar sanayileşme ve kentleşmedir. Sanayileşme ve kentleşmenin getirmiş olduğu hızlı nüfus artışı ve onun sonucunda ortaya çıkan ısınma ve ulaşım ihtiyacının karşılanması için fosil yakıt kullanımı, bunun yanında sanayi tesislerinin fazlalığı ve çeşitliliği, üretilen ürünlerin çeşidi, kuruluş yerlerinin seçimi veya yanlış arazi kullanımı gibi faktörler hava kirliliğinin nedenleri arasında gösterilebilir. Beşeri ekonomik faaliyet faktörlerinin yanında, yerleşim yerinin topografik ve iklimik özelliklerinin de hava kirliliği üzerinde artırıcı veya azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Hava kirliliği toprak kirliliği gibi yerel ya da su kirliliği gibi bölgesel bir sorundan ziyade küresel bir sorun teşkil etmektedir (İbret ve Aydınöz, 2009: 73). Havanın kirlenmesi ekosistemdeki insan, hayvan, bitki ve her türlü canlının sağlığına zarar verirken aynı zamanda sera etkisi ile iklim değişikliklerine, küresel sorunlara yol açmaktadır.

Endüstrileşme ile birlikte gün geçtikçe toprak kirliliği de artmaktadır. Bunun sonucunda da kıt kaynak olan ve temel besin ihtiyaçlarımızı karşıladığımız, kullanılabilir topraklar azalmaktadır. Toprak kirliliği dışsallığını oluşturan faktörleri; tarımsal kirleticiler, endüstriyel kirleticiler, belediyelere ait atıklar ve nükleer atıklar olarak sıralayabiliriz (Algan ve Bilen, 2005: 83). Tarımda kullanılan zararlılardan korunma ilaçları, yanlış ve fazla kimyasal gübre kullanımı tarım kökenli kirlenmedir. Endüstriler, emisyonlarının neden olduğu asit yağmurları ile ya da doğal su kaynaklarına bıraktıkları atıklar ile dolaylı olarak toprakları kirletebildiği gibi çıkardıkları endüstriyel atıkların toprağa karışması ile de doğrudan toprak kirliliğe neden olmaktadır. Toprak kirlenmesi yediğimiz gıdalar ile insan sağlığını etkileyebildiği gibi topraktaki organik yapının bozulması ile bu alanların zirai üretimde kullanılmasını da zorlaştırmaktadır (Hayta, 2006: 369-370).

Teknolojik gelişmeler, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte gürültü problemi de artmakta ve ciddiye alınır bir çevre kirliliğine dönüşmektedir. Gürültünün birçok nedeni vardır. Bu nedenler temelde mekan içi ve mekan dışı olmak üzere ikiye ayrılır. Şehirlerdeki insan konuşmaları, konut veya mekanlardaki araçların ve televizyon, müzik aletlerinin sesi, mekanik sistem sesleri mekan içi gürültülerine örneklerdir. Ulaşım gürültüleri, yerleşim bölgelerindeki endüstriyel alanların gürültüleri ve rekreasyon gürültüleri mekan dışı gürültü kirliliği nedenleri arasında sayılabilir. Gürültü sağlıklı yaşamı tehdit eden, insan sağlığı üzerinde fizyolojik ve psikolojik etkileri bulunan bir negatif dışsallıktır (Hayta, 2006: 371).

5.2. EĞİTİM DIŞSALLIKLARI

Eğitim dışsallıkları sadece öğrenciye verilen eğitimin yararından ziyade, öğrenciyi aşır topluma dağılan bir faydadır. Bu fayda, parasal ve parasal olmayan faydaların üzerindedir. Ekonomistlerin hem fikir olduğu bir konu varsa o da bir ülkenin ekonomik gelişimi toplumu oluşturan bireylerin istihdam niteliklerine bağlı olduğu ve gelişmenin, eğitim seviyesinin belirli bir düzeye ulaşması ile başlayacağıdır (Şimşek, 2001: 239-240).

Eğitimin pozitif dışsallık oluşturduğu bilinmektedir. Eğitimin dışsallıklar ile olan bu ilişkisi devlet tarafından finanse edilmesinin de nedenidir. Eğitimli bireyin dışsallık yaratarak topluma fayda sağlaması veya etkilemesi aynı zamanda sosyal devletler tarafından finanse ediliyor olması, eğitimin yarı kamusal bir mal olarak

değerlendirilmesine neden olmaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki eğitim seviyesinin yüksekliği demokrasiyi daha etkin kılmakta, suç oranlarını düşürerek kamusal bir mal olan toplum güvenliğini korumakta ve ekonomik büyüme ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Aynı zamanda eğitimin gelir üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Yoksul kesimlerin eğitim düzeylerinin artması gelirlerini arttıracak ve yoksul kesimlere yapılan sosyal transfer de azalacaktır. Bu kesime ayrılan finansman kaynağı da çeşitli yatırımlara aktarılabilecektir (Gülcan, 2008: 44-45). Aynı şekilde geliri artan bireyler fazla gelirlerini tasarrufa dönüştürecektir. Bu tasarrufların ülke ekonomisinin gelişimi için yapılacak yatırımlara finansman kaynağı olma ihtimali yüksektir.

5.3. GÖÇ DIŞSALLIKLARI

Birey ya da toplulukların; ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik gibi nedenlerle bir yerden başka bir yere tamamen veya geçici olarak gitmesi göç olarak adlandırılabilir. Göç sadece mekânsal bir nüfus hareketi olarak algılanmamalı; göçe etki eden faktörlerin tanınması ve göçün doğuracağı sorunların çözümü için kapsamlı politikalar geliştirilmelidir. Göç hareketleri; göç alan yerlerde yoğunlaşma ve negatif dışsallıklar doğururken, göç veren bölgelerde işgücü kaybı ve mal/hizmet taleplerinde yetersizliğe neden olmaktadır. Aynı zamanda kent dokularında ve toplum değerlerinde yarattığı erozyon ihmal edilmemelidir (Özdemir, 2018: 1337-1338).

Göç hareketlilikleri toplumların; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapısını etkilemekte; toplumların mülksüzleşmesine, köksüzleşmesine ve yabancılaşmasına neden olmaktadır. Görüldüğü üzere bu hareketlilikler hem göç veren hem de göç alan bölgelerde negatif dışsallıklara neden olmaktadır. Göç hareketlerinin farklı nedenleri bulunduğu gibi hareketlilikler işsizlik, gecekondulaşma, yoksulluk gibi farklı dışsallıklara neden olabilmektedir. İşsizlik göçün hem belirgin bir nedeni hem de önemli bir sonucudur. Kırsalda tarım ile uğraşan, aile işçisi olan gizli işsiz statüsündeki insanların kentlere göçerek sanayi veya hizmet sektörlerinde istihdam edilmemeleri sonucunda işsiz kaldıkları görülmektedir. Aynı şekilde yoksulluk da göçün hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmektedir. Yaşanılan bölgede para kazanma imkanlarının olmaması insanları gelişmiş bölgelere göç etmeye itmekte, kimi zaman refah artışı görülse de genellikle yoksulluğun taşınması ile yoksulluk göç edilen bölgede devam etmektedir (Alabaş, 2016: 65-66).

5.4. SAĞLIK DIŞSALLIKLARI

Gün geçtikçe görülmektedir ki, sağlıkla ilgili konular tüm boyutları ile bütün ülkelerin önemle üzerinde durduğu bir kavramdır. Sağlık hizmetleri hem özel hem de sosyal faydası bulunan, aynı zamanda tüketiminde rekabetin olduğu bu nedenle de piyasada da üretilebilen hizmetlerdir. Ancak sağlık hizmetine, sahip olduğu iki önemli dışsallığı nedeniyle özel mal dememiz güçtür. Bunlardan ilki bulaşıcı hastalıkların küresel nitelikte olması ve küresel bir kötü kabul edilmeleri iken, ikincisi ise belirli bir bölgenin ya da ülkenin hastalıklardan korunmasıyla sağlanan dışsal faydanın diğer bölgeleri ve insanları hastalık karşısında daha az riskli hale getirmesidir. Bu iki özellik yanında sağlık dışsallıklarının uluslararası hatta nesiller arası etkileri sağlık hizmetine küresel kamusal mal niteliği kazandırır (Mutlu, 2006: 58).

Toplumların sağlık düzeyleri, insanların verimliliğine böylelikle ülke gelişimine olumlu-olumsuz etki etmektedir. Sağlığın; gelir ve refah seviyesine, işgücü katılımına, tasarruf ve yatırım oranlarına ayrıca beşeri sermaye faktörlerine doğrudan etkisi bulunmaktadır. Ayrıca bebek ölüm oranları ve ortalama ömrün emek arzı üzerinde de etkileri bulunmaktadır (Taban, 2006: 33). Bunlara ek olarak ortalama yaşam süresinin uzaması, iş gücüne katılabilir insan sayısını arttırmakta ve eğitim maliyetlerini azaltmaktadır. Uzun yaşama beklentisi içinde olan insanlar hayatları boyunca yapacakları tasarrufları da arttıracaktır. Artan tasarruflar ekonomide yatırımlara dönüşme imkanı bulabilecek bu da ekonomik gelişmeye katkı sağlayacaktır. Bebek ölümlerindeki azalma ve ortalama yaşam süresindeki uzama doğum oranlarının azalmasına neden olacak böylelikle kadınların iş hayatına katılımı ve beşeri sermayenin verimliliği artacaktır (Bloom ve Canning, 2003: 53).

5.5. ULAŞIM DIŞSALLIKLARI

Günümüzde artan mobilite ile ulaşım temel bir ihtiyaç halini almıştır. Ulaşım ile kastedilen sadece insan transferi değil, hizmet ve malların da transferini kapsamaktadır. Aynı zamanda ulaşım sektörünün diğer sektörler ile olan sıkı ilişkisi ekonomik gelişme için de önemli bir rol oynamaktadır.

Ulaşım sistemlerinin düzenli olması; ekonomik faaliyetlerin kolaylaşmasına, işgücünün istihdam alanlarına rahat ulaşımına, üretim ve kaza maliyetlerinin azalmasına ve planlı yapılaşmanın da artmasına etki edecektir. Sistemlerin düzensiz ve etkisiz olması halinde; ulaşımına bağlı tarım, sanayi, hizmet ve milli güvenlik gibi birçok alan

olumsuz etkilenecektir. Ulaşım ile ekonomi birbirini destekler niteliktedir (Alabaş, 2016: 76-77).

Ulaşımın yarattığı faydaların yanında getirdiği sorunlar da bulunmaktadır. Bu negatif dışsallıklar, genellikle nüfus yoğunluğu ve kent büyüklükleri ile bağlantılıdır. Ulaşımın doğurduğu ilk dışsallık faktörü hava kirliliğidir. Ulaşım araçlarının kullandıkları fosil yakıtlar ve onların emisyonları öncelikle hava kirliliğine, sonrasında insan sağlığında ve iklim şartlarında bozulmalara neden olmaktadır. Bireysel ulaşım araçlarının fazlalığı nedeniyle de kıt kaynakların azalması söz konusudur. Bunun yanında ulaşım araçlarının artması ile oluşan gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı, ulaşım için gereken altyapı yatırım harcamalarının artması, değerli kent mekanlarının araçlar ile işgal edilmesi ve trafik yoğunluğu sonucu artan kaza oranları ile trafikte geçirilen süreler ulaşımın dışsal maliyetleri olarak görülmektedir (Aydın ve Aydın, 2017: 22-23).

İKİNCİ BÖLÜM

ALTERNATİF BİR YAŞAM MODELİ: EKOLOJİK KÖYLER

Bu bölümde ekolojik köyleri oluşturan kavramlara ve ekolojik köyleri tanımlama yaklaşımlarına yer verilmiştir. Kavramların akabinde, ekolojik köylerin doğuş felsefesi ve motivasyon kaynakları, tarihsel gelişimleri ve dünden bugüne karşılaştıkları sorunlar incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

1. EKOLOJİ KAVRAMI

Temelde ekoloji, canlıların birbiri ve çevre ile olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu ilişki zamanla değişime uğramış ve çeşitli çevresel problemler doğurmuştur. Bu problemlerin insan yaşamına etkileri sonucu ekoloji kavramı günlük yaşama girmiş ve daha bilinir bir kavram olmuştur (Şanal, 2019: 2).

Kapsamlı bir tanım yapacak olursak ekoloji, doğadaki çarkları daha iyi anlamının gayretinde olan, birbiri ile etkileşim halinde yaşamını sürdüren hiçbir organizmayı göz ardı etmeyen bir bilimin adıdır. Bu bilim, doğanın tüm döngülerini diyalektik bir çerçevede anlamının ve bu farkındalık ile hareket etmenin bilimidir (Şahin, 2005’den akt. Şimşek, 2016: 18). Kapsam olarak oldukça geniş olan ekoloji nerdeyse tüm bilimlerin kullanılmasını gerektirmektedir. Sadece organizmaların birbiri ile olan ilişkileri değil, bu ilişkilerin ortaya çıkardığı sorunlar da ekolojinin kapsamındadır. Biyolojinin bir dalı olan ekoloji zamanla sosyal bilimlere de kapsayacak hale gelmiştir (Şanal, 2019: 4).

Aşağıda çalışmamız ile alakalı olan ekolojik kavramlara kısa açıklamalar getirilmiştir.

1.1. EKOLOJİK AYAK İZİ

Ekolojik ayak izi, gezegende tüketilen biyolojik alan miktarını yani bu tüketim esnasında kullanılan biyolojik üretken kara ve deniz alanlarının büyüklüğünü gösteren niceliksel bir hesaplama tekniğidir. Kastedilen tüketim sadece üretim esnasında tüketilenleri değil aynı zamanda üretilenlerin tüketimi sonucunda ortaya çıkan atıkların bertaraf edilmesini de kapsamaktadır. Ekolojik ayak izi, insan faaliyetlerinin gezegenimiz üzerindeki etkilerinin fark edilmesini sağlayan bir araçtır. Örneğin, kişinin tükettiği yıllık ekmek miktarının üretimi için ne kadar büyüklükte bir alana tahıl ekilmesi gerekmektedir ve bu pamuğun yetiştirilmesi için ne büyüklükte bir su sahası kullanılması gerekmektedir.

Kısaca bu ihtiyaçların karşılanması için dünyaya toplam maliyeti nedir? Bu soruya ekolojik ayak izi ile cevap verilebilmektedir (Kaypak, 2013: 156).

Kavramın amacı, doğayı tüketerek ve karşılığında atık bırakarak bu davranışı ne kadar daha sürdürebileceğini bulmaktır. Bu sayede de kalan doğal kaynakların ölçüsü bilinecek ve ona göre tükenmeyi önleyecek tedbirler alınacaktır. Ekolojik ayak izi hesaplamaları, kaynakları yönetmek için gereken verileri sağlayarak geleceğimizi de güvence altına alacaktır (Tosunoğlu, 2014: 146).

1.2. EKOLOJİK EKONOMİ

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra endüstrileşme ve üretim-tüketim döngüsü büyük bir hız kazanmıştır. Bu sürecin doğurduğu sorunların tartışılması ile ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik ekonomi ya da yeşil ekonomi kavramları genel kabul gören ekonomi anlayışına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Ekonomik büyüme, endüstriyel üretim ve refah artışı gibi kavramların sorgulanarak yeniden tanımlanması gerekliliğini vurgulayan yeşil ekonomi doğal kaynakların, hakim anlayıştan farklı olarak verimli kullanılması ile dünya genelinde gelir artışı elde edilebileceğini savunmaktadır. Ekolojik ekonomi görüşüne göre çevreye verdiğimiz zararlar, doğa ile olan yanlış ilişkilerimizin ve bu ilişkilere neden olan yaşam tarzlarımızın sonucudur. Bu sorunlar ile mücadele ilk olarak düşünce yapılarımızın değişmesi ile başlayacak ve yeni insan, yeni toplum anlayışı ile sürdürülecektir (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 303-304).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)'na göre yeşil ekonomi, bir yandan çevresel riskleri ve ekolojik sorunları büyük oranda azaltırken bir yandan da insan refahını iyileştirerek sosyal eşitliği sağlayan bir ekonomidir. Yeşil ekonomi; doğal sermayenin korunması ve arttırımını sağlayan ve ekolojik kısıtları, çevresel riskleri azaltan sektörlerle yatırımların kanalize edilmesini temel alan bir anlayıştır. Bu sektörler arasında; yenilenebilir enerji, düşük karbon emisyonlu ulaşım ve üretim, enerji tasarruflu binalar, iyileştirilmiş atık yönetimi, sürdürülebilir tarım, balıkçılık ve orman faaliyetleri gibi alanlar sayılabilir. Bu sektörlerle yapılacak olan yatırımlar politika yapımcılar tarafından da yönlendirilmeli ve desteklenmelidir (UNEP, 2010: 3).

Günümüzde ekonomik talepler dünyamızın doğal sistemini zorlamaktadır. Bunu içinde bulunduğumuz küresel iklim krizi ile de bilmekteyiz. Bu noktada ekolojik ekonomi bize, içinde bulunduğumuz bu sürecin sürdürülemeyeceğini ve nasıl bir alternatif yol izleyebileceğimizi anlatmaktadır.

1.3. EKOLOJİK PLANLAMA

Ekolojik hassasiyetler gözetilerek tasarlanan yapıların oluşturduğu çevreler ekolojik yerleşimler olarak adlandırılır. Bu yerleşimler ekolojik planlama esaslarına göre oluşturulmaktadır. İlgili yerleşkelerin ekolojik olarak adlandırılabilmesi için, varlığını koruduğu süre boyunca çevreye olan olumsuz etkisinin asgari düzeyde tutulması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda çeşitli yöntemler ile oluşturulmuş projeler “ekolojik bina”, “eko-ev”, “ekokent” veya “ekoköy” gibi kavramlar ile adlandırılmıştır. Ekolojik planlama ile oluşturulacak yerleşim alanlarının yörenin biyolojik üretim alanlarının kullanılarak yiyecek üretimi sağlama, yerleşim birimlerinin yerel malzeme kullanılarak yapılması, yenilenebilir enerji kullanımı, yörenin biyolojik çeşitliliğini koruma, temiz çevre için atık yönetimi uygulama ve ekolojik ayak izini kontrol altında tutma gibi fonksiyonları bünyesinde barındırması gerekmektedir (Güleryüz, 2013: 15-16).

Kısaca ekolojik planlamayı tanımlayacak olursak yerleşim alanlarının planlama sürecinde, doğal ve ekolojik dengenin gözetilmesi ile doğal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılmasını sağlayacak stratejiler bütünüdür (Çelikyay, 2006: 10). Ekolojik planlama ve ekolojik mimarlık ekolojik bir yaşamın temel taşlarındandır. Ekolojik planlamanın çıkış noktası; canlı cansız her türlü varlık üzerinde en az olumsuz etkiyi bırakarak gelecek kuşaklardan çalmadan, sürdürülebilir bir yaşam modeli oluşturmaktır.

2. KENDİ KENDİNE YETEBİLEN TOPLUMLAR

Kendine yetebilme varolanın sürdürülebilmesine dayanmaktadır. Ekonomik açıdan sürdürülebilirlik; üretim sektörleri arasındaki sektörel dengesizliklerden sakınma, iç-dış özel ve kamu borcunu yönetilebilir seviyelerde tutabilme ve bunların devamında mal ve hizmet üretim sisteminin kesintisiz devamını sağlayabilmektir. Çevresel olarak sürdürülebilirlik yenilenebilir kaynakların aşırı kullanımından kaçınıp, yenilenemez kaynakların da yerine ikamelerinin konulması şartı ile tüketilmesini esas alarak, istikrarlı kaynak yapısını devamlı kılmaktır. Sosyal sürdürülebilirlik ise eğitim, güvenlik, sağlık gibi sosyal hizmetlerin üretiminin yeterli ve dağıtımın eşit olduğu, cinsiyet eşitliğine sahip, politik hesap verilebilirliğin mümkün olduğu bir sistemin sağlanabilmesini ifade eder (Sarıkaya ve Kara, 2007: 224).

Sürdürülebilir bir toplum oluşturabilmek için bir araya gelen kişilerin oluşturduğu topluluklar “kasıtlı topluluklar” (intentional communities) olarak adlandırılmaktadır.

Kasıtlı topluluklar ancak bireylerin aynı yaşam tarzını, kültürü ve ortak bir amacı paylaşabildiği takdirde varolabilmektedir. Ekoköyler, ruhsal komünler, ortak konut projeleri, meditasyon merkezleri gibi yerler birer kasıtlı topluluk örnekleridir. Sürdürülebilir bir yaşamın bireysel bir şekilde sağlanamayacağı, imcece bir çaba ile oluşturulabileceği ortak kanıdır (Christian, 2007'den akt. Gülerüz, 2013: 45).

Sürdürülebilir toplumlar; ekonomik hareketlilik, ekolojik bütünlük, sivil demokrasi ve sosyal refahın birbirini tamamladığı ve birbirine bağlandığı böylece üyelerinin karşılıklı sorumluluk duygusuyla hareket ederek yüksek yaşam kalitesinin sağlandığı toplumlardır. Bu topluluklar yaşam kalitesinin sürdürülmesinin yanında onun geliştirilmesi ile de ilgilenmektedir (Agyeman ve Angus, 2003: 349).

Ekoköyler, insan topluluklarının kendi kendilerine yetebilme ihtimali neticesinde, kendi kendine yeterlilik hedefi doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir bir toplum oluşturulabilir mi sorusunun cevabını aramaktadır.

3. EKOLOJİK KÖY (EKOKÖY)

Yirminci yüzyılda sanayileşmenin hızlanması ile birlikte, neoliberal kapitalist modelce uygun görülen yaşam standartları da hızla yükselmiştir. Sağlanan ekonomik refah ile dünyamızdaki insan nüfusu da hızla artmakta ve elde edilen yaşam standartlarının daha da artırılması ve sürdürülebilmesi için de doğal kaynaklardan faydalanma oranımız gün geçtikçe artmaktadır. İhtiyaçlarımızın karşılanması için gerekli olan enerjiyi elde etmek için; fosil yakıt kullanımı, su kaynaklarının kullanımı ve ormanlık alanların tahribatı da ihtiyaçlarımız doğrultusunda artmaktadır. Aynı zamanda tüm bu üretim ve tüketim faaliyetlerimiz sonucunda ortaya çıkan atıkların bertarafı, dünyamıza ayrıca yüklediğimiz ağır bir yüküdür. Bilmekteyiz ki, günümüzde bütün bu yükün bedelini iklim krizi, salgın hastalıklar ve kıt kaynakların paylaşımının neden olduğu savaşlar ile ağır bir şekilde ödemekteyiz. Bu noktada öncelikle ihtiyaçlarımızı sonrasında da onların üretim modellerini tekrar gözden geçirmemiz gerekmektedir.

Yaşam kalitesinin belirleyicisi sadece parasal değerler değildir. Bunun yanında sağlıklı bir çevrede yaşayabilmek yani temiz hava solumak, kirletilmemiş su kaynaklarına erişebilmek, tahribata uğramamış doğal güzelliklere sahip olmak ve toksik maddeler ile zehirlenmemiş gıdalar ile beslenebilmektir. Sağlıklı bir çevre aynı zamanda insanların huzur ve güven içerisinde yaşadığı bir toplumu da kapsamaktadır. Sürdürdüğümüz bu yaşam modeli maalesef ki değinilen refah sağlayıcılarını temin etmekte yetersizdir.

Böyle bir gidişat içerisinde iken gidişata dur demek isteyen çevreler; doğayla uyumlu, sürdürülebilir bir yaşam modeli arayışına girdiler. Ekoköy hareketi bu arayış sürecinde ortaya çıkan alternatif bir yaşam modelidir.

3.1. EKOKÖY KAVRAMI

Ekoköyler için ortak kabul görmüş bir tanım yapılamamakla birlikte yapılan tanım ve açıklamalardan yola çıkarak fikir edinebilir, kaba bir çerçeveye çizebiliriz.

Robert ve Diane Gilman tarafından Gaia Vakfı için hazırlanan “Ekoköyler ve Sürdürülebilir Topluluklar” adlı raporda, Gilmanlar ekoköyleri şöyle tanımlamaktadır; *“insan etkinliklerinin zararsız bir biçimde doğa ile bütünleştiği, sağlıklı insan gelişimini destekleyen ve başarılı bir biçimde kesintisiz olarak sürebilecek insan ölçeğindeki tam teşekküllü yerleşimlerdir.”* Prof. Dr. Robert J. Rosenthal ise ekoköyleri, yenilikçi ve özel bir amaç ile bir araya gelmiş bilinçli topluluklar olarak tanımlamış ve iki temel noktaya dikkat çekerek hareketin hassasiyetlerine de değinmiştir. Bunlardan birincisi nitelikli bir yaşamın insanların birbirlerini desteklediği küçük topluluklar ile gelişebileceği iken ikincisi ise sürdürülebilir bir yaşamın geleneksel hayat biçimlerinin yeniden canlandırılması ile gerçekleşebileceğidir (Dawson, 2006: 15-18).

Ekoköyleri ve sürdürülebilir ekolojik toplulukları birbirine bağlayıp tek bir çatı altında toplayan ve bu hareketi güçlendirmek için çalışan Küresel Ekoköy Ağı-Global Ecovillage Network (GEN), her bir ekoköy için farklı bir tanım yapılabileceğine değinerek ekoköy kavramı ile ilk defa karşılaşanlar için ekoköyleri, “sosyal ve doğal ortamları yenilemek için sürdürülebilirliğin dört boyutunun (sosyal, kültürel, ekolojik, ekonomik) hepsinde yerel katılımcı süreçlere sahip bilinçli olarak tasarlanan kırsal veya kentsel topluluklar” olarak tanımlamaktadır. GEN ‘ekoköy nedir?’ e net bir yanıt vermez iken “ekoköy ne değildir?” sorusunu emin bir şekilde yanıtlamaktadır. Ekoköyler (GEN):

- Sonuç değil bir süreçtir ve gelecek için sürekli keşif halindedir.
- Dış geliştiriciler tarafından değil, toplulukların kendileri tarafından tasarlanır.
- Sadece ekolojiye odaklanmaz. Sosyal dokunun güçlenmesi, kültürel mirasın korunması ve restorasyonu ile sürdürülebilirliğe ulaşılabileceğine inanır.
- Zengin ve orta sınıflar için izole yerleşimler değildir. Yerelin ekolojik taşıma kapasitesi içerisinde, yaşam tarzlarının basitleştirilmesine odaklanmaktadır.

Ekoköylerin temel çıkış noktasını sürdürülebilirlik olduğu ve sürdürülebilirliğin de kendi kendine yetebilmeye dayandığına inanılmaktadır. Aynı zamanda Barton

buldukları yöre ile bağları zayıf olan yerleşimlerin sürdürülebilirliklerinin de zayıf olacağına inanmaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir yerleşimler için bazı önerilerde bulunmuştur. Bunlar (Barton vd., 2003'den akt. Asimgil, 2017: 102):

- Yerleşim sakinleri sorumluluk almalıdır.
- Yerleşim ortak bir amaca sahip olmalı ve bunu açıkça tanımlayabilmelidir.
- Yerelliğin önemi özümsemeli ve vurgulanmalıdır.
- Yeni fikirler geliştirilebilmelidir.
- Koordineli bir yerleşim planı oluşturulmalıdır.
- Hayata geçirilecek eylemler hızlı ve kararlı gerçekleştirilmelidir.
- Her deneyim ve hata oluşum için ders niteliğindedir.

Ekoköy oluşumları bir geçmişe dönme çabası olarak görülmemelidir. Geçmişten gelen geleneksel tarım köylerinin, yeterince ekolojik bir yaşayışa sahip olduğu ve doğa ile olan uyumun tekrar yakalanması ile sürdürülebilir bir yaşamın sağlanabileceği düşünülse de Gilman, geleneksel köy yaşam tarzının benimsenmesinin ve geleneksel bilgilerin uygulanmasının, ideal bir eko-köy oluşturmada yeterli olamayacağını hatta geleneksel yaşamın bazı alışkanlıklarının sürdürülebilirliğe zarar vereceğini savunmaktadır. Gilman'a göre; geleneksel köylerde iş yükü ağır, iş çeşitliliği de azdır, kişisel gelişim ve eğitim imkanları -özellikle kadınlar için- yetersizdir ve aynı zamanda geleneksel köy yaşamı ağır bir şekilde ataerkildir. Bunlara ek olarak bu köylerin uygulamış oldukları bazı geleneksel tarım teknikleri, örneğin sulama yöntemleri ekolojik bir zarara neden olabilmektedir. Gilman, geleneksel yaşamdan öğrenilecek bir çok şeyin olduğunu ancak geleneksel bilgilerin yeni teknolojik gelişmeler ile birlikte yorumlanıp uygulanmasını önermektedir. Ekoköy hareketi endüstri sonrası (post-industrial) ve belki de tarım sonrası (post-agriculture) ortaya çıkan bir olgudur. Ekoköyler günümüze kadar gelişimlerimiz sonucu kazandığımız güncel bilgiyi, geleneksel bilgi ile harmanlayan modern bir bakış açısına sahiptir (Gilman, 1991).

Yapılan tanımlamalar ve belirtilen özellikler doğrultusunda görmekteyiz ki ekoköyler bizlere endüstrileşme sonrası yaşanan küresel ekolojik krizlerin ve ortaya çıkarttığı sorunların önlenmesi için doğa ile barışık, sürdürülebilir, ortaklaşa ve üretken yeni bir yaşam modeli sunma çabasıdır.

3.2. EKOKÖYLERİN TARİHSEL SERÜVENİ

Belki de ilk örneklerine binlerce yıl önce rastlanan, ancak kırk yıl önce literatüre kazandırılan modern anlamdaki ekoköylerin; ortak bir amacı paylaşan ve bu doğrultuda hareket eden bilinçli topluluklardan ve başka bir bilinçli topluluk örneği olan komün hareketinden beslendiği söylenebilir. Bilinçli topluluklarda iyileştirilmek için mücadele edilen sorunların ve insanların etrafında birleştiği; dayanışma, doğa ile barışık yaşam ve savaş karşıtlığı gibi birçok ortak değerlerin ekoköylerde de yansımaları görülmektedir. Bilinçli topluluklar ortak bir yaşam tarzı içinde, belirlenen ortak bir amaç için işbirliği içerisinde bir arada yaşamayı tercih eden insanların oluşturduğu topluluklar olarak tanımlanabilir. Bilinçli topluluklar sahiplendikleri değerler ve amaçlar doğrultusunda birbirlerinden ayrılırlar. Daha çok sosyal ve kültürel değerler etrafında şekillenen komün hareketi, Amerika ve Avrupa’da 1960’ların ortasında kendinden bahsettirir olmuştur. Ortak yaşam alanları olan komünlerde gönüllü olarak bir araya gelen insanlar temelde dünyada hızla yayılmaya başlayan tüketim kültürüne karşı olarak bağımsız, özgür ve barışçıl bir şekilde yaşamak isteğiyle; cinsiyet eşitsizliği, ekolojik talan ve ırkçılık gibi olayların karşısında durmaktaydı. Diğer yandan 1970’lerde çevre konusundaki hassasiyetlerin güçlenmesi ile komünler, hareketlerine organik tarım, yenilenebilir enerji ve nükleer karşıtı kampanyalar ekleyerek ekoköy hareketinin doğuşuna ilham kaynağı olmuşlardır (Gürgen, 2019: 19-21).

Ekoköy hareketinin ilk olarak nerede başladığına ya da ilk yerleşkenin nerede, ne zaman kurulduğuna cevap vermek oldukça güçtür. Yukarıda da bahsedildiği gibi dünyada sürdürülebilir bir yaşam modeli arayışının hakim olduğu böyle bir ortamda iki farklı sivil girişimin birleşimi, ekoköy hareketinin doğuşunu hızlandırmıştır. Girişimlerden biri, Danimarkalı aktivist Hildur Jackson’ın da içinde bulunduğu ortak konut modelidir. Belirli bir sayıdaki hanenin; yemekhane, çamaşırhane, oyun odası gibi alanları; topluluğun tercih ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilen bir evi ortak kullanmasını öngören yaşam biçimi, ortak konut modeli olarak adlandırılmaktadır. Bu model ne kadar başarılı olsa da Hildur ve arkadaşlarını tatmin etmemiş ve Hildur eşi Jackson ile daha kapsamlı çalışmalara imkan tanıyacak Gaia Vakfı’nı kurmuştur. Girişimlerden bir diğeri ise, Robert ve Diane Gilman çiftinin sürdürülebilir olarak gördükleri toplulukları araştırarak bulmuş oldukları ideal örnekleri, In Context dergisinde yayınlamalarıdır. Gilmanlar 1990 senesinde Gaia Vakfı’na dahil olarak, 1991 senesinde vakıf için yapmış oldukları saha çalışmaları sonucunda “Ekoköyler ve Sürdürülebilir Topluluklar” adlı bir

rapor hazırlayarak dünyaki en başarılı örnekleri göz önüne sermiş ve ekoköy hareketinin daha ileriye taşınması adına bir takım önerilerde bulunmuştur. Gilmanların raporu; geçiş sürecinde öncü olabilecek toplulukların ortak özelliklerini belirlemesi ve çeşitli topluluk denemelerinden bir sentez oluşturması yönünden önemlidir. Bundan sonra sürdürülebilirlik hareketi hız kazanmıştır ve Gaia Vakfı'nın desteğiyle 1992 yılında Tennessee (ABD)'de ilk ekoköy eğitim merkezi, The Farm Ekoköyü'nde kurulmuştur (Dawson, 2006: 19-26).

İskoçya'da 1995 yılında yapılan "Ekoköyler ve Sürdürülebilir Topluluklar: 21. Yüzyıl için Modeller" konferansına tüm dünyadan 400 kişi katılmış, hatta 300 kişi de kapasite yetersizliği nedeniyle geri çevrilmek zorunda kalmıştır. Bir sonraki yıl İstanbul'daki Birleşmiş Milletler Habitat Konferansı'nda Küresel Ekoköyler Ağı (GEN; Global Ecovillage Network) kuruldu. Kendini; "*bir araya gelerek fikirlerini paylaşan, teknoloji değiş tokuşu yapan, kültürel ve eğitimsel değişim programları, rehber ve bültenler hazırlayan, aldığından daha fazlasını çevreye vererek toprağı canlandırmaya, sürdürülebilir yaşamlar kurmaya kendini adanmış kişiler ve topluluklardan oluşan konfederasyon*" olarak tanıtan GEN 2020 senesi itibariyle çalışmalarına devam etmektedir (Zeybek, 2014: 761).

GEN kendi içerisinde beş ayrı kola ayrılmıştır. Bunlar; GENOA (Okyanusya ve Asya), GENNA (Kuzey Amerika), GEN Avrupa, CASA (Latin Amerika), GEN Afrika'dır. Ülkemizdeki ekoköyler ise GEN Avrupa içinde yer almaktadır. Günümüzde GEN'e kayıtlı 1000 ekoköy, toplamda da on bini aşkın ekoköy veya eko-topluluk bulunmaktadır. GEN'in kayıtlarına göre dünyada toplam 114 ülke en az bir tane ekoköye sahiptir (GEN, 2018a: 23).

Ekoköyler ekolojik tahribatın durdurulduğu ve çevrenin onarıldığı, bunların yanında doğa ile olan bağların ve sosyo-kültürel yapıların yeniden kurulduğu, yeni bir yaşam modelinin geliştirilebilmesi için tüm dünya vatandaşlarını bu harekete davet etmektedir.

3.3. EKOKÖYLERİN FAALİYETLERİ

Ekoköylerin devamlı devinim halinde olduğundan ve gelecek için sürekli yenilenen bir yapıda olduğundan bahsetmiştik. Hareket halindeki bu oluşumların faaliyetleri de buldukları coğrafya, sakinlerinin sahip oldukları nitelikler ve benimsedikleri amaçlar doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir. Bahsedeceğimiz

faaliyetlerin her ekoköyde standart olarak hayata geçirilen faaliyetler olmadığını, incelenen oluşumlardan derlenmiş örnekler olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu faaliyetlerin ortak özellikleri ise çevresel ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek temelli, sosyal deneyime dayalı, ekolojik ayak izinin mümkün olduğunca azaltıldığı basit yaşam modellerini destekleyen, organik/ekolojik tarım gibi emek yoğun faaliyetler olmasıdır.

3.3.1. Yapı İnşası

Ekoköy sakinleri yerleşkede bulunan yapıları kendileri tasarlamakta ve inşa etmektedirler. Tabii ki her ekoköy sıfırdan boş bir arazi üzerine kurulmamakta kimi girişimler daha önceden varolan yerleşkelerin ekoköye dönüştürülmesi şeklinde de olabilmekte ya da tarihi, geleneksel bina kalıntıları restorasyon çalışmaları ile kullanılabilir hale getirilebilmektedir.

Yapı inşaları veya restorasyon çalışmaları ekolojik mimarlık esaslarına göre yürütülmekte ve bu yapılar ekoköylerin sürdürülebilirliklerine hizmet etmektedir. Yapılan binalar güneş enerjisinden en verimli seviyede yararlanabilecek şekilde konumlandırılmış ve şekillendirilmiştir. Pencere konumlarının, boyutlarının ve yapılarının belirlenmesinde azami faydalanma gözetilmektedir. Yapı inşalarında yörede bulunan yerel malzemeler ya da sürdürülebilir ve toksik madde içermeyen yapı malzemeleri tercih edilmektedir. Aynı zamanda yalıtım malzemesi olarak çabuk yenilenebilir ya da geri dönüştürülmüş materyaller kullanılmaktadır.

Binaların çatı ve duvarlarına güneş panelleri ve su tankları eklenerek sıcak su ve enerji ihtiyacı karşılanmaya çalışılır. Hanelerden çıkan katı ve sıvı atıkların kompostlama ile zararsız bir şekilde yeniden toprağa kazandırılmasına özen gösterilir. Aynı zamanda yağmur hasatı çalışmaları ile de doğanın sunduğu ürünlerden mümkün olduğunca faydalanmaya çalışılır. Yani ekoköyde yer alan bir ev, ürettiği kadarını tüketmek ve tükettiğini mümkün olduğunca yerine koymak üzere tasarlanır. Yapı inşalarının zararsız gerçekleştirilmesi mümkün olmadığı için inşa edilen yapıların canlı-cansız tüm varlıklara asgari seviyede zarar vermesi için hassasiyet gösterilir.

3.3.2. Organik Tarım

Tarım insan yaşamının, özelde de kırsal yaşamın temel taşıdır. Sanayileşme ile birlikte dünya nüfusu hızla artarken, insanlığın barınma ve tüketim ihtiyaçlarını karşılayacak sanayi tesisleri ve kentler bu artış neticesinde dünyaya yayılmıştır. Bundan

dolayı hem verimli tarım arazilerinin azalması nedeniyle hem de artan nüfusu besleyebilmek adına tarımda birim alandan daha fazla ürün elde etme gayreti doğmuştur. Bu gayret aşırı makine, kimyasal ilaç ve yapay gübre kullanımını da beraberinde getirmiştir. Başvurduğumuz bu üretim yöntemi ekolojik tahribata neden olarak insan yaşamını tehdit etmektedir.

Günümüzde geline bu noktada çevre tahribatı, ekolojik denge ve kıt kaynak olan tarım ve su alanlarının kirlenmesi gibi kaygılar karar alıcıların politikalarında da görülür olmuş, ekolojik/organik tarımın önemi anlaşılmıştır.

Uluslararası Organik Tarım Hareketi Federasyonu (IFOAM)'nın internet sitesinde paylaşmış olduğu tanıma göre: “*Organik tarım; toprak, ekosistem ve insanların sağlığını koruyan bir üretim sistemidir. Olumsuz etkileri olan girdilerin kullanımı yerine ekolojik süreçlere, biyolojik çeşitliliğe ve yerel koşullara uyarlanmış döngülere dayanmaktadır. Organik tarım ortak çevreye fayda sağlamak, ilgili taraflar için adil ilişkili ve kaliteli bir yaşamı teşvik etmek için; geleneği, yeniliği ve bilimi bir araya getirir*” (IFOAM, 2008). Organik tarımda ürününün yetiştirilmesinden, hasat, tasnif, muhafaza, taşıma ve tüketiciye ulaştırılmasına kadar ki süreçte kimyasal madde veya tarım ilacı kullanılmamakta, genetiği değiştirilmemiş tohumlar kullanılmaktadır.

Burada sürdürülebilir yerleşim yerlerinin tasarlanabilmesini sağlayan ve organik tarımın tamamlayıcısı olduğu permakültür kavramından bahsetmek yararlı olacaktır. Permakültür sürdürülebilir insan yerleşimleri oluşturma amaçlı tasarım sistemidir. Permakültür, bir noktada yerleşim alanlarındaki; bitkiler, hayvanlar, binalar ve altyapılarıyla (su, enerji, iletişim) ilgilidir. Yalnız sadece bunlar ile ilgilenmez aynı zamanda bu öğeleri arazide nasıl yerleştireceğimizi ve nasıl yerleştirsek karşılıklı nasıl bir ilişki oluşabileceğiyle de ilgilenir. Permakültür; kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen, çevresini kirletmeyen ve uzun vadede sürdürülebilir, ekolojik olarak da sağlıklı aynı zamanda da ekonomik olarak uygulanabilir sistemler yaratmayı amaçlar. Mümkün olan en küçük alanı kullanarak arazi ve yapıların karakteristiğini bitki ve hayvanların doğal özellikleri ile bir araya getirir. Birbirlerine uygun, insan yaşamını destekleyen sistemler oluşturur. Fukuoka permakültür felsefesini daha yalın bir şekilde aktarmıştır. Doğaya karşı savaşarak değil doğa ile birlikte çalışarak, kullanılan her öğeyi tek boyutlu ve ürünlük görmek yerine bitkiler ve hayvanların tüm fonksiyonlarını göz önünde bulundurmanın felsefesidir (Mollison, 2012: 1x).

Permakültür uygulamalarına örnek vermek gerekirse canlıların birden fazla işlevine odaklanmaktan kasıt, örneğin bir üzüm bağı yetiştirdiğinizde hem üzümünü hasat ederek ürün elde edebilir hem de bir nevi sarmaşık olan bağı çardak yapımında kullanıp canlı bir çardak gölgesinden faydalanabilirsiniz. Aynı şekilde yazın ekilip ve ürünleri hasat edilmiş domates bitkileri bir sonraki yaz yeşil gübre olarak kullanılması için toprağa gömüp kompostlama yapabilirsiniz. Son olarak tavuklardan yumurta ve et elde etmenin yanında bahçemizde gezinmelerine imkan vererek bahçemizdeki zararlılar ile mücadele edebilir, gübreleri ile toprağın beslenmesini destekleyebilir aynı zamanda tavukların toprağı eşelemeleri ile toprağın havalanmasını da sağlayabiliriz. Permakültür ekoköylerde ekolojik boyutta özenle takip edilen bir kültürdür. Bir çok ekoköyde çeşitli permakültür sistem tasarımları bulunmaktadır.

Ekoköyler birçok temel gıda ihtiyaçlarını organik tarım faaliyetleri ile karşılamakta aynı zamanda organik tarım, ekoköylerin önemli gelir kaynakları arasında sayılmaktadır. Elde ettikleri sebze ve meyveleri, bunları işleyerek ürettikleri ürünleri yerleşimlere gelen ziyaretçilere, çevre köy ve pazarlara ya da internet üzerinden tüketicilere ulaştırarak satışını gerçekleştirmektedirler. Ekoköyler genellikle tarım ağırlıklı yerleşkelerdir. Çok sayıda olmasa da bünyesinde ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilmek adına tavuk, hindi, keçi gibi küçük hayvan bulunan yerleşimler de vardır. Hayvancılığın ekolojik olarak sürdürülebilirliğinin tartışılır olması ve hayvansal gıda tüketiminin ekolojik sistem üzerindeki yükü nedeniyle ekoköyler hayvancılıktan ziyade tarımsal faaliyetler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

3.3.3. Yenilenebilir Enerji Üretimi

Ekoköylerin kendi kendine yeterliliklerinde ve ekolojik ayak izlerinin küçültülmesinde önemli bir yeri olan, temel faaliyetlerinden biri de yenilenebilir kaynaklar ile enerji üretimidir. Ekolojik/organik tarım gibi yeşil enerji üretimi de ekoköyleri tamamlayan ve tanımlayan bir faaliyettir.

Ekoköyler enerji ihtiyaçlarını, ekolojik hassasiyetleri doğrultusunda yeşil enerji kaynaklarından sağlamaktadır. Enerji kaynaklarında yüksek karbon emisyonuna neden olan ve yenilenemeyen fosil yakıtlar yerine kirleticiliği oldukça düşük olan, rüzgar ve güneş enerjisini tercih etmektedirler. Kimi yerleşkelerde jeotermal enerjiden de faydalandığı görülmektedir. Elektrik enerjisi ihtiyaçlarını karşılamada; yerleşkelerdeki

yapıların çatılarına yerleştirdikleri fotovoltaik¹ panellerden ve araziye kurdukları rüzgar tribünlerinden faydalanmaktadır. Arazilerinde jeotermal kaynakları bulunan yerleşkeler ise hem yapıların hem de seraların ısınma ihtiyacını ve hanelerin sıcak su ihtiyaçlarını jeotermal enerjiden faydalanarak karşılamaktadır.

3.3.4. Kırsal Turizm

Turizm, temelinde seyahat etmeye dayanan ekonomik bir faaliyet ve modern çağa özgü bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Turizm; insanların dinlenme ve hava değişimi gereksinimleri neticesinde sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ya da olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına; seyahat etmeleri, geçici konaklamaları ve bu zaman zarfında buralardaki işletmelerin ürettiği mal ve hizmetlerden faydalanmalarından doğan ilişkiler bütünü olarak açıklanabilir. Turizm kendi içinde belirli kriterlere göre bir çok farklı gruba ayrılmaktadır. Turizm, katılan kişi sayısına göre (bireysel, grup, kitle turizmi), ziyaret edilen yerlere göre (iç-dış turizm), katılanların amaçlarına göre (deniz, inanç, termal turizm vb.), katılanların yaşına ve sosyo-ekonomik durumuna göre farklı sınıflandırılmalarına tabi tutulmaktadır (Kozak, 2012: 3-27).

Günümüzde ekolojik bilincin gelişmesi, doğal kaynakların azalması ve doğa tahribatının giderek artması mevcut turizm anlayışına alternatif bir turizm modeli arayışını hızlandırmış, bu kapsamda değerlendirilen turizm türlerinin artmasını sağlamıştır. Aynı zamanda kent yaşamının getirdiği sorunlardan ve kalabalıklardan uzaklaşmak isteyen kentlerde yaşayan insanlar tatil rotalarını daha doğal ve doğa ile entegre olmuş etkinlikler sunan alanlara çevirmişlerdir. Bunlara ek olarak kırsaldaki iş olanaklarının ve maddi imkanların gün geçtikçe zayıflaması kırsal turizmin kırsalın yeniden canlanmasında yeni bir fırsat olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.

Basit bir ifade ile kırsal turizm, kırsal alanlara yapılan seyahat veya bu alanlarda yapılan tatil faaliyeti olarak tanımlanabilir. Birincil anlamı ile kırsal alan, ekonomik açıdan doğal kaynaklara dayanan ve bu kaynaklar ile sınırlı, ortalama gelir seviyesinin görece düşük olduğu, teknolojik gelişmelerin gecikmeli olarak benimsendiği, kendine özgü kültürel yapı içerisinde toplumsal hayatın gelenekler çerçevesinde belirlendiği yerler olarak ifade edilebilir.

Kırsal alana turizm penceresinden baktığımızda ise kıyı ve kitle turizm merkezleri dışında kalan, kent merkezlerinden uzak, kırsala özgü hayatın korunduğu, kırsal hayatla

¹ Güneş panelleri veya güneş hücreleri sayesinde güneşten elektrik elde etme yöntemi.

ve doğa ile ilgili çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirildiği yerler olarak görülmektedir. Kırsal alana farklı açılardan baktıktan sonra kırsal turizm tanımı yapacak olursak; kırsal turizm, turistlerin yaşadıkları ortamlardan farklı kırsal alanlara giderek oranın kültürü ile tanışıp konaklamaları, dinlenmeleri, yöreye özgü faaliyetleri izlemeleri veya o faaliyetlere katılmaları ile gerçekleşen turizmdir. Kırsal turizm katılımcıları ziyaret ettikleri yörenin mütevazi imkanlarından faydalanarak yöreye ait ürünleri ve faaliyetleri deneyebilir, yöre insanının yaşantısını deneyimleyebilir. Kırsal turizm; kırsal bölgelerde, bölgenin yerel insanları ile birlikte, sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı olarak gerçekleştirilen alternatif bir turizm Őeklidir (eken, Dalgın ve akır, 2012: 12).

Kırsal turizm; yayla turizmi, toplum temelli tarım, çiftlik turizmi, yeşil turizm, tarım turizmi ve ekolojik turizm gibi birçok kırsal tabanlı turizm faaliyetini kucaklayan geniş bir kavramdır. Bazı yazarlar kırsalda gerçekleştirilen her türlü faaliyeti kırsal turizm olarak değerlendirse de ekoköyler erveyesinde değerlendirdiğimizde; gerçekleştirilen faaliyetin doğada bıraktığı tahribat ve sürdürülebilirliği, o faaliyetin kırsal turizm olarak değerlendirilebilmesinde son derece önemli faktörlerdir.

Ekoköylerde uygulanan kırsal turizm, ağırlıklı olarak agro-turizm (tarım turizmi) ve eko-turizm (ekolojik turizm)'den oluşmaktadır. Agro-turizm, tarım ve hayvancılık faaliyetleri yürüten çiftlik veya yörelere seyahat ederek buralardaki gündelik işleri izlemek, bu işlere dahil olmak, yörede üretilen yiyecek ve ieekleri tatmak, satın almak kimi yerlerde konaklama karşılığı çalışmak, yörede düzenlenen festival, el sanatları kursu gibi organizasyonlara katılmak ve bunlar gibi bir çok aktiviteyi kapsayan bir turizm modelidir (avuşoğlu, 2012: 50). Ekoturizm tarım turizmini de içine alan ve ona ek olarak farklı aktivitelere de imkan tanıyan ekolojik tabanlı bir turizm modelidir. Kırsal ile ilişkilendirilmesine rağmen sadece kırsalda gerçekleştirilen bir turizm değildir, mekandan ziyade yapılan faaliyetin nasıl gerçekleştiği ve sonuçlandığı belirleyicidir. Hayata geçirilirken taşıdığı kaygılar onu farklı kılmaktadır. Uluslararası ekoturizm topluluğu ekoturizmi; çevreyi koruyan, yerel halkın refahını sürdüren, eğitim içerikli doğal alanlara yapılan sorumlu seyahatler olarak tanımlamaktadır. Ekoturizm; doğa temelli olma, kültürel olma ve faydalanılan kaynakların değerini anlama esaslı sürdürülebilirlikten taviz vermeyen bir turizm modelidir (Atabey, 2015: 24-25).

Ekoköylerin gerçekleştirdikleri turizm faaliyetlerinin yakın olduğu bir diğer turizm modeli de kitle turizminin olumsuz etkilerine karşı alternatif olarak ortaya çıkan ve kırsal turizmin bir türü olan “toplum temelli turizm” dir. Toplum temelli turizm (TTT);

kontrolünün yerel halkta olduğu, yerel halkın yönetimine aktif olarak katıldığı ve sağlanan faydanın yüksek oranlarda yerel halkta kaldığı turizm faaliyetleri olarak tanımlanabilir. TTT uygulamaları yerel halkın ihtiyaçlarını ve sağlayacakları faydaları göz önünde bulundurarak onların ekonomik ve sosyo-kültürel refahlarını arttırmaya çalışan organizasyonlardır (Baytok, vd., 2018: 138-139). TTT'nin ekoköylerin ağırlık verdikleri eko-turizm modeli ile benzerlikleri olsa da eko-turizmin ekolojik kaygıları önceleme, TTT'nin ise yerel halka odaklanması modelleri farklılaştırmaktadır. Bu nedenle ekoköylerin gerçekleştirdikleri turizm faaliyetleri, TTT'i kapsasa da eko-turizm kapsamında değerlendirilmesinin daha sağlıklı olacağı söylenebilir.

Kırsal turizm kapsamında ekoköylere gelen ziyaretçiler, seyahat ettikleri yörelerde; yöreye özgü evlerde konaklayabilir, ziyaret ettikleri yerleşimlerde tarım ve hayvancılık çalışmalarına katılabilir, yerel yiyecek içecekleri deneyebilir, yörede düzenlenen festival, turnuva ve küçük ölçekli eğitimlere katılabilir. Bunların yanında doğa yürüyüşleri, bisiklet turları, tırmanış, kuş gözlemciliği, yüzme, ata binme, doğal ve kültürel miras ziyaretleri, müze ve kalıntı turları gerçekleştirebilir. Bunlara ek olarak yörede bulunan kültürel ve doğal mirası korumak adına temizlik, onarım veya restorasyon faaliyetlerine de dahil olabilirler.

Türkiye'de kırsal turizmin gelişip yaygınlaşmasını destekleyen ve ülkemizdeki birçok ekolojik yerleşkenin üyesi olduğu en kapsamlı çalışma "TaTuTa (Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası) Projesi"dir. TaTuTa projesi Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin desteği ile hayata geçirilen ve günümüzde ülkemizin dört bir yanında uygulanan bir projedir. 2003'te 25 üye çiftlik ile başlayan proje, bugün 70'den fazla üye çiftlik ve ekolojik yerleşke ile devam etmektedir. Proje; ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ve işletmeler ile ekolojik üretim, teknik, pazarlama, yaşam ve bunların sosyal, çevresel, ekonomik boyutları hakkında bilgi ve ilgi sahibi kişileri arazide bir araya getirerek bilgi ve deneyimlerini paylaşmasını sağlamaktadır. Bu kaynaşma süresince ziyaretçiler ister belirlenen ücret karşılığında isterlerse de gönüllülük esasıyla çiftliklerde çalışarak çiftlik sahiplerinin evlerinde yiyecek, içecek ihtiyaçları karşılanarak konaklayabilmektedirler. Böylelikle gönüllüler yereldeki gerçek deneyime dayalı bilgiye de ulaşabilmektedir (TaTuTa, 2020a).

Kırsal turizm faaliyetleri ekoköyleri hem ekonomik hem de kültürel olarak diri tutan ve ekoköy hareketini sürdürülebilirliğine destek olan önemli kaynaklardan biridir. Kırsal turizm ile sağlanan kültürel etkileşim hem kent insanlarını hem de yerleşim

sakinlerini birbirlerine bağlamakta, karşılıklı deneyim takası ile hareket güc kazanırken çevreye karşı olan bilinç de artmaktadır. Bunun yanında bazı ekoköyler turizmin her türünün tüketim kültürünü beslediğini ve turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri ile bağdaşmadığını düşünerek kırsal turizme katılmamaktadır.

3.3.5. Eğitim, Sanat ve Zanaat Faaliyetleri

Ekolojik ve sürdürülebilir yaşam hakkında bir şeyler öğrenmenin en güzel yolu bir ekoköyü ziyaret etmektir. Ekoköyler, aynı zamanda sürdürülebilir yaşam teknikleri ve tasarımlarının öğretildiği, insanların yeni şeyler öğrenip kendilerini geliştirebildikleri uygulamalı eğitim merkezleridir. Gaia Trust, GEN ve Buğday Derneği gibi kuruluşlar ekoköylerde çeşitli eğitimler organize ederek internet sitelerinde duyurmaktadır. Bunun yanında ekoköyler kendileri de herhangi bir kuruluştan bağımsız olarak bilgi birikimlerini paylaşmak adına farklı konularda eğitimler, kamplar veya konferanslar düzenleyebilmektedir (Zeybek, 2014: 762-63).

Ekoköylerde ekolojik yaşam üzerine kurslar, konferanslar, atölyeler ve kamplar düzenlenmekte ve bu etkinliklerde organik tarım, permakültür, ekolojik mimari, ekolojik ayak izinin azaltılması, kompostlama, şifalı mutfak ve sağlıklı beslenme, doğa dostu temizlik, evde; salça, peynir, yoğurt, konserve, reçel vb. ürünlerin yapılması gibi temel eğitimler verildiği gibi yerleşkelerin bulunduğu yöre ve yerleşke sakinlerinin sahip oldukları vasıflara, eğitim durumlarına ve ilgi alanlarına göre birbirinden farklı sanatsal, kültürel ve spiritüel eğitim etkinlikleri yapılmaktadır.

Hem yetişkinler hem de çocuklar için düzenlenen kamplarda çocukların erken yaşta ekolojik yaşam ile tanışmaları, doğa sevgisinin aşılması amaçlanırken; kamplara katılan yetişkinler için de ekolojik bilincin güçlenmesi sağlanmaktadır. Bu kamplar sadece ekolojiye odaklanmamakta, bunun yanında hem yetişkin hem de çocuk katılımcılar kamplardaki çeşitli atölyelerde; yoga, meditasyon, biçki dikiş, halı-kilim dokuma, çömlek-mum-sabun yapımı, ahşap oymacılığı, heykel yapımı, müzik entrümanlarını öğrenme, ritim ve perküsyon gibi farklı konularda deneyim sahibi olabilmektedir.

Ekolojik yerleşkeler sadece katılımcılarına değil aynı zamanda buldukları yöredeki komşularına da; ekolojik yaşam, geri dönüşüm, doğa dostu teknolojiler, yerli tohum kullanma, zararlılar ile ekolojik mücadele ve organik gübreleme gibi konularda birincil yoldan eğitim veriyor ya da hayata geçirdikleri projeler ile onlara örnek oluyorlar.

Ekoköylerin yerleşke ve buldukları yöre dışındaki kültürler ile etkileşim kurabildiği en verimli yollardan biri gerçekleştirdikleri eğitim faaliyetleridir. Ekoköy sakinlerinin komşularına aktaracakları olduğu gibi komşularının da ekoköy sakinleri ile paylaşacak birikimleri bulunmakta, bu bilgi alışverişi ekoköy hareketini gün geçtikçe daha güçlü ve sürdürülebilir kılmaktadır.

3.4. EKOKÖYLERİN SORUNLARI

Yukarıda farklı başlıklar altında ekoköylerin çıkış felsefesinden, hayata geçiş süreçlerinden, misyon, vizyon ve heyecanlarından bahsedildi. Ekoköyler bize yeni bir hayat modeli sunarken ve bunu da gerçekleştirirken hem iç kaynaklı hem de dış kaynaklı bir çok zorlukla karşılaşmakta, bu süreçte bazı yerleşkeler bu sorunları aşarak yollarına daha güçlü bir şekilde devam ederken bazı yerleşkeler ise bu güçlükler karşısında büyük sıkıntılara düşebilmektedir.

Karşılaşılan sorunlardan öncelikle, yerleşkelerin başlangıç noktası olan arazi temini ve arazideki yapılaşma sorunundan bahsetmekte yarar var. Uygun arazinin bulunması, bu arazinin satın alınması veya kiralanması ekoköylerin sıklıkla karşılaştıkları dış kaynaklı sorunlardan biridir. Ülkeden ülkeye hatta ülke içerisinde yöreden yöreye arazi fiyatları farklılık göstermekte kimi yerlerde arazi fiyatları kurucuları ekonomik sıkıntılara sürükleyebilecek düzeydedir. Satın almaya alternatif olarak girişimler, boş arazileri veya dönüştürmeyi planladıkları eski yerleşimleri devletten kiralama yoluna da gidebilmektedir. Araziler ister satın alınsın ister kiralsın, bu işlem sonrasında arazi üzerindeki yapılaşma aşamasında da kurucular mali zorlukların yanında; sıkılaştırılmış yasal düzenlemeler ve bürokratik işlemler ile karşılaşmakta ve bu süreç ekoköy hareketleri önünde engel teşkil edebilmektedir.

Bir diğer dış kaynaklı sorun ise; ekoköylerin temel ekonomik faaliyeti olan tarımsal gıda üretimi, gıdanın işlenmesi ve satışının ülkelerin yasal düzenlemelerine takılmasıdır. Ekoköyler küçük ve basit yerleşkelerdir. Ulusal ya da uluslararası şirketlerin sahip olduğu altyapı ve sermaye yatırımlarına sahip değildir. Endüstriyel üretim yapan bu şirketler, hem sermaye birikimleri sayesinde hem de ekolojik kaygılar taşımadıkları için hükümetlerin üreticilerden istemiş oldukları yasal düzenlemeleri yerine getirebilmektedir. Bu düzenlemelere uymayan ya da uyamayan ekolojik yerleşkeler en önemli gelir kaynaklarından mahrum kalmakta, aynı ölçüde hayatta kalmaları da zorlaşmaktadır. Aynı zamanda küçük bir girişimci olan ekoköylerin bu yatırımları

yapması neredeyse mümkün değildir ve bu durum ekolojik yerleşkelerin yasa dışı ilan edilmesine dahi neden olabilmektedir. Son olarak bahsedebileceğimiz dış kaynaklı sorun; gün geçtikçe şiddetini daha çok hissettiğimiz, küresel ısınma ve ekolojik bozulmalardır. Yöredeki ekosistemin bozulması, ürün çeşitliliğinin azalması, suya erişimin güç geçtikçe zorlaşması ve çevre felaketleri; basit ve sade bir yaşamı benimsemiş olan ekolojik yerleşkelerin sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır (Dawson, 2006: 95-96).

Ekoköylerin iç kaynaklı karşılaştıkları sorunların önemli bir kısmı sosyal faktörlere dayanmaktadır. Bunlardan ilk bahsedeceğimiz, uyum problemidir. Yörelerde ekoköy girişimleri çoğunlukla şehirde uzun yıllar yaşamış, donanımını şehir yaşamının gereklerine göre tamamlamış ve aynı zamanda kent konforuna alışmış kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Kent ve kır kültürü birbirinden çok farklıdır. Bu farklılığı yeterince ön göremeyen bireyler, romantik ve maceraperest hayaller ile yola çıktıklarında kırsal yaşamda sert bir duvara çarpılmaktadır. Hayal kırıklığının getirdiği huzursuzluk bu kişilerin tekrar kentlere dönmesine neden olabilmektedir. Aynı zamanda bahsettiğimiz kültür farklılığı, ekolojik yerleşke sakinlerinin geleneksel köy sakinleri tarafından yadırganmasına neden olmakta, zamanla başlangıçta oluşan önyargıları kıramayan ekoköy girişimcileri yerleştikleri yörelerde yalnızlaşmaktadır. Ekoköylerin bulunduğu bölge ile sınırlı bir iletişim ve etkileşim içinde bulunması ekoköy hareketinin felsefesi ve hedeflediği amaçları ile çelişmektedir. Buna ek olarak ekolojik yerleşkede yaşayan kişilerin kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklar, grup içi çatışmalar ve mülkiyet problemleri başlı başına bir sorun iken bu sorunların; yerleşkelerdeki yönetim boşluğu ve sınırları çizilmiş, net yazılı ya da sözlü kuralların olmaması gibi durumlarla birleşmesi ile topluluklar dağılma noktasına gelebilmektedir (Güleryüz, 2013: 193-98).

Son olarak ekoköylerin karşılaştığı demografik sorunlardan bahsedecek olursak; ekoköylerin zamanla yerleşik sayılarını arttırarak büyümesi ile yerleşikler ekoköy dışındaki gelir kaynaklarına yönelebilecek veya yeni yerleşikler gelirlerini dışarıdan sağlayan bireyler olabilecektir. Üyeler arasındaki gelir eşitsizliği yaşam farklılıklarını arttırabilmekte ve bu durum toplum içerisindeki dayanışma ruhunu da zedeleyebilmektedir. Gelişen ve genişleyen ekoköylerin bir cazibe uyandırması; burada yaşamak isteyen birey sayısını da arttıracak ve yerleşik sirkülasyonu hızlanacaktır. Çevrelerindeki insanların devamlı ve hızlı bir şekilde değişiyor olması, sakinler arasındaki ilişkilerin derinliğini azaltacak, yaşadıkları bölgeye olan aidiyet duygularını da zayıflatacaktır. Aynı zamanda büyük ekoköylerin kurulmasına öncülük eden nesil

yaşlanmakta, onların yerini alacak genç sayısı ise yetersiz kalmaktadır. Tüm bunlara ek olarak giderek artan bireyselleşme eğilimi; önümüzdeki günlerde ekoköylerin, üstesinden gelmesi gereken önemli sorunlardan biri olacaktır (Dawson, 2006: 99-101).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AVRUPA EKOKÖY GİRİŞİM ÖRNEKLERİ DIŞSALLIKLARIN KARŞILAŞTIRMASI

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye’den ve Avrupa’dan; ekoköy hareketine dahil olan ekolojik yerleşkeler ve uzun yıllar kendilerini geliştirerek varlığını sürdüren başarılı ekoköyler arasından seçilen örnek yerleşkeler hakkında bilgi sunulmaktadır. Bölüm sonunda ekoköylerin hayata geçirdikleri uygulamalar sonucunda yarattıkları dışsallıklar incelenerek karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

1. EKOKÖY ÖRNEKLERİ

Gittikçe artan dünya nüfusu, doğayı bir meta olarak gören tüketim kültürü ile birleştiğinde dünyamızı da hızla tüketmektedir. Yaşamakta olduğumuz iklim krizi bunun en bariz habercisidir. Bu durumu düzeltmek ve hem ekonomik hem de ekolojik olarak daha dengeli bir yaşam için farklı çözüm yolları aranmaktadır. İşte bu yollardan biri de insanlığa; daha adil, daha dengeli, sürdürülebilir ve ekolojik alternatif bir yaşam modeli sunan ekoköylerdir. Gün geçtikçe yaygınlaşan ekoköyler; insanlığa, doğaya ve diğer canlılara verilen zararları önleyebilecek, aynı zamanda bu tahribatı onaracak çeşitli yaşam biçimlerinin de olabileceğini bizlere göstermektedirler. Belirli bir amaç için bir araya gelmiş ve ortak değerleri paylaşan insanlardan oluşan bu bilinçli topluluklar, Türkiye’ de ve dünyada birçok noktada ekoköy hareketini yaşatmaktadır.

1.1. AVRUPA EKOKÖY ÖRNEKLERİ

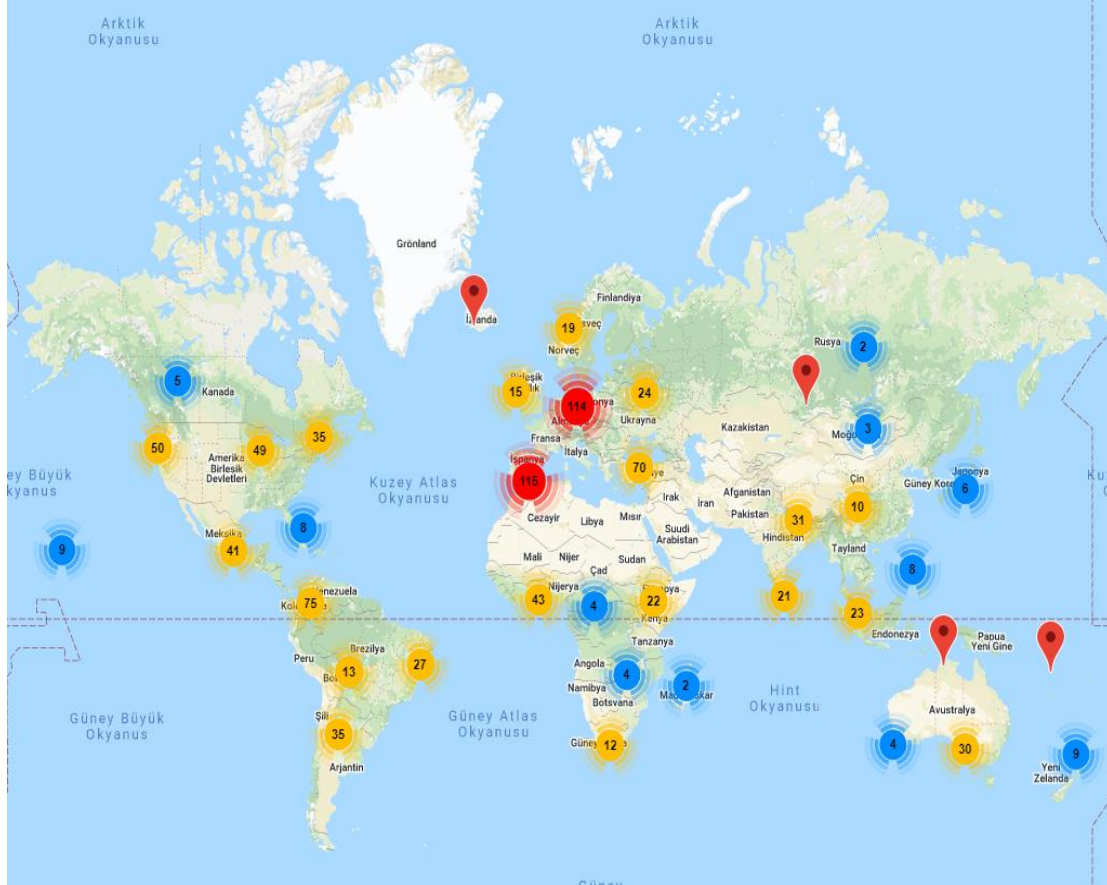
Sanayi devrimi ile büyük ölçüde hız kazanan çevre tahribatının canlı-cansız bütün varlıkları olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu yıkıma daha önce başlayan toplumlar aynı zamanda doğanın değerinin de farkına daha erken varan toplumlar olmuştur. Bu uyanış, ekoköy hareketi gibi ekolojik yaşam modellerinin Avrupa’da daha erken dönemlerde keşfedilmesini ve önemle geliştirilmesini sağlamıştır.

Bu bölümde incelenecek örneklerin seçiminde öncelikle Küresel Ekoköyler Ağı (Global Ecovillages Network-GEN)’na kayıtlı olmaları, yerleşkelerin uzun bir süre varlıklarını sürdürmeleri ve doğrudukları dışsallıklar gözetilmiştir. Aynı zamanda örneklerin değişik coğrafyalarda olmasına, farklı büyüklüklerde olmasına ve farklı kültürlere sahip olmasına özen gösterilmiştir. Böylelikle iklim, sosyo-kültürel yapı ve

tarihi süreçler gibi özelliklerin farklılaşmasını sağlayarak karşılaştırmanın daha sağlıklı olması amaçlanmıştır.

Aşağıda bulunan şekil 1.'de Küresel Ekoköy Ağı'na kayıtlı ekoköy ve ekolojik yerleşkelerin coğrafi dağılımları ve ülkelerdeki sayıları gösterilmektedir. Haritadan da anlaşılacağı üzere ekoköylerin Avrupa kıtasında yoğunlaştığı, coğrafi olarak zorlu bölgelerde daha seyrek olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Küresel Eko-köy Ağı'na (GEN) Kayıtlı Ekoköyler

Kaynak: <https://ecovillage.org/projects/map/> (2020).

1.1.1. Solheimar Ekoköyü – İzlanda

İzlanda'nın kuzeybatısında Reykjavk'ın 80 km doğusunda yer alan ve kuruluşu 1930'lara dayanan Solheimar ekoköyü, dünyanın en eski ekoköyü olarak bilinmektedir. Yerleşkenin kurucusu Sesselja Hreindis Sigmundsdottir; Danimarka, İsviçre ve Almanya'da pedagoji, çocuk bakımı ve yetimhanelerin işletilmesi gibi alanlarda eğitim almıştır. Sesselja 1930'da Solheimar'ı kurduktan sonra yetim çocukların ve zihinsel engellilerin yetiştirilmesi alanlarında faaliyetleri ile İzlanda'da öncü olmuştur. Aynı zamanda çiçek ekimi ve kümes hayvancılığı gibi konularda da çalışan Sesselja,

Danimarka, İsviçre, Hollanda ve İngiltere’de organik tarım ile ilgilenen öncü isimler ile bağıni kopartmamış ve çalışmalarını Solheimar’e taşımıştır. Bu kişilerden edindiği bilgiler ile ülkesinde organik bahçecilik, çiftçilik gibi alanlarda çalışan ilk kişi, İzlandalı ilk çevreci olarak anılmaktadır (Solheimar, 2020a).

Fiziksel veya zihinsel engelli çocukların bakımı için alternatiflerin olmadığı bir dönemde kurulan Solheimar, ebeveynlerini kaybetmiş veya bakıma muhtaç çocuklar için bir çocuk evi olarak hayatına başlamıştır. Bugün de engelli bireylerin herkesle aynı haklara sahip olduğunu vurgulayarak daha saygılı ve sağduyulu nesillerin yetiştirilebilmesi için engelli-engelsiz bireyleri entegre etme konusundaki kararlılığını sürdürmektedir. Engelli-engelsiz bireylerin birlikte çalışmasına ve yaşamasına olanak sağlayarak geleneksel kaynaştırmadan farklı oldukları düşüncesi ile bu hareketlerine “ters karıştırma” ismini vermektedirler (Solheimar, 2020b).

Solheimar içerisinde, çeşitli manzaralara sahip açık hava alanları ve tarım arazileri barındırmaktadır. Açık alanların dışında çeşitli konaklama ve ticaret binalarıyla farklı taleplerdeki birçok insanın ihtiyaçlarını karşılayabilecek, bulunduğu coğrafyaya uygun yapı tasarımları, doğa ile uyumlu olarak 100’den fazla bireyin yaşadığı ve büyümeye elverişli bir yerleşkedir. Yerleşkede en küçüğü birkaç aylık en büyüğü de seksenli yaşlarında olmak üzere farklı yaş gruplarından insan yaşamaktadır. Sakinlerin çoğu Solheimar’da çalışmasına rağmen yerleşke dışında da çalışan sakinler bulunmakta, okul çağındaki çocuklar eğitimlerini yerleşke dışında devam ettirebilmektedir (Solheimar, 2020c).

Yerleşkede ekolojik ayak izini küçültmek ve ekolojik sürdürülebilirliği sağlamak esastır. Bu düşüncenin ürünü ve yerleşkenin en önemli binası olan Sesselja House etkileyici bir örnektir. Bina İzlanda’nın PVC¹ (polivinil klorür) içermeyen ilk modern binası özelliğini taşımaktadır. Yer döşemelerinde geri dönüştürülmüş lastiklerin, kirişlerinde sürdürülebilir kerestelerin, yapımında kerpiç malzemenin kullanılması ve boyamada organik yağlardan izolasyonda ise bölgede yetişen koyunların tüylerinden faydalanılması ile ekolojik çözümlerin güzel bir örneğidir. Yenilenebilir enerji kullanımıyla ekolojik ayak izini önemli oranda küçülten topluluk, enerji ve gıda ihtiyaçlarını karşılama konusunda kendi kendine yeterliliği de sağlamış durumdadır. Elektrik ihtiyacını fotovoltaiik ve jeotermal enerji ile sağlamaktadır. Bunun yanında

¹ Sentetik plastik polimer.

yerleşkede bulunan doğal sıcak su kaynağı ile bütün binaların ve sebze-meyve seralarının merkezi ısıtma sistemleri beslenmekte ve sakinlere sıcak bir yüzme havuzu, hanelere de sıcak su sağlanmaktadır (Dawson, 2006: 56-57).

Solheimar İzlanda'da organik tarımın uygulandığı ilk topluluktur. Yerleşkede organik ağaç fidanlığı, organik bahçecilik ve organik çiftlik uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bu ortak uygulamaların yanında yerleşkede yaşayanlar kendi evlerinin bahçelerinde de bireysel olarak organik meyve-sebze yetiştirebilmektedir. Yerleşke sakinleri yetiştirdikleri ürünler ile hem temel ihtiyaçlarını karşılamakta hem de bu ürünleri yerleşkedeki dükkanlarda ve internetteki sanal marketlerinde satmaktadır. Solheimar organik tarımın yanında bir çok farklı iş olanağına sahip bir yerleşkedir. Solheimar, sakinlerinin çalışabileceği; organik ürünlerin satıldığı bir markete, el sanatlarının ve sanat eserlerinin satıldığı bir galeriye, organik yiyecek ve içeceklerin sunulduğu bir cafeye, yöresel bitkilerden üretilen sabun ve şampuanların üretildiği küçük bir fabrikaya, küçük çaplı dokuma ve marangoz atölyelerine sahiptir. Bu atölyelerde hem üretim yapılmakta hem de gelen misafirlere üretim sürecini deneyimleme olanağı tanınmaktadır (GEN, 2018b).

Solheimar aynı zamanda ekolojik hayatı deneyimlemek isteyenlere konaklama hizmeti sunan; bunun yanında çeşitli eğitim, konferans ve etkinliklere yer veren kongre ve fuar merkezidir. İki ayrı evden oluşan ve toplam 33 yatak kapasiteli konukevlerinde, gelen misafirlere stajyer, gönüllü veya ücretli olmak üzere farklı seçenekler ile konaklayabilmektedir. Yerleşkede bulunan fuar alanları, gösteri merkezleri, konferans salonları Solheimar sakinlerinin düzenlemiş olduğu etkinlik ve eğitimlerde kullanıldığı gibi talep doğrultusunda kiralanabilmektedir. Solheimar bu alanlardan doğrudan gelir elde ettiği gibi sakinlerini de bu işletmelerde istihdam etmektedir (Solheimar-d, 2020).

Bütünleştirici yaşam anlayışını savunan Solheimar ekoköyü bünyesinde, farklı nedenlerle toplum tarafından dışlanan bireylere yer vermektedir. Farklı engelleri bulunan, eski hükümlüler veya halen tutuklu olanlar ve işsizler bu yerleşkede sosyal hayata entegre olma fırsatı bulmaktadır. İnsanların kısıtlarına değil potansiyellerine odaklanan bu hareket, ulusal hapisane ile yürüttükleri bir proje ile hükümlülerin cezasını ekoköyde geçirmesini sağlayarak bu bireylerin rehabilitasyonuna katkı sağlamaktadır. Bünyesinde gerçekleştirdiği; ekolojik duyarlılık, organik tarım, yenilebilir enerji teknolojileri, katı-sıvı atık ayrıştırma ve geri dönüşüm, engelli çocukların bakımı gibi doğaya ve topluma duyarlı eğitimler ve etkinlikler ile hem yerel yönetimlerin hem de yerel halkın desteğini

almaktadır (Solheimar, 2020c). Doğaya duyarlı bir yerleşkede toplumdaki dışlanmış bireylerin tekrar kazanılmasını önceleyen bu topluluk hem ülkesinde hem de dünyada öncü konumdadır.

1.1.2. Sieben Linden Ekoköyü – Almanya

Bölgede küçük bir ekolojik iz bırakarak yaşamayı deneyimlemek hedefiyle 1997 yılında kurulan Sieben Linden ekoköyü, Almanya'nın doğusunda Altmarkkreis Salzwedel bölgesinde yer almaktadır. Popau adında terk edilmiş bir köyün yakınında 22 hektarlık bir arazinin satın alınması ile kurulan yerleşke şu an 64 hektarı orman alanı olmak üzere 100 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Başlangıçta sakinler bölgeye getirdikleri karavanlarda yaşamış ve Popau'daki bir çiftliği kiralayıp onararak ortak kullanım için düzenlemişlerdir. Bugün ise yerleşke on iki apartmana, seminer merkezine, meditasyon evine ve farklı kullanımlara (ahşap atölyesi, ahır, yazlık mutfak vb.) tahsis edilmiş diğer küçük binalara sahiptir. Yerleşkede 2020 yılı itibariyle yaklaşık 145 kişi yaşamakta organik bir büyüme modeli ile gün geçtikçe nüfusunu arttırmayı amaçlamaktadır (Siebenlinden, 2020a).

Ekolojik ayak izini mümkün olduğunca küçük tutmayı ve kendi kendine yeterli bir topluluk kurmayı hedefleyen bu hareket, kendi kendine yeterliliğin temelini oluşturan enerji üretimini de ekolojik yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Sieben Linden'de elektrik enerjisi için fotovoltaik paneller kullanılırken, sıcak su ihtiyacı da güneş panelleri ile karşılanmaktadır. Binalarda ısınma kaynağı olarak yerleşkenin arazisinden sağlanan odunlar kullanılmaktadır. Yaşamın her alanında ekolojik ayak izini küçültmeyi hedefleyen topluluk; vegan ve vejetaryen beslenme, araba paylaşımı, evlerin iyi yalıtımı, kompost tuvalet, bina inşasında yöreden temin edilen dönüştürülebilir ahşap, kil, saman vb. malzemelerin kullanımı gibi uygulamalar ile sürdürülebilir bir yerleşim alanı oluşturmuştur (Siebenlinden, 2020b).

Avrupa'nın en büyük (üç katlı) saman evine sahip olan Sieben Linden, bina inşasında da ekolojik hassasiyetini korumuş bu binaların inşasında mümkün olduğunca ekoköy arazisinden toplanan odun, kerpiç gibi yerel malzemeler kullanmıştır. Hatta biraz daha radikal davranarak bazı binalar hiçbir elektrikli alet kullanılmadan atlarla ve insanlarla inşa edilmiştir. Kassel Üniversitesi ile ortak yapılan bir çalışma, ekoköyde kişi başına düşen karbondioksit salınımının Almanya' da kişi başına düşen salınımın %28'i kadar olduğunu göstermiştir. Ekoköylerde oldukça önem verilen konulardan biri de

organik besin üretimi ve tüketimidir. Onun için en çok emek verilen alanlardan biri organik besin yetiştirmektir. Sebze ihtiyacının %75'ini kendi üretimlerinden sağlayan yerleşke, geri kalan besin ihtiyaçlarını da kurulmasına yardımcı oldukları organik üreticilerden sağlamaktadır (Dawson, 2006: 40-41).

Sürdürülebilir bir yaşamın sürdürülebilir bir ekonomiye dayandığının bilincinde olan topluluk ekonomik alanda da birçok faaliyette bulunmaktadır. Topluluğun sürdürülebilmesi ve yerleşkenin fiziksel varlığının korunabilmesi için bünyesinde bir kooperatif kurulmuştur. Yerleşke sakinleri bu kooperatife yıllık aidat ödemekte böylelikle kooperatif yerleşke için gerekli olan altyapı yatırımlarını, büyüme için gerekli olan arazi satın almalarını ve yerleşkeyi geliştirecek harcamaları yönetmektedir. Bünyesindeki farklı işletmelerden yapılan alışveriş, atölyelerde üretilen ürünlerin satışı ve üyelere emek satın alması yapılarak topluluğa dışarıdan giren paranın mümkün olduğunca topluluk içerisinde dolaşımı sağlanmaktadır (Siebenlinden, 2020c).

Yerleşim yiyecek ihtiyacının büyük bir kısmını sahip olduğu organik tarım alanlarından sağlamakta aynı zamanda ürettiği fazla enerjiyi de dışarıya satarak gelir elde etmektedir. Yerleşkenin bir diğer önemli gelir kaynağı ise ekoturizm faaliyetleri ve ekoköyde düzenlenen özel kurslardır. Yerleşkeye gelen misafirlere, ücret karşılığında ekoköy yaşam deneyimi yaşatılmakta bunun yanında ekolojik bina yapımı, meditasyon ve ekolojik bilinç gibi konularda da eğitimler verilmektedir. Ziyaretçiler bu süreçte ekoköydeki işletme veya atölyelerden de alışveriş yapmaktadır. Ekoköy sakinleri birbirlerinden farklı işlerde çalışabilmektedir. Kimi sakinler yerleşke dışında çalışırken kimileri ise yerleşkede bulunan; tarım sahalarında, atölyelerde çalışmakta ya da tasarladıkları ürünleri yerleşimde bulunan mağazalarda satabilmektedir. Sieben Linden çalışma hayatı konusunda özgürlükçü bir yapıdadır (Güleryüz, 2013: 116-17). Topluluklarını geliştirme gayretlerinin yanında topluluk dışı insanlar için, kolay erişilebilir ve taklit edilebilir alternatif yaşam modelleri üzerinde çalışmakta, bu konuda eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlamaktadırlar.

Sieben Linden bünyesinde, "Freundeskreis Ökodorf e.V." adlı kar amacı gütmeyen, kurucu ve üyelerinin ekoköy sakinlerinden oluştuğu, ülke çapında hizmet veren bir derneğe sahiptir. Derneğin kurulma amacı öncelikle yerleşke olmak üzere tüm bölgede yaşlı bakımı ve engelli bireylere yardım etmektir. Bu yardımlar doğrudan bu bireylerin bakımı olabildiği gibi bunun yanında bu bireylerin veya yakınlarının eğitimlerini de içermektedir. Topluluk, yerleşke içerisinde yaşayan engelli bireyleri

gündelik köy hayatına adapte ettiklerini; bakıma ihtiyacı olan engelli, yaşlı veya hasta sakinlerinin bu süreçlerde bakımlarının kimi zaman ücretli kimi zaman gönüllülük esası ile yerleşke sakinleri tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir (Siebenlinden, 2020d).

Yerleşke farklı bakış açılarına ve hayat tarzlarına sahip küçük birimlerden oluşmaktadır. Kimi bölgeler geleneksel sosyal yaşam modeli belirlemişken kimi bölgeler daha modern bir yaşam modeli içerisindedir veya bir mahallede sadece veganizmi benimsemiş bireyler yaşamaktadır. Sosyal sürdürülebilirliği sağlamak ve birlik hissini güçlendirmek adına topluluk ortak hedeflere, ortak faaliyetlere ve ortak alanlara önem vermektedir. Sieben Linden, veganizmin yerleşkedeki hakim görüş olduğunu kabul etmemekle birlikte; vegan beslenmeyi desteklemekte, bu düşünceyi benimsemiş insanların hassasiyetlerini korumak ve yüksek sosyal maliyetlere sahip hayvansal beslenmenin etkilerini azaltabilmek adına ortak alanlarda et ve et ürünlerinin tüketilmesine sıcak bakmamaktadır (Siebenlinden, 2020e). Yerleşkede hem mimari yapı hem etkinlik programları hem de karar alma ve yönetim süreçleri sosyal dokuyu besleyecek şekilde gelişmiştir.

Birlikte yaşamayı; bilinçli bir şekilde, farklı yaşlardan, farklı kültürel geçmişe sahip insanların hep birlikte öğrenmeyi sürdürmesi olarak tanımlayan Sieben Linden gücünü sorunlara direnmekten ve insan olmamızın getirdiği çelişkilerimizi kabul ederek sağlanan “çeşitlilikte birlik” kavramından aldığını belirtmektedir.

1.1.3. Findhorn Ekoköyü – İskoçya

Yerleşimin temelleri 1962 yılında Eileen, Peter Caddy ve Dorothy Maclean tarafından atılmıştır. Bu üç kişi aileleri ile birlikte Findhorn köyü yakınlarındaki bir karavan parkında yaşamaya başlamışlardır. Parkta kendi ihtiyaçlarını karşılamak için küçük bir tarım alanı oluşturan aileler, kısa sürede çevredeki insanların dikkatini çekmiştir. Bu küçük grup onları ziyarete gelen insanların katılımıyla “manevi yollarına ve bahçeyi doğayla uyum içinde genişletmeye adanmış küçük bir topluluk haline” gelmiştir. 1972’de resmi olarak Findhorn Vakfı kuruldu ve vakıf; 1975’te bölgede bulunan bir oteli, 1983’te de Findhorn’daki karavan parkını satın aldı. Topluluk ekolojik, ekonomik, kültürel ve ruhsal olarak sürdürülebilirliği hedefleyen bir topluluk olarak hayatına devam ederken 1995 yılında Findhorn’da düzenlenen bir konferansta Küresel Ekoköy Ağı (GEN)’nin kurulması ile ekoköy olarak adlandırılmıştır. GEN’in kurucu üyelerindedir. Bir karavan parkında üç karavan ve altı kişilik bir grup ile başlayan bu

hareket bugün; 90 ekolojik bina, 3 rüzgar türbini, bir biyolojik atık su arıtma tesisi ve yaklaşık 600 üyesi, yüzlerce ziyaretçisi ile gün geçtikçe gelişip büyüyerek devam etmektedir (Findhorn, 2020a).

Findhorn ekoköyü yerleşkede bulunan binaların; doğa dostu, ekolojik tasarım prensipleri ile tasarlanıp inşa edildiğini ve zamanla kendilerinin ekolojik bir inşaat sistemi geliştirdiklerini belirtmektedir. Yapıların inşasında aktif ve pasif enerji kazanım yöntemlerine başvurulmuştur. Pasif enerji yöntemlerinden faydalanabilmek adına; binaların konumlandırılmasında ve pencere tasarımlarında güneşten azami derecede faydalanma gözetilmiş, enerji tasarrufu için etkili yalıtım sistemlerinden faydalanılmıştır. Binalarda enerji tasarruflu lambalar tercih edilmiş ve mutfak, çamaşırhane gibi alanların ortak olarak kullanılmasını sağlayarak kaynakların gereksiz kullanımı önlenmeye çalışılmıştır. Aktif enerji kazanım yöntemleri olarak güneş ve rüzgar gibi enerji kaynaklarından faydalanılmıştır. Yerleşke ihtiyaç fazlası elektrik enerjisini şebekeye satarak da gelir elde etmektedir. Sıcak su ihtiyacını güneş panelleri ile sağlayan yerleşke, bahçelerde kullanmak üzere yağmur hasadı yapmakta, suların geri dönüşümlü kullanımını sağlamakta ve kanalizasyonda da biyolojik arıtma sistemi kullanmaktadır (Findhornecovillage).

Aynı zamanda binalarda organik boyalar kullanılarak zehirli yapıştırıcıların ve reçinenin kullanımından kaçınılmıştır. Binaların inşasında kullanılan ahşaplar bölgede bulunan ormanların sürdürülebilir bir şekilde hasadı ile elde edilirken; taş, kil gibi doğal yapı malzemeleri yine bölgeden temin edilmiştir. Findhorn sakinleri doğal malzemeleri kullanarak “nefes alan duvarlar” inşa etmeyi amaçlamış ve saman balyasından bina inşasını da deneyimlemişlerdir. Böylelikle iç mekanlarda yaşamı daha sağlıklı ve kaliteli kıldıklarını belirtmektedirler. Ekolojik konut tasarımında kendini geliştiren yerleşke, Birleşik Krallık’ın ilk ekolojik bina el kitabı olan “Simply Build Green” i yayınlamıştır (Findhornecovillage). 2005 yılında topluluğun ekolojik ayak izi ölçü yapılmıştır. Bu ölçüme göre yerleşkenin ortalama ekolojik ayak izi Birleşik Krallık’ın ortalama ekolojik ayak izinin %60’ıdır. Ekoköy sakinleri ulusal ortalamaya kıyasla %40 daha az kaynak tüketmektedir (Dawson, 2006: 62).

Ekoköyün bir diğer dikkat çekici ekolojik uygulaması ise “living machine” adı verilen su arıtma sisteminin kullanılmasıdır. Bu sistem patentli bir atık su arıtma tesisidir. Sistem 500 kişinin atık suyunu arıtma kapasitesindedir. Bu kanalizasyon atık su arıtma tesisi bir dizi tanktan oluşmaktadır. Atık su tanklara yollanarak tanklar içerisindeki; çeşitli

bakteri, alg, mikroorganizma ve çok sayıdaki ağaç, balık, salyangoz türleri ile bir araya gelerek tepkimeye girmektedir. Bu tepkime sonucunda atık su, denize dökülebilecek ya da direkt kullanılacak derecede temiz bir suya dönüşmektedir. Sistemde hiçbir kimyasal kullanılmamaktadır. Sistem dünyamızın doğal döngüsünün yoğunlaştırılmış ve küçültülmüş bir kopyası gibidir (Findhornecovillage-b).

Permakültür ilkelerinden faydalanarak doğa dostu, verimli ekosistemler ve tarım alanları oluşturmak topluluğun hayatının merkezinde yer almaktadır. Organik tarım faaliyetleri ile hem topluluğun yiyecek ihtiyacı karşılanmakta hem de ihtiyaç fazlası ürünler yerleşkede bulunan mağazada satılarak gelir elde edilmektedir. Bu gelir ekoköye yapılacak yatırımların finansmanında kullanılmak üzere Findhorn Vakfı'nın havuzuna aktarılır. Findhorn Vakfı, Birleşmiş Milletler Halkla İlişkiler Departmanı ile bağlantılı bir sivil toplum örgütüdür. Yerleşkenin finansal yönetimini sağlayan vakıf aynı zamanda ekoköyde gerçekleşen atölye çalışmalarını, eğitimleri, etkinlikleri ve misafirlerin ziyaretlerini organize etmektedir. Organik tarım ve ekoturizm gelirlerinin yanında topluluğun bir diğer gelir kaynağı da yerleşkede bulunan rüzgar türbinleridir. Burada elde edilen elektrik enerjisinin ihtiyaç fazlası şebekeye satılmaktadır (Findhornecovillage-c).

Topluluk Findhorn'da kullanılmak üzere kendilerine ait "Eko" adlı para birimine sahiptir. Bir Eko 1 Sterlin'e eşittir ve bu değer diğer para birimleri gibi değişiklik göstermez, sabittir. Yerleşkede bireyler paralarını Sterlin'den Eko'ya dönüştürebilirken Eko'dan Sterlin'e dönüştüremezler. Findhorn sakinleri ve ziyaretçileri hem ulusal parayı hem de yerel para birimi Eko'yu kullanabilmektedir (Ekopia, 2020).

Findhorn ekoköyünde ziyaretçiler birçok farklı aktiviteye katılabilmektedir. Ziyarete açık bir yerleşim olan Findhorn misafirlerine dört farklı deneyim programı sunmaktadır. Birincisi gününbirlik eğitim turlarıdır. Bu turlarda katılımcılar rehber eşliğinde yerleşkeyi gezerek; ekolojik yaşam kültürü ve ekolojik mimari hakkında bilgi edinebilmektedir. İkinci program ise deneyim haftası olarak adlandırılmaktadır. Bu programda ziyaretçiler bir hafta boyunca ekolojik binalarda konaklayarak; toplu yemek yapımı, gündelik işlerdeki iş bölümü, organik tarım alanlarında sebze-meyve yetiştirmek gibi ekoköyün tüm sosyal hayatına dahil olabilmektedirler. Üçüncü program bir günden fazla kalmak isteyen yalnız bir haftayı da tamamlayamayacak kişiler için 1-4 gün arası kısa süreli misafirliktir. Dördüncü program ise, üç günden birkaç aya kadar süren uzun süreli bir konaklamadır. Bu süreçte ziyaretçiler ekoköyün tüm hayatını deneyimleyebilmektedir (Findhorn, 2020b).

Findhorn kurulduğu günden bu yana ruhsal gelişimi önceleyen sürdürülebilir bir yaşamın yollarını arayan bir topluluktur. Sürdürülebilir bir yaşam için kapsayıcı eğitimin önemine inanan topluluk, bünyesinde gerçekleştirmiş olduğu; yenilebilir enerji, düşük karbonlu konutlar, ekolojik yaşam, permakültür tasarımlar, organik tarım ve yiyecek, ruhsal sağlık, yaratıcı iletişim gibi çeşitli alanlardaki atölye çalışmaları ve eğitim organizasyonları ile bir eğitim merkezi durumundadır.

1.1.4. Cloughjordan Ekoköyü – İrlanda

Cloughjordan ekoköyünün fikri temelleri İzlanda'nın kalkınması için sürdürülebilir bir topluluk örneği oluşturma amacı ile 1999 yılında “İzlanda Sürdürülebilir Projeler” adlı kooperatifin kurulması ile atılmıştır. Topluluk 2005 senesine kadar hukuki altyapısını oluşturup gerekli finans kaynağını sağlamış ve İzlanda'nın Cloughjordan köyünden 67 dekarlık arazi satın almıştır. Topluluk adını da kurulmuş olduğu köyden almaktadır. Arazide gerekli altyapı ve yaşam alanları oluşturduktan sonra Aralık 2009'da ilk sakinleri taşınmıştır. Cloughjordan her yaştan yaklaşık 130 üyeye ev sahipliği yapmakta ve arazi içerisinde irili ufaklı farklı amaçlar için kullanılan 70 adet yapıya sahiptir (Cloughjordan, 2020a).

Cloughjordan ekoköyü, 2012 ve 2014 yıllarında üç yıl üst üste; İrlanda'nın en yeşil toplulukları için düzenlenen “Ulusal Yeşil Ödülü”nü kazanmış aynı zamanda Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından da desteklenen bir topluluktur. Cloughjordan, Global Ecovillage Network (GEN)'ün bir üyesidir. Topluluk geçmiş zaman zorluklarına dönmeden ve günümüzün getirdiği kolaylıkları inkar etmeyen düşük karbon ayak izine sahip yaşamları desteklemeyi amaçlamaktadır (GEN, 2018c). Öncelikle iklim krizi ile ilgili endişeleri doğrultusunda yola çıkan topluluk bu konuda yerel düzeyde alınabilecek önlemlerin üzerinde ve kırsal alanların hem sosyal hem de ekonomik sürdürülebilirliklerini modellemeye çalışıyor (Kirby, 2020: 290).

İrlanda'nın ilk ekoköyü olan bu toplulukta yerleşke içerisinde ekolojik ayak izini küçültmek ve hem ekolojik hem de ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak adına birçok uygulama bulunmaktadır. Öncelikle yerleşkede düşük karbonlu yaşam benimsenmiş bu doğrultuda yapılar da buna göre ekolojik mimari ilkeleri gözetilerek inşa edilmiştir. İnşa süreçlerinde gönüllü çalışma prensibi uygulanmış her üye yaklaşık 100 saat yapıların inşasında çalışmıştır. Yapıların inşasında geri dönüştürülmüş veya dönüştürülebilir, karbon ayak izi düşük, yerel malzemeler kullanılmıştır. Aynı zamanda birçok ev elektrik

ihtiyacını fotovoltaik paneller ile karşılamakta, tüm evleri yenilenebilir enerjiye bağlama çalışmaları devam etmektedir. Buna ek olarak ısınma ve sıcak su ihtiyacı karbon-nötr bir merkezi sistem ile sağlanmaktadır. Bu sistemin enerji kaynağı yerleşkenin yakınlarında bulunan bir kereste fabrikasından çıkan talaşlardan sağlanmakta ve yine fotovoltaik paneller ile desteklenmektedir. Topluluk gıda ihtiyaçlarını karşılamak için giriştiği tarım faaliyetlerinde de ekolojik prensiplere sadık kalmakta ve ekolojik tarım gerçekleştirmektedir. Tarım faaliyetlerinde mümkün olduğunca karbon emisyonuna neden olan araçların kullanımından kaçınılmaktadır (GEN, 2018d).

Tüm bu uygulamaların tamamlayıcısı olarak yaşam modelleri de gönüllü sadeliğe dayanmaktadır. Bu yaşam modelinin vardığı noktaya baktığımızda; 2014 yılında Tipperary Enerji Ajansı'nın yaptığı çalışmaya göre, Cloughjordan ekoköyü sakininin ortalama ekolojik ayak izi 2 küresel hektar bulunmuştur. Bir İrlandalının ortalama ekolojik ayak izi ise 4.7 küresel hektardır. Araştırma göstermektedir ki bir ekoköy sakini herhangi bir İrlanda vatandaşından %50'nin üzerinde daha az dünyayı tüketmekte ve daha az ekolojik ayak izi oluşturmaktadır. Bu sonuç göstermektedir ki ekoköy yaşam modeli benimsendiği takdirde 1.1 tane dünyaya aksi takdirde ortalama bir İrlanda vatandaşı gibi yaşadığımızda 3.14 tane dünyaya ihtiyacımız olacaktır (Kirby, 2020: 291).

Cloughjordan ekoköyünde ana faaliyet kolu ekolojik tarımdır. Bu faaliyeti topluluk içerisinde kurulan "Cloughjordan Community Farm" şirketi yürütmektedir. Tarım faaliyetleri ekolojik prensiplere göre gerçekleştirilmekte ve öncelik ekoköy sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. İhtiyaç fazlası ürünler yerleşke içerisinde bulunan marketlerde satılmakta ya da yine yerleşke içerisinde bulunan işletmelerde işlenmektedir. Cloughjordan 40 dekarlık arazisini ekolojik tarım için kullanmakta bunun da 10 dekarını "Toplum Destekli Tarım" projesine ayırmıştır. Bu proje ile ekoköy dışındaki vatandaşlar tarım faaliyetlerine katılarak ya da maddi olarak destekleyerek ekolojik ve gerçek gıdaya erişim imkanı bulmaktadır (Cloughjordan, 2020b). Cloughjordan 2011 yılında bulunduğu bölgeye 17.000 ağaç dikerek topluluk ormanı oluşturmuştur. Oluşturulan ormandaki ağaç varlığının 2020 yılı itibariyle 20.000'i aştığı düşünülmektedir. Yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre de ağaçlandırma çalışmaları ile ekoköy civarında bulunan 232 farklı türdeki kuş popülasyonunda artış gözlenmiştir (Cloughjordan, 2020a).

Cloughjordan yerleşke içerisinde irili ufaklı 14 farklı işletmeye de ev sahipliği yapmaktadır. Bu işletmeler hem ekoköye gelir sağlamakta hem de ekoköy sakinlerini

istihdam etmektedir. Bu işletmelere örnek vermek gerekirse; yeşil projeleri ve girişimcileri destekleyen ve onlara ortak çalışma ortamı sunan bir merkez, otuz dört yatak kapasiteli bir eko-hostel, organik ekmek üreten ve ekmek yapım eğitimleri veren bir fırın, pemakültür eğitimleri ve uygulamaları yapan bir sivil toplum kuruluşu, üç yüz seyirci kapasiteli çok amaçlı bir kültür merkezi, bir kitapçı ve kahve dükkanı, ekolojik mimari modeller üreten ve eğitimler veren bir mimar ofisi. Kimi işletmelerin kurucuları ekoköy sakinleri iken, kimi işletmeler ekoköy dışında yaşayan vatandaşlar veya ekoköyün kurucu vakfı tarafından kurulan işletmelerdir (Cloughjordan, 2020c). Bünyesinde barındırdığı işletme ve kuruluşlar ile Cloughjordan, sürdürülebilir yaşamın temelinde yer alan ekonomik sürdürülebilirliği ve kendine yeterliliği büyük ölçüde sağlamış görünmektedir.

Cloughjordan ziyarete açık bir yerleşkedir. Aynı zamanda bünyesinde yürütmüş olduğu; ekolojik bilinci güçlendirme, topluluk dayanışması, yeşil bina, iklim değişikliği ve mücadele, biyolojik çeşitlilik, permakültür, yerel gıda sistemleri, güvenli ve sağlıklı gıda, yenilenebilir enerji, geri dönüşüm, yerelde kooperatifleşme, kırsal canlanma gibi birçok farklı konudaki eğitimler veren ödüllü uluslararası bir eğitim ve yardım kuruluşudur. Eko-turizm kapsamında ziyaretçilerini günlük haftalık veya aylık programlar ile ağırlamakta, ekolojik yaşamı deneyimleyip bahsetmiş olduğumuz alanlarda eğitim almak veya farklı atölyelere katılmak isteyen insanlara imkan tanımaktadır (Cloughjordan, 2020d). Böylelikle hem ekoköyün ekonomik sürdürülebilirliğine destek olup hem de dünyanın birçok farklı bölgesinden insana ekolojik duyarlılığı aşılayabilmektedir.

Topluluk İzlanda'nın Cloughjordan köyüne yerleştiklerinde köy 430 yetişkin nüfusa sahip iken yakınlarda yetişkin nüfus 700'e ulaşmıştır. Bu süreçte Cloughjordan ekoköyü dünyanın birçok farklı ülkesinden binlerce ziyaretçi de çekmiştir. Bu durum ekoköylerin kırsal canlanmaya olan etkilerini de göstermektedir. Kendinden önce var olan yerleşime entegre ve adapte olabilen ekoköy girişimleri buldukları yöreleri hem yöreye taşıyan insanlar hem de ziyaretçileri ile canlandırmaktadır (GEN, 2018c). 2020 yılında 20 yaşını kutlayan Ekoköy, bundan sonraki ağırlıklı hedeflerinin İrlanda'nın ilk ekoköyünü oluşturma ve yönetme serüveninde öğrenilen dersleri daha geniş topluluklar ile paylaşmak olarak belirtmektedir.

1.2. AVRUPA ÖRNEKLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE DIŞSALLIK

Yurtdışı ekoköy örnekleri incelendiğinde farklı iklimlere sahip coğrafyalarda, farklı yıllarda kuruldukları ve değişken nüfus miktarlarına sahip oldukları görülmektedir. Bu farklılıklar girişimlere çeşitli zorluklar yarattığı gibi kolaylıklar da sağlamaktadır. Durumlar karşısında başvurdukları yöntemler farklılık gösterse de ele aldığımız örneklerin, sosyal ve ekolojik sürdürülebilirliği amaç edindiği bunun yanında üyelerinin de manevi gelişimini desteklediği görülmektedir. Girişimlerin hareket noktası ekolojik kaygılar olabildiği gibi spiritüel hedefler de olabilmektedir. Öncelikleri farklılık gösterse de yerleşkelerin nihai hedefinin kendine yetebilir, ekolojik, ekonomik ve sosyal yönden sürdürülebilir bir toplum yaratmak olduğu ve bu yönde çaba gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Yerleşkelerin kırsal bölgelerde boş veya terk edilmiş alanlarda, başlangıçta az sayıda aynı amaç uğruna bir araya gelmiş bilinçli insanlar tarafından kurulduğu ve zamanla aynı amaçları benimsemiş farklı insanların katılımı ile genişlediği görülmektedir. Ekoköy sakinleri birçok farklı coğrafyadan, milletten ve kültürden gelmekte ve bu farklılıklar ekoköy hareketlerini güçlendirmektedir. Cloughjordan'da olduğu gibi ekoköyler var oldukları yörelere canlılık kazandırmakta ve o yörelerde cazibe oluşturarak hem kırsaldaki insanların göç hareketliliğini yavaşlatmakta hem de kentlerden kırsala göçü özendirilmektedir. Ekoköyler dünyada genel bir sorun haline alan, kırsal bölgelerde yaşayan insan nüfusunun azalması ve kent nüfus yoğunluklarının artması durumuna olumlu etki ederek pozitif dışsallığa neden olmaktadır. Avrupa örneklerinde görüldüğü kadarıyla, ekoköylerin etkisi ile kırsaldaki nüfus yoğunluğu artışının henüz kentlerdeki gibi bir negatif dışsallığa neden olacak noktaya gelmediği söylenebilir. Aynı zamanda bölgenin canlanması ile bölgede ticari ağlar gelişmekte bunun yanında yerel ya da genel yönetimler bölgelere altyapı yatırımlarını arttırabilmektedir. Böylelikle ekoköyler kırsalda yaşayan yerel halkın refah artışına da pozitif etki etmektedir.

Ekoköylerdeki yapılarda temelde ekolojik inşaat yöntemleri tercih edilse de farklı mimari yaklaşımların tercih edildiği de görülmektedir. Yapılar köyden köye farklılık gösterebildiği gibi köy içerisinde de farklı zamanlarda inşa edilen yapılar farklılaşabilmektedir. Buldukları iklimlere ve zamanla gelişen teknolojilere göre ekoköylerin mimarileri de değişmektedir. Tek tip bir ekoköy modeli sunulmadığı gibi tek tip bir ekoköy mimarisinden de bahsetmek mümkün değildir. Genellikle yapılarda

ekolojik malzemelerin seçildiği mümkün olduğunca da bu malzemelerin yöreden ya da yerleşkeden sağlanan yerel, doğal ve geri dönüştürülmüş malzemeler olduğu söylenebilir. Yerleşkelerde geleneksel mimari ile teknolojinin harmanlandığı deneysel yapıların da görülmesi mümkündür.

Bilinmektedir ki kaynaklarımız kıttır ve zamanla hızla azalmaktadır. Bunun yanında artan çevre kirliliği artık tüm dünyanın ortak problemidir. Ömrünü doldurduktan sonra bertarafı mümkün olmayan ya da bertarafı için yüksek miktarlarda kaynak ihtiyacı olan yapı malzemelerinin kullanımı sürdürülebilir gözükmemektedir. Bu duruma çözüm olarak düşünülen ve uygulanan prensiplerden biri de ekolojik mimari sistemleridir. Ekoköyler de yapı inşalarında ekolojik mimari prensiplerini benimsemişlerdir. Benimsemiş oldukları; insan ve doğa ilişkisini gözetten, sürdürülebilirlik esasına dayanan ekolojik mimari prensipleri ile inşa edilen ekolojik binalar enerji etkin yapılardır. Bir yapının enerji etkin olması; hem inşa aşamasında hem yapı malzemelerinin üretimi aşamasında hem de kullanımları boyunca daha az enerjiye ihtiyaç duymasını ifade etmektedir. Her yapının belli bir ömrü vardır. Bu yapıların miadını doldurduktan sonra ihtiyaçların karşılanmasına devam edilebilmesi için yıkılıp tekrar inşa edilmesi gerekir. Yıkıldığında bir çöpe dönüşen yapı yok olmayacak dünyamızda bir çöp yığını olarak varlığını sürdürecektir. Oysa ki ekoköylerde kullanılan yapı malzemeleri bertaraf edilebilir, tekrar kullanılabilir, geri dönüştürülebilir ya da geri dönüştürülmüş malzemelerdir.

Enerji kullanımı tüketicilerin bireysel olarak katlandıkları özel maliyetler karşılığında gerçekleşse de enerjinin üretim safhasında tüm insanlığa yüklenen toplam sosyal maliyet genellikle göz ardı edilmektedir. Ekolojik topluluklar enerji etkin yapıları tercih etmeleri ile insanlığa yüklenen bu sosyal maliyeti azaltmakta aynı zamanda çevre kirliliğini azaltmaları sebebiyle de insanlık için pozitif dışsallık doğurmaktadır.

Yenilenebilir enerji sistemlerinin kullanımı tüm yerleşkelerde görülmektedir. Coğrafyaya göre güneş, rüzgar, jeotermal gibi enerji türlerinin kullanım oranları değişmektedir. Öncelikle su kaynağı olmak üzere kaynakların etkin ve tasarruflu kullanımı tüm ekoköylerde önemli bir konudur. Bu konuda enerji tasarruf yöntemlerine, gri su kullanımı ve yağmur hasadı gibi yöntemlere sıkça rastlanmaktadır. Teknolojik gelişmeler ile gün geçtikçe ekoköylerin enerji üretim miktarları arttığı gibi kaynak tasarrufları da artmaktadır. Günümüzde mevcut ve yaygın enerji kaynağı olan fosil yakıtlar sera etkisini arttırarak küresel ısınmayı hızlandırmakta ve gün geçtikçe iklim

krizini daha da büyütmektedir. Yüksek karbon emisyonları küresel kamusal mal kabul edilen atmosferin kirletilmesi başta olmak üzere tüm ekosistem ve insanlık üzerindeki etkisi ile negatif dışsallık oluşturmaktadır. Ekoköyler yenilenebilir enerji kaynaklarını tercih etmeleri ile bu negatif dışsallığı tersine çevirmekte ve buna ek olarak yenilenebilir enerji teknolojilerini geliştirip yaygınlaştırarak pozitif dışsallık doğurmaktadır.

Atıkların bertarafı veya kompostlama uygulamaları ekoköylerde benzerlik göstermektedir. Yine aynı şekilde kullanılan doğal arıtma sistemleri de ekoköylerde yaygın bir kullanıma sahiptir. Ekoköyler insanların daha az tüketmesi, daha az atık oluşturması ve doğadan aldıklarını tekrar doğaya kazandırması için tasarlanmış birçok farklı modelleri bünyesinde barındırmaktadır. İçinde bulunduğumuz ekosistemi kapalı bir devre gibi düşünebiliriz. İçeride bulunan hiçbir madde yok olmaz sadece şekil değiştirir. Bu bilinç ile hareket eden ekoköyler evrenden aldıkları maddeler ile ihtiyaçlarını giderdikten sonra zararsız bir şekilde tekrar evrene kazandırma gayreti içerisindedir. Böylelikle bertarafı güç çöpler oluşturmamakta hatta gerçekleştirdikleri geri dönüşüm veya kompostlama uygulamaları ile doğayı beslemekte, ekosistemi sürdürülebilir kılmaktadır.

Seçilen tüm örneklerde temel ekonomik faaliyet ekolojik tarımdır ve yapılan işlerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Buna rağmen enerji üretimi konusunda kendine yeterliliği sağlamış olan ekoköyler bitkisel ve hayvansal besin üretimi kapsamında tam anlamıyla yeterli görülmemektedir. Besin ihtiyaçlarının büyük bir kısmını yerleşkelerdeki organik veya ekolojik tarım alanlarından sağlayan ekoköyler hem iklim şartlarından hem de nüfuslarından dolayı üretilmeyen ya da yeterli miktarlarda sağlanamayan kimi besin ihtiyaçlarını satın alarak karşılama yoluna gitmektedir. Topluluklar besin üretiminde de farklılık göstermektedir. Bazı yerleşkelerde hayvancılığın sürdürülebilir bir üretim modeli olmadığı ve ekolojik ayak izini büyüten bir faaliyet olduğu görüşüne dayanarak hayvancılık yapılmazken; bazı yerleşkelerde üyelerin ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamak üzere az miktarda da olsa küçükbaş hayvan veya kanatlı hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Sieben Linden ekoköyü bu alanda diğer ekoköylerden biraz daha farklılaşarak, yerleşke içerisinde hayvan yetiştiriciliği yapmamakta, ortak alanlarda hayvansal gıdaların tüketimini kısıtlamakta hatta üyelerin ve ziyaretçilerin yerleşke içerisinde evcil hayvan bulundurmasını istememektedir.

Günümüzde artan gıda talebi ile et-süt ve kümes hayvancılığı endüstrisinin hızla büyümesi; hayvansal gıda üretiminin oluşturduğu çevre tahribatını önemli seviyelere

ulaştırmıştır. Hayvan atıklarının içerisindeki amonyağın asit yağmurlarına ve hayvanların hem sindirim süreçlerinde hem de atıklarının çürümesi sürecinde oluşan metan gazının sera etkisine neden olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda, metan gazı ve diazotmonoksitin küresel ısınmaya katkısı %17 ile 27 aralığında olduğu düşünülmektedir ve ABD’de insan kaynaklı oluşan metan salımının yaklaşık %28’ini de hayvancılık sektöründen kaynaklandığı belirlenmiştir (Şahin ve Avcıoğlu, 2016: 159). Japonya’da yapılan bir başka çalışmaya göre; 1 kg sığır eti üretiminin neden olduğu sera gazı salımı 36.4 kg CO₂ (karbondioksit)’ye eşdeğerdir. Bu demek oluyor ki standart bir otomobilin 250 km’lik bir mesafeyi kat etmek için yaydığı CO₂ kadardır. Tüm bunların yanında besi hayvanlarının beslenmesi amacıyla; verimli tarım arazileri, dünyanın akciğerleri olarak nitelendirilen yağmur ormanları ve tropik ormanlar işgal edilmekte ya da yok edilmektedir (Çınar, 2013: 215). Ekoköylerin kirleticiliği yüksek bir ekonomik faaliyet olan hayvancılığı yerleşkelerinde uygulamaları, hayvansal gıda tüketimlerinde gönüllü kısıtlamalara gitmeleri ve vegan hayat görüşüne sahip bireyleri desteklemeleri; hem çevre tahribatına katkı sağlamadıkları hem de sürdürülen tahribatın azaltılmasını sağlayabilmeleri bakımından pozitif dışsallık yaratabilmektedir.

Ekolojik tarımın aksine, yaygın olan konvansiyonel tarım yöntemi; aşırı sulama, kimyasal gübre kullanımı ve tarım ilaçlarına dayanmaktadır. Bu yöntem ile toprakların aşırı tuzlandığı, yeraltı ve yer üstü sularının kirlendiği, yer üstü/altı hayvan ve flora varlığının yok olduğu en nihayetinde de kullanılan ilaç kalıntılarının ve ilaçları bünyesinde barındıran gıdaların insan sağlığını tehdit ettiği bilinmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda artık organik tarımın; uzun vadede kaybolan ekolojik dengeyi tekrar oluşturabileceği, toprakları iyileştirebileceği, konvansiyonel tarımın neden olduğu su kirliliğini engelleyeceği, biyolojik çeşitliliği koruyacağı ve daha birçok ekolojik katkı da bulunabileceği düşünülmektedir (Yürüdü, Kara ve Arıbaş, 2010: 403-404). Bu bilgiler doğrultusunda söylenebilir ki; ekoköyler gerçekleştirmiş oldukları organik/ekolojik tarım faaliyetleri ile konvansiyonel tarımın negatif etkilerini azaltmak için çaba göstermekte, buna ek olarak ekolojik/organik tarım gibi daha az kirletici, sağlıklı ve sürdürülebilir bir yöntem ile gıda üretimi gerçekleştirerek pozitif dışsallık doğurmaktadır.

Çalışma ile görülmüştür ki Avrupa’dan seçilen örnek ekoköyler sadece organik tarım yapan topluluklar değil aynı zamanda birer ekolojik turizm yerleşkeleridir. Ekoturizm kapsamında yerleşkeler ziyaretçilerine; konaklama, ekolojik hayatı deneyimleme,

çeşitli üretim atölyelerine ve eğitimlere katılma imkanı sunmaktadır. Gönüllü, katılımcı, ziyaretçi gibi farklı sıfatlar ile ücretli ya da ücretsiz olarak birçok farklı milletten aynı ekolojik kaygılara sahip binlerce insan ekoköylerde zaman zaman bir araya gelmektedir. Negatif dışsallıkların büyük bir kısmını çevre kirliliği ve bu kirliliğin giderilmesi için yüklenilen maliyetler oluşturmaktadır. İktisat literatüründe de negatif dışsallık örnekleri içerisinde çevre tahribatını sıkça görmekteyiz. Negatif dışsallıkların ciddi bir kısmını oluşturan çevre tahribatı ise birincil olarak endüstriyel üretim ağlarından doğmakta ve tabii olarak bu ağları besleyen tüketiciler dolayısıyla doğmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda; yılda binlerce misafire ev sahipliği yapan ekoköyler, misafirlikleri boyunca insanlara vermiş oldukları eğitimler ile onlara ekolojik duyarlılık kazandırabilmekte bunun neticesinde de insanlar çevre tahribatına neden olan tüketim alışkanlıklarından vazgeçebilmekte, dizginleyebilmekte veya alternatif mal/hizmetlere yönelebilmektedir. Böylelikle ekoköyler bir eğitim hizmeti üreticisi olarak üreticiden tüketiciye pozitif dışsallık doğurmaktadır. Aynı zamanda misafirler de eğitim hizmeti tüketicisi olarak tüketiciden tüketiciye pozitif dışsallık doğurmaktadır.

Ekoköylerin kendi kendine yetebilir toplum olma gayretlerine değinmiştik. Bu yeterliliği sağlayan bir diğer kriter de ekonomik yeterlilik bağlamında dışa bağımlılığı azaltmaktır. İncelenen örnekler ile bilinmektedir ki; yerleşkeler üretim fazlası besinleri ve enerjileri satarak, yerleşkelerde eko-turizm faaliyetleri yürüterek, geliştirdikleri ekolojik tasarım modellerini ve teknolojilerini dışarıya satarak gelir elde etmektedirler. Yalnız tüm bu girişimler ekoköylerin ekonomik kalkınması için yeterli düzeyde değildir denilebilir. Görülmektedir ki ekoköyler halen, kooperatifleri ya da vakıfları aracılığıyla yerel yönetimlerden ve dış kaynaklardan fon sağlamaktadır.

Solheimar ve Sieben Linden ekoköylerinde dezavantajlı gruplar¹ olarak nitelendirilen; yaşlılar, engelliler ve eski hükümlüler için farklı alanlarda çalışmalar bulunmaktadır. Diğer ekoköyler de dezavantajlı gruplara aynı hassasiyeti gösterse de Sieben Linden'in bu alan için bir dernek kurması ve Solheimar'ın da kuruluşundan bu yana, toplum tarafından dışlanan bireyler için gerçekleştirdiği çalışmalar; bu alandaki iş birlikleri daha somut örnekler olarak sunulabilir. Ekoköylerin yaşlı ve engelliler için sundukları, bakım ve eğitim hizmetleri; eski hükümlü, halen tutsak veya farklı engellere

¹ Sosyal veya ekonomik olarak toplum ile bütünleşme şansı diğer bireylere nazaran daha az olan, toplumsal koruma ve hizmete ihtiyaç duyan sosyal gruplar. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, eski hükümlüler, LGBTI+ bireyler, mülteciler vd.

sahip bireylere sağladıkları iş imkanları bu bireylerin toplumdan dışlanmasını önlemekte hatta topluma geri kazandırılmalarını sağlayabilmektedir. Bu yönleri ile bir nevi sosyal hizmet gerçekleştiren ekoköyler, buldukları toplum için pozitif dışsallık yaratabilmektedir.

Çalışma hayatı bakımından ekoköylerin özgürlükçü bir yapıda oldukları çıkarımı yapılabilir. Ekoköy sakinleri yerleşke içinde organik tarım faaliyetlerinde bulunabilmekte veya yerleşkedeki işletmelerde hem çalışıp hem de ürettikleri ürünleri satabildikleri gibi yerleşke dışında da sahip oldukları meslekleri icra edebilmektedirler. Topluluklar yerleşke içi para dolaşımını arttırmak için topluluk içerisinde çeşitli hizmetler sunmakta ve sakinler bu hizmetleri üyelere satın almaktadır. Bunun yanında Findhorn ekoköyü gibi topluluk içi kullanım amacıyla kendi yarattığı parasını kullanabilmektedir. Bu tür faaliyetlerin topluluğun ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda ekoköylerin ekonomik açıdan dışa bağımlılıklarını azaltmayı ve kendine yeterliliklerini güçlendirmeyi hedef edindikleri görülmektedir.

1.3. TÜRKİYE EKOKÖY ÖRNEKLERİ

Türkiye’de ilk ekoköy girişimi 1990’lı yıllarda ODTÜ’lü bir grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Girişimlerini “Hocamköy” olarak adlandıran grup, amaçlarını; geleneksel bilgiyi akademik bilgi ile harmanlayarak yerel halk ile birlikte sürdürülebilir bir kırsal yaşam modeli oluşturmak olarak belirtmiştir. Kırıkkale’nin Hasandede beldesinde oluşturulması planlanan ekoköy girişimi, kurulamadan sona ermiştir. Girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının nedeni; kent ve kırsal yaşam arasındaki sosyal, kültürel farklılıklar ve girişimcilerin bu farklılıklara uyum sağlayamamış olması olarak belirtilmiştir (Asımgil, 2017: 104). Günümüzde sayıca çok olmamakla birlikte Türkiye’de de ekolojik yerleşkeler bulunmaktadır. Türkiye’deki yerleşkeleri desteklemek ve ekoköy hareketini güçlendirmek adına dernekler ve kuruluşlar kurulmuştur. Bu alandaki öncü kuruluşlara; Ekoköyler İletişim Ağı-EKİLAT (aktif değil), Eko-yerleşkeler Ağı-EKOYER (aktif değil), Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği örnek gösterilebilir.

Türkiye’de GEN’e kayıtlı 10, Buğday Derneği’ne kayıtlı 75 ekolojik girişim bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan girişimlerin yurtdışında bulunan yerleşkelere kıyasla daha genç ve bir köy ölçeğinden ziyade çiftlik ölçeğinde olduğu görülmüştür. Türkiye girişimlerinin henüz emekleme aşamasında olduğu söylenebilir. Genel anlamda ise

yerleşkelerin ekolojik kaygılar ile hareket ettikleri ve ekolojik bilinci arttırmayı amaçladıkları görülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenecek ekoköylerin seçiminde öncelikle GEN'e üye olmalarına dikkat edilmiştir. GEN'e kayıtlı olmasına rağmen hakkında yeterli bilgi edinilemeyen ve ekolojik faaliyetlerinden şüphe duyulan yerleşkelerin bulunması nedeniyle GEN'e üye olmasa da Buğday Derneği'ne üye olan yerleşkelerden de örnekler seçilmiştir. Bu yerleşkeler; Güneş Köy, Bayramiç Yeniköy, İmece Evi ve Belentepe Ekoköyleridir. Seçilen yerleşkeler Türkiye çapında başarılı sayılabilecek ekolojik toplum girişimleridir.

1.3.1. Güneşköy– Kırıkkale

Güneşköy 2000 yılında Türkiye'nin ilk çevre kooperatifi olarak Ankara'da kurulmuştur. Kırıkkale'nin Hisarköy mevkiinden, 2002 yılında 84 dekarlık bir arazinin devletten satın alınmasıyla girişim arazi sahibi olmuştur. Kooperatif 2004 yılında inşaata, 2005 yılında da tarıma başlamıştır. Dokuz kişilik kurucu üyeye sahip Güneşköy, Avrupa Ekoköyler Ağı (GEN-Europe)'na kayıtlı üyedir. Hedeflerinin kırsal kesimde doğa ile uyumlu, sürdürülebilir bir yaşam modeli kurmak ve bunu yaymak olarak belirten Güneşköy, bu doğrultuda çalışma alanlarını; ekolojik tarım uygulamaları ve bunların yaygınlaştırılması, yerli tohum paylaşımı, doğa ile uyumlu ekolojik mimari tasarımlar, ekolojik ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi ve geri kazanım sistemleri geliştirerek kaynakların verimli kullanımını sağlamak şeklinde sıralamaktadır (Güneşköy, 2018).

Yerleşkede devamlı bir yaşam sürdürülmektedir. Sadece bir kooperatif üyesi yerleşkede devamlı olarak ikamet etmektedir. Diğer üyeler belirli aralıklarla yerleşkeye gidiş geliş gerçekleştirmektedir. Yerleşke en yoğun zamanlarını, ekim-dikim gibi üretim dönemlerinde ve farklı zamanlarda gerçekleştirilen etkinliklerde yaşamaktadır (Kara, 2014: 111). Güneşköy eko-turizm faaliyeti yürütmemekte belirli dönemlerde gönüllüler ağırlamaktadır. Misafirlilik süreçlerinde katılımcılara konaklama imkanı tanımakta ve vejetaryen yemekler sunmaktadır. Yerleşkede sürekli yaşayan bir halk olmaması nedeniyle konaklama için yapılmış yeterli yapı bulunmamaktadır. Vejetasyon döneminde¹ katılımcılar çadırlar da konaklamaktadır. Bunun yanında hem aktif hem de pasif güneş enerjisinden faydalanan bir sera, doğal yapı malzemelerinden inşa edilmiş bir taş ev, bir adet kompost tuvalet ve genel kullanım amacıyla saman balyaları ile yapılan

¹ Bitkinin tohumdan gelişerek tekrar tohum verene kadar geçen dönemi

bir yapı bulunmaktadır. Bu yapıların dışında organik tarım yapılan tarlalar ve meyve bahçeleri bulunmaktadır.

Güneşköy topluluğu kar amacı gütmeyen bir kooperatiftir. Sağlıklı bir ortamda doğa ile uyumlu yaşam koşullarını sağlayarak; toplumda bilinçli, mutlu ve verimli bireyleri yetiştirmeyi amaçlar. Bu amaç doğrultusunda bünyesinde örnek üretimler, bilimsel ve eğitsel etkinlikler düzenlemektedir. Bu amaca yönelik proje ve etkinliklerini sıralayacak olursak (Güneşköy, 2020a):

- Organik besinler üreterek çevre mahallelerdeki organik pazarlarda bu ürünlerin pazarlamasını gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetini sürdürürken Hisarköy'de bulunan yöre halkı ile etkileşim halindedir. Geleneksel köylüler ile organik tarım esaslarında bilgi paylaşımında bulunup, uygulamalarda destek olmaktadır. Güneşköy 2005 senesinden 2020 yılına (2014-2017 yılları arasında ara verilmiştir) kadar "Toplum Destekli Tarım" projesi yürütmüş ve organik sertifikalı sebze üretimi gerçekleştirmiştir. Bu projeye katılan katılımcılar hem elde edilen ürünlerden faydalanabilmekte hem de üretim süreci hakkında bilgi sahibi olup ekolojik tarımı deneyimleme imkanı bulmaktadır. Yerleşkede bir adet sera bulunduğundan bahsetmiştik. Topluluk sahip oldukları serayı "günsera" olarak adlandırmaktadır. Günsera sistemi Türkiye'de bir ilk olup İç Anadolu iklimi için geliştirilen yeni bir sera modelidir. İnşasının bitip kullanımının sürdürülmesine karşın geliştirilmesinin halen devam ettiği yöreye uygun, ekonomik bir güneş serası sistemi olan "Günsera" ile İç Anadolu bölgesinde zorlu iklim koşullarında üretim verimini arttırmayı ve üretimin yıl geneline yayılması amaçlamaktadır. Sistemin Ar-Ge çalışmaları mühendislerden oluşan danışmanlar kurulu tarafından yürütülmektedir. Organik tarım kapsamında organik gübre üretimi gerçekleştiren yerleşke bu alanda da solucanlardan faydalanmaktadır. Çürümeye uygun organik atıkların solucanların sindirim sisteminden geçmesi ile elde edilen solucan dışkısı organik tarım alanlarında doğal gübre olarak kullanılmakta aynı zamanda da ihtiyaç fazlası gübreler yerleşke dışında satılmaktadır. Bu sayede üretimde verim doğaya zarar vermeden gerçekleştirilmekte ve atıkların bertaraf edilmesi/geri dönüşümü sağlanmaktadır.

- Ekolojik ve sürdürülebilir yaşam konulu birçok Avrupa Birliği projesine katılımcı olarak dahil olan topluluk bu projelerden edindikleri bilgileri deneyimlemekte ve çevresi ile de paylaşmaktadır. Bunun yanında Güneşköy, 2019 Kasım-2020 Haziran döneminde Birleşmiş Milletler Küresel Çevre Fonu Küçük Destek Programı tarafından desteklenen ‘‘Gençler İklim Dayanıklı Yaşamı Oluşturuyor-GİDYO’’ adlı projeyi Anadolu Meraları ve MA Eğitim Tasarım Danışmanlık’ın desteğiyle yürütmüştür. Gençlerin kırsalda var olan fırsatları görmelerini sağlayarak iklim değişikliğine dayanıklı bir yaşamın temellerini atmayı hedefleyen proje şehirde ve kırsalda sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konularına ilgi duyan gençlerin deneyimlerini artırmalarına katkı sağlayarak, kır-kent arasında bağlantı kurabilecek bir sivil inisiyatif yapısının oluşturulmasını sağlamaktır (Güneşköy, 2020b).
- Güneşköy Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) alt kuruluşu olan Küresel Çevre Fonu (GEF)’na, bir biyo-yakıt projesi sunmuştur. ‘‘Kırsal kesimde yerel olanaklarla üretilecek bitkisel yağların dizel motorlu tarım araçlarında yakıt olarak kullanılması’’ projesi UNDP GEF Küçük Destek Programı tarafından desteklenmiştir. Çiftçinin fosil yakıt bağımlılığına çözüm getirmek ve çiftçiye kendi kendine yetebileceğini göstermek için geliştirilen proje kapsamında proje katılımcısı Türk Traktör firması bir traktör tahsis etmiş ve bunun yakıt hattında yapılan değişiklikle proje gerçekleştirilmiştir. Proje Şubat 2005 tarihinde başlamış olup, Haziran 2007 tarihinde sona ermiştir. Bu çalışma 2019 yılında basında kendine yer bulmuştur.

(bkz. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gurkan-akgunes/sofradaki-yag-ile-traktor-calisir-mi-2850511>).

Güneşköy’de sürekli ikamet eden bir halkın olmaması nedeniyle toplumsal sürdürülebilirlik, üyeler arası ilişkiler, sakinlerin yaşantıları ve yerleşke ekonomisi hakkında değerlendirme yapmak doğru olmayacaktır. Bu yönüyle evrensel ve köklü örnekler ile kıyaslandığında tam anlamı ile bir ekoköy olduğu söylenemeyen Güneşköy; Türkiye’de GEN-Europe tarafından onaylanan ilk ekolojik yerleşke olma özelliği, kuruluş amacı, hedefleri, taşıdığı ekolojik kaygılar, gerçekleştirdiği ve planladığı faaliyetleri ile ekoköy olma yolunda başarı ile ilerleyen ekolojik bir yerleşim alanıdır.

1.3.2. İmece Evi- İzmir

İmece Evi, şu an aktif olmayan Dutlar Kolektifi hareketinin devamıdır. Dutlar Kolektifi; İstanbul'dan gelerek İzmir'in Menemen ilçesine bağlı terk edilmiş bir köy olan Dutlar Köyü'nü tekrar canlandırmak ve köyde ekolojik, sürdürülebilir bir yaşam kurmak amacıyla 2007 senesinde bir araya gelmiş bir topluluktur. Topluluk yeterli ilerlemeyi kaydedemediği düşünerek ve üyeler arası sosyal sorunlar sebebiyle 6 ay sonra dağılmıştır. Daha sonra kolektif kurucu üyelerinden İsmail Yenigün Dutlar Köyü'ne yakın bir bölgeden arazi satın alarak 2011 senesinde İmece Evi'ni kurmuş ve faaliyetlerine devam etmiştir. İsmail Yenigün İmece Evi'ni ekoköy den ziyade "çiftlik ve farkındalık okulu" olarak tanımlamaktadır. İmece Evi oluşumunun geliştikçe ve genişledikçe bir ekoköye dönüşeceği düşünülmektedir (Güleryüz, 2013: 147-48). İmece Evi hem Küresel Ekoköy Ağı (GEN)'na hem de Buğday Derneği'ne kayıtlıdır.

İmece Evi varlığını, 2011 yılından 2020 yılına kadar İzmir Menemen'de sürdürmüştür. 2020 Eylül ayı itibariyle İzmir'in Seferihisar ilçesinin Ürkmez kasabasına taşınan İmece Evi, yerleşke inşasını sürdürmektedir. Çalışmamızda İmece Evi'nin faaliyetlerini uzun yıllar sürdürdüğü Dutlar Köyü'ndeki yerleşkesi ve orada gerçekleştirdikleri çalışmalar hakkında bilgi verilecektir.

Yerleşkede ikisi çocuk olmak üzere beş kişi yaşamaktadır. Topluluk ayrı ayrı ahşap, saman, kerpiç ve taştan yapılmış dört binaya, yazlık ve kışlık olmak üzere birer mutfığa sahiptir. Yapılar yöreden sağlanan malzemeler ile ekolojik mimari esasları gözetilerek hem üyelerin hem de ziyarete gelen gönüllülerin katılımı ile inşa edilmiştir. Topluluk üyeleri ve gelen ziyaretçiler bu yapılarda konaklayabildiği gibi ziyaretçiler için ayrılmış çadır alanları da bulunmaktadır. Yerleşkede elektrik ihtiyacı solar paneller ve rüzgar enerjisinden, sıcak su ihtiyacı güneş enerjisinden sağlanmaktadır. Isınma ihtiyacı soba ile karşılanmaktadır. Topluluk temizlik maddesi olarak kendilerinin ürettikleri doğal materyalleri kullanarak çevrede mümkün olduğunca az iz bırakmayı amaçlamaktadır (SadeceKa, 2016).

Yerleşkede organik tarım ve tarım faaliyetleri ağırlık göstermektedir. Tarım faaliyetlerinde permakültür, biyodinamik tarım ve geleneksel tarım yöntemleri uygulanmaktadır. Organik tarım ile elde edilen ürünler üyelerin ihtiyaçları için kullanıldığı gibi yerleşke dışına satılarak da yerleşkede üretilmeyen besinlerin temini sağlanmaktadır. En önemli gelir kaynağı organik tarım olan topluluk zeytinyağı, doğal

sabun ve besin maddeleri üreterek de ekonomisini desteklemektedir. Yerleşkede tam anlamı ile eko-turizm veya agro-turizm faaliyeti yürütülmemektedir. Ziyarete açık olan topluluk; gönüllülük esası ile misafir kabul etmekte, gelen misafirlerden ortak giderlere ve yerleşkedeki rutin işlere ortak olmalarını istemektedir. Gönüllüler bu ziyaretleri sırasında buldukları döneme bağlı olarak ekolojik yaşantının farklı zamanlarını deneyimlemekte, organik besin üretimleri yapıp ekolojik hayat hakkında bilgi edinebilmektedirler (+90, 2019).

Menemen’de yaşadıkları süre boyunca birçok tecrübe kazanan ve binlerce insanı misafir eden topluluk 2020 senesinde Seferihisar’a taşınmıştır. 2020 Eylül ayı itibariyle inşası devam eden yerleşkede gelecek planlarını internet sitelerinde anlatmaktadır. Topluluk bu yeni arazide bir üretim kooperatifine dönüşerek araziyi bir iş yerimiş gibi kullanıp yaşama alanlarını arazi dışına taşıyacaklarını, üyelerini arttırarak ekonomik katılımcılar ile finansman sağlayıp yağhane, mandıra gibi küçük çaplı işlikler kuracaklarını belirtmektedir. İmece Evi “Kendine yeten başka bir dünyayı bugünden kurmak için dayanışmanın kaçınılmaz olduğunu fark edenler” ile büyüyecek bir oluşum. İnternet sitelerine girildiğinde sizi karşılayan cümle, aynı zamanda İmece Evi’nin kurulma amacını ve hareket felsefesini en iyi ifade eden cümle: “*Eleştirdiğimiz, beğenmediğimiz, geleceğimizi karartan sistemi, yozlaşan, tüketen sistemi değiştirmeye önce kendimizden başladık*” (İmeceEvi, 2020).

1.3.3. Bayramiç Yeniköy- Çanakkale

Çanakkale’nin Bayramiç ilçesinin Muratlar köyü Yeniköy mevkiinde, yani Kaz Dağları’nda yer almaktadır. Bayramiç, Küresel Ekoköy Ağı (GEN) ve Buğday Derneği TaTuTa’ya kayıtlı ekolojik çiftliktir. Farklı mesleklere sahip, kent kökenli 10 kişilik bir grup tarafından terk edilmiş kırsal yerleşim alanında 2011 yılında kurulmuştur. Bayramiç topluluğu, yerel tohum üretimine odaklanması, doğal tarım uygulaması, gıda güvenliği ve fazlalık paylaşımına dayalı alternatif ekonomik modellerle tanınmaktadır. (GEN, 2015). İnternet sitesinde kendilerini; “permakültür felsefesini gözeterek tasarım yapan ve uygulayan, yerel tohumlarımıza sahip çıkarak, doğal tarım uygulamaları yapan, öğrendiklerini, ürettiklerini paylaşarak, kendi kendine yeten bir köy kurma girişimi” olarak tanımlamaktadırlar (Bayramiçyeniköy).

Toplamda 50 dekarlık bir arazi üzerine kurulu olan çiftlikte; yerel malzemeler kullanılarak inşa edilmiş, altı adet doğa dostu yapı bulunmaktadır. Kurucuların inşa ettiği

yapılara ek olarak yerleşke kurulumuna başlamadan önce arazide bulunan ve sonradan restore edilen iki yapı bulunmaktadır. Yerleşkedeki yapılar; taş, kerpiç, ahşap ve saman yapı malzemeleri kullanılarak inşa edilmiştir. Yine bu yapıların sıva ve boyasında da doğal malzemeler kullanılmıştır. Yerleşkede yeşil enerji olarak sadece güneş enerjili su ısıtma sistemi kullanılmaktadır. Elektrik ve su ihtiyacını var olan genel şebekeden sağlamaktadır (Kara, 2014: 126-27). Bayramiç'te suyun geri dönüştürülmesi ve yağmur sularının toplanması için 3 adet gölet bulunmakta, ekolojik prensipler ile oluşturulmuş filtrelerden geçen gri su bu göletlerde toplanarak tarım arazilerinin sulanmasında kullanılmaktadır. Aynı zamanda ekolojik tarım faaliyeti sürdüren yerleşke, tarım faaliyetlerinde bölgede bulunan atalık buğdayların yetiştirilmesi ve tohumlarının paylaşarak yaygınlaştırılmasına ağırlık vermektedir. Tarımda kimyasal ilaçlama yapılmamakta doğal yöntemler uygulanmaktadır (Bartu, 2020: 130).

Bayramiç yerleşkesi yetiştirdikleri organik tarım ürünlerini işlemeden ya da ekolojik üretim yapan üreticilerden aldıkları ürünleri işleyerek reçel, peynir, salça, ekmek, un gibi organik ürünler üreterek; internet ortamında, katıldıkları etkinliklerde veya kendi yerleşkelerinde satarak gelir sağlamaktadır. Yerleşkede belirli dönemlerde atölyeler, çalıştaylar ve eğitimler gibi uygulamalar da düzenlenmektedir. Bunlara ek olarak yerleşke agro-turizm faaliyetleri de sürdürmektedir. TaTuTa ile iş birliği içerisinde olan Bayramiç, ekolojik yaşam deneyimi kazanmak isteyen ziyaretçi ve gönüllüleri ağırlamaktadır. Ziyaretçilerden alınan konaklama bedelleri de yerleşkenin gelir kaynaklarından biridir (Bartu, 2020: 132-33).

Kurulduğu günden bu yana Türkiye'den ve dünyadan birçok ziyaretçiye ev sahipliği yapan yerleşke; taşıdığı ekolojik kaygıları ve bu süreçte edindiği bilgileri, toplumdaki çevre hassasiyetini geliştirme adına, öncelikle yaşadıkları yöre olmak üzere paylaşmaya devam etmektedir.

1.3.4. Belentepe Permakültür Çiftliği- Bursa

Belentepe Buğday Derneği TaTuTa ağına kayıtlı ekolojik yaşam çiftliğidir. Çiftlik Bursa Uludağ'ın güney batısında Belentepe bölgesinde yer almaktadır. Kent kökenli Taner ve Ece Aksel çifti tarafından 1998 senesinde satın alınan 14 dekarlık bir araziye sahip olan çiftlik; permakültür ve ekolojik tarım ile 2011 senesinde tanışmış, 2013 senesinde de faaliyete başlamıştır (TaTuTa, 2020b). Bir aileye ait olan çiftliğin üyesi bulunmamaktadır. Belentepe Yaşayan bir topluluğa sahip olmamasına rağmen;

uyguladığı permakültür tasarımları, ekolojik tarım ve yapı inşa tekniklerine ek olarak, bu bilgilerini aynı amaç doğrultusundaki bireyler ve girişimler ile paylaştığı için çalışmaya dahil edilmiştir.

Çiftlik ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında; permakültür tasarımları, ekolojik tarım uygulamaları, toprak ıslahı ve iyileştirilmesi, organik gıda üretimi ve temiz enerji üretimi-kullanımı gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Arazide bitkilerin yetiştirilme sürecinde toksik ilaç ve gübreler kullanılmamakta, çiftlik sahipleri doğal malzemelerden ekolojik yöntemler ile kendi ürettikleri ilaçları kullanmaktadır. Topraklarının beslenmesinde gerekli olan gübre ihtiyacını; organik atıkların kompostlanması ve bünyelerinde ürettikleri solucan gübresi ile karşılamaktadır. Elektrik ihtiyaçlarını fotovoltaiik panellerden ve rüzgar enerjisinden sağlayan çiftlik, sıcak su ihtiyacını da yine güneş enerjisi ile karşılamaktadır. Tarım alanların sulanmasında su hasadı ile elde edilen suları kullanan çiftlik, arazide su tutma kabiliyetlerini arttırmak için arazide yarıklar ve hendekler oluşturmuştur. Geri dönüşüme büyük bir önem veren yerleşke, yapılarda kullanılan suların da geri dönüşümünü gerçekleştirmektedir. “Gri su” adı verilen kullanıldıktan sonra filtre edilip temizlenen bu su, göletlerde toplanarak tekrar sulamada kullanılmaktadır. Çiftlikte yerel ve doğal malzemeler kullanılarak inşa edilmiş beş yapı bulunmaktadır. Bu yapılar hem çiftlik sakinlerinin hem de ziyaretçilerinin konaklaması ve ortak kullanımı için ayrılmıştır. Bu yapıların sıvasında ve yalıtımında organik maddeler kullanılmış aydınlatılması-ısıtılması-soğutulmasında güneş enerjisi ve hava kanallarından faydalanılmıştır. Aynı zamanda bu yapıların inşasında gri su ve yağmur suyunu toplamak için gerekli altyapılar da oluşturulmuştur. Araziden belli dönemlerde farklı yöntemler ile hasat edilen su, araziye sonradan kazandırılan göletlerde ve yeraltı su tanklarında depolanmaktadır. Yerleşkede bulunan üç ayrı gölette toplam 700 ton ve iki ayrı yeraltı deposunda toplam 90 ton su depolanabilmektedir (Belentepe, 2020a).

Belentepe çiftliği ziyarete açık bir yerleşkedir. Yalnız konaklama imkanı sadece aktiviteler zamanında ve aktivitelere katılanlara sağlanmaktadır. Bu tutumu ile tam anlamıyla bir eko-turizm gerçekleştirdiği söylenemez. Çiftlik kurucularının da bu yönde, turizm faaliyeti gerçekleştirme gibi herhangi bir girişimi bulunmamaktadır. Belentepe aktiviteler dışında gönüllü veya stajyer olarak Nisan ve Kasım ayları arasında, en az bir hafta olmak şartı ile katılımcı kabul etmektedir. Bu katılımcılar buldukları dönemde ekolojik tarım ve permakültür tasarımlar hakkında bilgi edinebilir, ekolojik çiftlik yaşantısını deneyimleyebilmektedir. Bu süreçte katılımcılardan temizlik, bakım gibi

gündelik işlere katılımı beklenmektedir. 2020 yılında virüs salgını nedeniyle ziyarete kapalı olan çiftlik online olarak çeşitli eğitimlerini sürdürmektedir (Belentepe, 2020b).

Belentepe'nin sürdürdüğü ekolojik yaşamın yanında çalışmada yer almasındaki önemli etkenlerden biri de çevresi ile olan etkileşimidir. Belentepe kurucuları doğal yaşamı desteklemek, endüstriyel tarım yöntemlerinden kurtularak temiz gıda ve temiz çevre oluşturmak bunları gerçekleştirirken de küresel iklim krizine bir nebze olsun dur diyebilmek için mücadele eden insanlardır. Yüklendikleri bu amaç doğrultusunda; çiftliklerinde ortaöğretim ve üniversite öğrencilerini, farklı meslek gruplarını veya bağımsız grupları ağırlamakta onlara ekolojik bilinç ve sürdürülebilir yaşam modelleri hakkında bilgiler vermektedir. Aynı zamanda sadece yerleşkesi ile sınırlı kalmayan Belentepe kurucuları, çeşitli STK'lar ve yerel yönetimler ile birlikte hareket ederek civar illerde de konferanslar, eğitimler ve etkinlikler düzenlemektedir. Bunun yanında tüketici ve kirletici toplumdan sıyrılarak sürdürülebilir bir yaşam kurmayı amaçlayan girişimlere de danışmanlık hizmeti vermektedir (Akyel, 2019).

Belentepe Permakültür Uygulama ve Doğal Yaşam Çiftliği üzerine yapılan bir akademik çalışmada; çiftlik kurucusu Taner Aksel hedeflerinin ilk etapta çiftliği mümkün olduğunca kendine yetebilir bir hale getirmek daha sonra da çiftlik dışında benzer mücadeleyi veren dostlar ile yardımlaşmak olduğunu belirtmiştir (Tatar ve Olay, 2015: 33). Belentepe'nin sitesini ziyaret ettiğimizde, 2015'teki çalışmayı destekler nitelikte: Belentepe'nin bir vakıfa dönüşmesi ve böylelikle daha organize bir şekilde, ekolojik kaygılar içerisinde olan ve bunun için çaba gösteren birey veya topluluklar ile ağlarını büyütmeyi planladıkları belirtilmektedir (Belentepe, 2020c).

1.4. TÜRKİYE ÖRNEKLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE DIŞSALLIK

Bu başlık altında yurtiçi yerleşkeler; kuruluş amaçları, yerleşke ve üyelerin özellikleri, ekolojik-ekonomik-sosyal sürdürülebilirlikleri bakımından genel bir değerlendirilme yapılması amaçlanmıştır.

Yerleşkelerin tamamında ekolojik sürdürülebilirlik kaygısı bulunmaktadır. Hareketlerinin çıkış noktasını belirleyen ekolojik sürdürülebilirlik amacının; tüketim kültürünün yarattığı tükenmişlik hissi, kent yaşamının getirdiği stres ve baskı, doğal gıdaya erişim isteği gibi etkenlerden beslendiği görülmektedir.

Araştırma ile görülmüştür ki yurtiçi örnekleri kendilerini tanımlarken ekoköyden ziyade; kolektif, ekolojik yerleşke, ekolojik çiftlik, farkındalık okulu, uygulama merkezi

gibi farklı sözcükleri tercih etmişlerdir. Henüz girişim aşamasında olmaları ve gelişmelerini sürdürmeleri bu tanımlamalarda önemli bir pay sahibidir. Tüm örneklerde yerleşke kurucularının ve üyelerinin; kent kökenli, belirli bir eğitim seviyesine ulaşmış, yaşadığı sistemden muzdarip bireyler olduğu fark edilmektedir. İmece Evi dışında diğer yerleşke sakinlerinin tam anlamı ile kentlerden kırsala göç etmedikleri ve kent ile bağlarını kopartmadan yerleşkelere git gel yaptıkları görülmektedir. Hem bu özellikleri nedeniyle hem de sahip oldukları nüfus itibarıyla Türkiye'deki ekoköylerin henüz bir topluluk oluşturacak yapıya erişemediği söylenebilir. Güneşköy örneği haricinde mevcut üyeler dışında kırsaldan yeni katılımcı dahil olan başka bir yerleşke yoktur. Bu durum üye profillerinin çeşitlenebileceği ve üye sayılarının artabileceği konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Arazi seçiminde hem daha önceden yerleşim alanı olup sonradan terk edilen araziler hem de daha önce hiçbir ekim/dikim ya da yerleşimin olmadığı araziler tercih edilmiştir. Yerleşkelerin arazi konusunda sahip olduğu ortak özellik; hepsinin kent merkezlerinden uzak, kırsal bölgelerde olması ve yurtdışı örnekleri ile kıyaslandığında küçük ölçekli yerleşimler olmasıdır. Ekoköy girişim yerleşkelerinin bu şekilde izole alanlar olması kırsalda yaşayan insanlar ile olan sosyal bağlarını zayıflatmaktadır. Kişisel gelişimlerinde, ekolojik duyarlılık kazanan ekoköy sakinleri henüz bu bilince erişememiş bireylere ulaşmamakta böylelikle çevre üzerinde oluşturdukları pozitif etkiler kendi hayatları ile sınırlı kalabilmektedir. Ne kadar çok kişi ekolojik duyarlılık ile hareket ederse bu davranışın oluşturacağı dışsallık da o kadar büyük olacaktır.

Çalışma kapsamında ele alınan girişim örneklerinin, yapıların inşasında ve malzeme kullanımını konusunda bilinçli hareket ettikleri söylenebilir. Yapılar yerleşkelerin bulunduğu coğrafyaya uygun olarak, yerel ve doğal malzemelerin kullanılması ile sürdürülebilirlik ve ekolojik ayak izi gözetilerek inşa edilmiştir. Kırsalda temel barınma ihtiyaçlarını ekolojik prensipler doğrultusunda inşa ettikleri yapılar ile karşılama, kirletici ve bertarafı güç malzemeler yerine geri dönüştürülebilir ve sürdürülebilir doğal malzemeler kullanmaları pozitif dışsallık doğurmaktadır. Seçilmiş ekoköy örnekleri üyelerinin; ekolojik yerleşkelerde inşa ettikleri ekolojik yapıların haricinde bu yapıları ek olarak, kentlerdeki alışla gelmiş kirletici yapılarda da yaşamlarını sürdürmeleri ve bu yapıları da meşgul etmeleri ekolojik yapıların tercih edilmesi ile oluşturdukları pozitif etkiyi zayıflatmaktadır.

Yenilenebilir enerji sistemleri kullanımı tüm yerleşkelerde görülmektedir. Tüm yerleşkeler güneş enerjisinden faydalanılırken bazı yerleşkelerde güneş enerjisi ile birlikte rüzgar enerjisi de kullanılmaktadır. Yenilebilir enerji üretimi konusunda Güneşköy ve Marmariç yerleşkeleri zayıf kalsa da İmece ve Belentepe yerleşkeleri enerji ihtiyaçlarını karşılama konusunda yeterliliklerini sağlamıştır. Isı enerjisi çoğunlukla yakacak odunlardan elde edilmektedir. Yüksek karbon emisyonuna neden olan fosil yakıtlardan üretilen enerjinin yerine düşük karbon emisyonuna sahip ve yenilenebilir olan enerji kaynaklarına yönelmeleri öncelikle atmosfer olmak üzere çevre üzerinde pozitif dışsallık yaratmaktadır. Seçilen dört örnekten ikisinin enerji yeterliliğini yenilenebilir kaynaklar ile sağlar iken diğer ikisinin bu konu oldukça yetersiz olması Türkiye’de bulunan ekoköylerin enerji üretimi/tüketimi konusunda çevre üzerindeki pozitif etkisi düşündürücüdür.

Örnek yerleşkelerin tamamı organik/ekolojik tarım faaliyetinde bulunmaktadır. Üretilen bu ürünler, öncelikle yerleşke üyelerinin ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmakta, tüketim sonrası ihtiyaç fazlası ürünler satılarak yerleşke için gelir sağlanmaktadır. Yerleşkeler ekolojik tarım faaliyeti yürüterek hem kullandıkları tarım alanlarını kirletmemekte hem de ekolojik tarım üretimi miktarınca konvansiyonel tarım ürünü tüketimlerini azaltarak da kirletici üretim modelinin olumsuz etkilerini azaltabilmektedir. Ayrıca doğayı besleyerek ve sağlıklı gıda üretimini artırarak pozitif dışsallık oluşturmaktadır.

Ekolojik yerleşimlerde sürdürülen ekonomik faaliyetler incelendiğinde; temel faaliyetim organik tarım olduğu görülmektedir. Bunun yanında yerleşimlerde düzenlenen; çeşitli eğitim atölyeleri ve etkinlikler ekoköy girişimlerinin potansiyel gelir kaynağıdır. Avrupa ekoköylerinin faaliyetlerinde ciddi bir yeri olan ve ekoköylerin kalkınmasında etkisi yadsınamayan eko-turizm uygulamaları Marmariç girişimi dışında Türkiye örneklerinde görülmemektedir. Tüm yerleşimler ziyarete açık iken bazı haller dışında ziyaretçilerine konaklama hizmeti sunmamaktadır. Genellikle gönüllülük esası ile yerleşime gelen ziyaretçilere konaklama imkanı sağlanmakta bunun karşılığında da katılımcılardan ortak harcamalara ve ortak işlere dahil olmaları istenmektedir. Buna ek olarak girişimlerde düzenlenen uzun süreli eğitimlere veya etkinliklere dahil olan katılımcılara da konaklama imkanı sunulmaktadır.

Eko-turizm faaliyeti yalnızca, kırsalda konaklama ya da tatil hizmeti olarak düşünülmemelidir. Eko-turizm; çeşitli ekolojik eğitimler, tüketimden ziyade üretimi

destekleyen atölye çalışmalarını içeren ve tatil sürecinde katılımcılarını ruhsal ve fiziksel olarak besleyen bir turizm modelidir. Aynı zamanda çevre ve kültür tahribatına neden olan, tüketime ve israfa dayalı kitle turizmine de alternatif oluşturmaktadır. Bu faaliyetin yürütülmesi ile yurtiçinden ve yurt dışından birçok insana ulaşılabilenlikle böylelikle hem kitle turizminin yoğunluğu azaltılabilmekte hem de yerleşke sakinleri katılımcılarına ekolojik duyarlılığı, ekolojik kaygıyı aşılatabilmektedir. Sahip olduğu özellikler sayesinde eko-turizm, farklı coğrafya ve kültürlerden gelecek olan insanlara ulaşarak yaratılabilecek pozitif dışsallık potansiyeli barındırmaktadır. Türkiye yerleşkelerinin bu fırsatı değerlendiremeyerek muhtemel potansiyelden mahrum kaldığı söylenebilir.

Türkiye ekoköy girişimlerinin ekonomik açıdan kendi kendine yeterliliği sağladığı söylenemez. İmece Evi dışındaki diğer girişimlerin gelir kaynaklarının önemli bir kısmı üyelerinin kentlerde sürdürdükleri işlerinden sağlanmaktadır. Kendine yeterliliğin sağlanamadığını düşündüren bir diğer neden de yerleşimlerin mevcut yapılarını armağan/dayanışma ekonomisi ile sürdürmeleridir. Ekonomik sıkıntıların ekoköy girişimlerinin başarısızlığındaki en önemli etken olduğu bilinmektedir. Yurtdışı örneklerinde olduğu gibi, özgürlükçü çalışma modelleri ile üyelerinin yerleşim dışında da işler yürütmesi yerleşimlerin ekonomik sürdürülebilirliklerini destekleyebileceği gibi uzun vadede ise ekolojik yerleşkeler kentlerden kopamayan insanların yazlığı ya da kışlığı haline dönüşebilir.

Çalışma kapsamında incelenen örnekler ile görülmektedir ki Türkiye ekoköy girişimleri henüz bu yolun başındadır. Yine de bu tarz ekolojik bilinç ile hareket eden toplulukların sayısı gün geçtikçe Türkiye’de de artmakta, yaşanılan çevre sorunlarına karşı ekolojik bilinç gelişmektedir. Bu girişimlerin ülke için yaratmış olduğu pozitif dışsallıklar ve barındırdıkları potansiyeller yarınlar için daha yaşanılabilir bir hayatın umutlarını güçlendirmektedir.

2. TÜRKİYE VE AVRUPA EKOKÖY ÖRNEKLERİNİN DIŞSALLIKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Eko-köyler önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi birçok farklı uygulamalar gerçekleştirmektedir. Pozitif dışsallık yarattığı tespit edilen uygulamalar bir arada incelenebilmesi için tablo 1.’de listelenmiştir. Tabloda Türkiye ve Avrupa girişimleri karşılaştırmalı olarak görülebilmektedir. Bu başlık altında, tespit edilen dışsallıklar karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 1’de yer alan “yok”, “zayıf”, “etkin” nitelendirmeleri tablo 2’deki kriterler gözetilerek yapılmıştır.

Tablo 1. Eko-köylerin Dışsallıkları

Pozitif Dışsallıklar	Türkiye Örnekleri				Avrupa Örnekleri			
	Güneşköy	İmece Evi	Bayramiç Yeniköy	Belentepe	Solheimar	Sieben Linden	Findhorn	Cloughjordan
Ekolojik/Organik Tarım	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Yenilebilir Enerji Üretimi/Kullanımı	Zayıf	Etkin	Zayıf	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Ekoloji Kursları	Etkin	Zayıf	Zayıf	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Vegan Beslenme	Zayıf	Yok	Yok	Yok	Yok	Etkin	Yok	Yok
Kırsal Canlanma	Zayıf	Yok	Yok	Yok	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Geri dönüşüm ve Kompostlama	Etkin	Zayıf	Zayıf	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Ekolojik Mimari	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Su hasadı ve Gri Su Kullanımı	Yok	Yok	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Eko-turizm	Yok	Yok	Zayıf	Yok	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Ziyaretçi Kabulü	Zayıf	Zayıf	Etkin	Zayıf	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Gönüllü Sadeleşme-Tüketim Farkındalığı	Zayıf	Etkin	Zayıf	Zayıf	Etkin	Etkin	Etkin	Etkin
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	Yok	Yok	Yok	Yok	Etkin	Etkin	Yok	Yok

Tablo 2. Nitelik Kriterleri

Pozitif Dışsallıklar	Nitelendirme Kriterleri
Ekolojik/Organik Tarım	1.Kendine yeterlilik
Yenilenebilir Enerji Üretimi/Kullanımı	1.Kendine yeterlilik
Ekoloji Kursları	1. Sistemli ve planlı gerçekleştirme 2. Eğitimsel donanım sahipliği
Vegan Beslenme	1. Uygulamanın varlığı 2. Yerleşke içerisindeki ölçeği
Kırsal Canlanma	1. Yerleşke üye sayısını artırma 2. Alternatif iş kolları yaratabilme
Geri dönüşüm ve Kompostlama	1. Teknoloji kullanımı 2. Atık kapasitesi
Ekolojik Mimari	1. Ekolojik yapıların varlığı
Su hasadı ve Gri Su Kullanımı	1. Gerekli sistemlerin varlığı 2. Yerleşke içerisindeki ölçeği
Eko-turizm	1. Turizm faaliyetin varlığı 2. Sistemli ve planlı gerçekleştirme
Ziyaretçi Kabulü	1. Ziyarete açık olma 2. Erişilebilirlik
Gönüllü Sadeleşme-Tüketimde Tasarruf	1. Tüketici yaşam tarzından ödün 2. Ekoköy yaşam modeline uyum
Dezavantajlı Grupların Topluma Kazandırılması	1. İlgili alanda faaliyetin varlığı

- Ekolojik/organik tarım

Türkiye ve Avrupa girişimlerinin tamamında organik/ekolojik tarım, yerleşkelerin ana faaliyetini oluşturmaktadır. Geleneksel bilgiler ile permakültür, topraksız veya susuz tarım gibi disiplinlerin harmanlandığı uygulamaları da görmek mümkündür. Çevre tahribatı yaratılmaması, kıt kaynakların etkin kullanımı ve insan sağlığının korunması gibi konularda pozitif dışsallık yaratan organik/ekolojik tarım uygulamalarının; yerleşke sakinlerinin ihtiyaçlarını önemli oranlarda karşılayabilecek hatta fazlasını da satabilecek düzeyde ve ekolojik/organik tarım prensiplerinden ödün vermeden gerçekleştirilmesi göz önünde bulundurularak, Türkiye ve Avrupa ekoköy gruplarının her ikisinde de etkin bir şekilde sürdürüldüğü söylenebilmektedir.

- Yenilenebilir enerji üretimi ve kullanımı

Yenilenebilir enerji sistemleri konusunda hem Türkiye hem de Avrupa girişimlerinin hedef ve amaçlarının benzer olduğu tespit edilse de Avrupa örneklerinin gerek sahip oldukları altyapı gerekse kendine yeterliliklerini sağlama ve ihtiyaç fazlası yeşil enerjiyi genel şebekeye satabilmeleri Türkiye örneklerine nazaran, pozitif dışsallık yaratan yenilenebilir enerji sistemleri konusunda daha etkin oldukları söylenebilmektedir. Aynı zamanda Türkiye'den seçilen dört ekoköy girişiminden ikisinin enerji ihtiyacını yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılama konusunda yetersiz kalması ve kendi

yeterliliğini sağlayabilen yerleşkelerin ise nüfus miktarlarının Avrupa'dan seçilen örnek girişimlerin nüfus miktarlarına nazaran oldukça az olması Türkiye ekoköy girişimlerinin yenilenebilir enerji sistemleri konusunda zayıf kaldığı inancını desteklemektedir.

- Ekoloji kursları

Ekoköyler tarafından sakinleri dışındaki bireylerin, ekolojik duyarlılık kazanabilmelerini ve bunun sonucunda da hayatlarında çevreye faydalı davranışlar sergileyebilmelerini sağlamak amacı ile düzenlemiş oldukları eğitimler veya çalıştaylar pozitif dışsallık yaratabilmektedir. Bu tarz uygulamaların önemi hem Türkiye hem de Avrupa yerleşkeleri tarafından yeterli düzeyde biliniyor olsa da Avrupa örneklerinde uygulamalar düzenli ve sistematik olarak gerçekleştirilirken Türkiye örneklerinde bu alanda eksiklik ve sorunlar ile karşılaşılabilir. Türkiye girişimlerinin eğitim faaliyetlerini periyodik olarak düzenlememesi, eğitim için gerekli fiziksel altyapıya sahip olmaması ve eğitim konularının yerleşke üyelerinin nitelikleri ile sınırlı kalması; ekolojik farkındalık eğitimleri alanında Türkiye girişimlerini Avrupa girişimlerine göre daha zayıf kılmaktadır. Bunlara ek olarak Avrupa girişimlerinin sahip oldukları derslik, atölye gibi fiziksel altyapılarının yanında; her ekoköyün kurmuş olduğu eğitim dernekleri ile kazandıkları hukuki alt yapıları ve Türkiye örneklerinin henüz 2020 yılında covid-19 virüs salgını ile ağırlık verdiği, internet üzerinden çevrimiçi gerçekleştirilen eğitimlere Avrupa örneklerinin yıllar öncesinden başlamış olup bugün de sürdürüyor olması ekoloji eğitimlerinin yarattığı pozitif dışsallık açısından, Avrupa örnek ekoköy girişimlerinin daha etkili olduğu düşüncesini desteklemektedir.

- Vegan beslenme

Seçilen ekoköy örneklerinin tamamı vejetaryan mutfak kültürünü desteklemekte ve hayvancılık faaliyetine mesafeli yaklaşmaktadır. Endüstriyel hayvancılığın sürdürülemeyeceği hususunda bir fikir birliği olsa da Türkiye girişimlerinden Güneşköy ve özellikle de Avrupa girişimlerinden Sieben Linden daha somut davranışlar sergilemektedir. Girişimlere bu konuda geliştirebilecekleri politikalar üzerinde düşünmeleri tavsiye edilebilir.

- Kırsal canlanma

Girişimlerin üye sayıları incelendiğinde Avrupa girişimlerinin Türkiye girişimlerinden oldukça fazla üyeye sahip oldukları görülmektedir. Bu konuda ortak noktaları ise tüm girişimlerin az sayıda birey ile başlamasıdır. Avrupa girişimlerinin başlangıçlarından bugüne üye sayılarını arttırdıkları ve hatta bugünden sonrası için de genişleme planlarına sahip olduğu görülürken Türkiye girişimlerinin başlangıçtaki üye

sayılarını korudukları ve yakın zamanda yerleşkelere dahil olabilecek üyeler hakkında herhangi bir planlarının olmadığı, hatta yeni üyelerin katılımını şu an için tercih etmedikleri söylenebilir. Aynı zamanda Türkiye girişimlerinin üyelerinin Avrupa ekoköyleri üyeleri gibi yerleşkelerin daimi sakinleri olmadıkları, İmece Evi dışındaki yerleşkelerde ikamet edilmediği söylenebilir.

Bunun yanında Türkiye girişimlerinin buldukları yörelerde izole yerleşkeler olmaları, yerel halk ile sınırlı ilişkileri ve kırsal turizme olan mesafeli yaklaşımları; pozitif dışsal etkilere neden olabilecek kırsal canlanma alanında, onları Avrupa Ekoköyleri karşısında zayıf kılmaktadır. Avrupa ekoköylerinin; ölçeği, barındırdıkları nüfus, birçok farklı alandaki etkinlikleri ve bunlara bağlı olarak oluşturabildikleri alternatif iş kolları kırsal alanların canlandırılmasındaki etkinliklerini destekleyen önemli özellikleri arasında sayılabilir.

- Geri dönüşüm ve kompostlama

Organik/ekolojik tarımın önemli bir tamamlayıcısı olan, kompostlama uygulamaları tüm ekoköylerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye yerleşkelerinde atıkların geri dönüştürülmesi ve kompostlama konularında çeşitli girişimler bulunsa da bu girişimlerin henüz başlangıç aşamasında ve sistemlerinin ilkel olduğu söylenebilir. Avrupa örneklerinin; kimi zaman kendilerinin tasarladığı kimi zaman dışarıdan temin ettikleri gelişmiş ekolojik teknolojilere sahip olmaları ve bu sistemler ile Türkiye girişimlerine nazaran kat ve kat fazla insanın oluşturduğu atıkları dönüştürebilmesi veya kompostlama yapabilmesi göz önünde bulundurulduğunda, geri dönüşüm ve kompostlama alanında Avrupa yerleşkelerinin Türkiye yerleşkelerinden daha yüksek bir performansa sahip oldukları söylenebilir.

- Ekolojik Mimari

Ekolojik mimari konusunda hem Türkiye hem de Avrupa'dan seçilen örneklerin yeterli bir bilinç düzeyinde oldukları ve bu bilinç doğrultusunda hareket ettikleri söylenebilir. Tüm yerleşkeler imkanları dahilinde; doğal, yerel, geri dönüştürülmüş veya dönüştürülebilir ve sürdürülebilir malzemeler tercih etmeleri ve doğa insan ilişkisini gözetten yapıları ile bu alanda yüksek performans göstermektedir.

- Su hasadı ve gri su kullanımı

Türkiye girişimlerinde, su hasadı ve gri su kullanımı konusunda imkanlar dahilinde ciddi yatırımlar ve uygulamalar görülse de genel itibarıyla uygulamaların yetersiz kaldığı, potansiyellerinin tam olarak kullanılmadığı söylenebilir. Avrupa ekoköylerinin neredeyse her bir yapıda ve arazinin ilgili tüm noktalarında sistem

gereklerini yerine getirmeleri sayesinde sağladıkları bu alandaki bütüncül yaklaşımları ve geniş bir ölçekte oluşturdukları sistematik ağları ile su hasadı ve gri su kullanımında Türkiye girişimlerine nazaran daha verimli oldukları söylenebilir.

- Eko-turizm/kırsal turizm

Avrupa ekoköylerinin turizm konusundaki isteklilikleri ve sağlamış oldukları kazanımları bu alandaki gelişimlerini büyük oranda desteklemiştir. Bunun neticesinde gerekli yatırımları gerçekleştirebilmişler ve bu faaliyetlerini geliştirerek gerek altyapı olarak gerekse örgütlenme biçimi olarak profesyonel bir hizmet sunumuna ulaşabilmişlerdir. Türkiye örneklerinin ise turizme karşı olan tutumlarının bu alanda ilerleyememelerinin en büyük nedeni olduğu söylenebilir. Bu yüzden kırsal/ekolojik turizm alanında Avrupa örneklerinin Türkiye örneklerine karşı bariz bir üstünlüğünün olduğu söylenebilir.

- Ziyaretçi kabulü

Ziyaretçi kabulü turizm başlığı altında incelenebilir olsa da turizmin ifade ettiği kapsamdan farklılaşmaktadır. Ziyaretçi kabulü, yerleşkelerin spontane gelişen ziyaretlerde, misafirlerin yerleşkeye ulaşımı veya yerleşke üyelerine erişimini ifade etmektedir. Aynı zamanda yerleşke üyeleri dışındaki bireylerin turizm kapsamında değerlendirilemeyecek kısa zamanlı ziyaretlerini içermektedir.

Bu minvalde düşünüldüğünde, öncelikle Türkiye yerleşkelerinin neredeyse tamamında daimi üyelerin bulunmaması büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ayrıca yerleşkelere temel ulaşım ağları ile ulaşılamıyor olması, yerleşkelerin plansız gerçekleşen ziyaretlere kapalı olması ve ziyaretlerin planlanmak istense de gerekli üyelere erişimin güç olması yerleşke dışındaki bireylerin ziyaretlerini zorlaştırmaktadır. Tüm bunların aksi özelliklere sahip olan Avrupa yerleşkeleri ise ziyaretçi kabullerinde gerekli performansı gösterebilmektedir.

- Gönüllü sadeleşme ve tüketim farkındalığı

Ekoköyler gönüllü sadeliği hayatlarının merkezine almış ve sahip oldukları tüketim farkındalıkları doğrultusunda bir araya gelmiş topluluklardır. Bu durum seçilen tüm örnek ekoköyler için geçerlidir. Sahip olunan bilincin yaşam pratikleri üzerindeki olumlu etkisi; Türkiye girişimlerinde, üyelerinin ekolojik yerleşkelerde tam zamanlı yaşamamaları sonucunda karbon ayak izini önemli oranda büyüttüğü bilinen seyahat faaliyetini sıkça gerçekleştirmeleri ve şehirlerde de kirletici binalarda yaşamlarını devam ettirmeleri gibi nedenler ile zedelenmektedir.

- Dezavantajlı grupların topluma kazandırılması

Toplumlardaki sosyal sürdürülebilirliği besleyen ve hükümetlerin sosyal politikalarında da kendine yer bulan, dezavantajlı grupların kazanılmasına yönelik çalışmalara Türkiye örneklerinde rastlanmamıştır. Avrupa'dan seçilen örneklerde ise iki yerleşke bu alanda önemli bir misyon yüklenerek farklı çalışmalar gerçekleştirirken diğer iki yerleşkede de herhangi bir somut girişim bulunmamaktadır. Özellikle Solheimar ekoköyünün; kuruluşundan bu yana sürdürdüğü kaynaştırma programları ve sosyal hizmetleri ile bu alanda öncü olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dışsallıkların bir piyasa başarısızlığı olarak görülmesinin ve içselleştirilme çabalarının ana nedeni, oluşan etkilerin fiyatlanamamasıdır. Özellikle negatif dışsallıkların neden olduğu maliyetlerin kirleticilerden ziyade topluma yüklenmesi negatif dışsallıklar ile mücadeleyi gerektirmektedir. Dışsallıklara pozitif yönden bakacak olursak da içselleştirme dışsallığın sürdürülmesi, desteklenmesi yönünde gelişmektedir. Dışsallıklar; bir ekonomik davranış sonucunda kasıt olmadan, rastlantısal olarak ortaya çıkan etkileri ifade etmektedir. Negatif dışsallıklarda bu rastlantısal etki, büyük oranda kirleticilerin kar maksimizasyonu tarafından motive edilmekteyken; pozitif dışsallıklarda ise pozitif dışsal etki, büyük bir oranda manevi tatminler ile motive edilmektedir. Ekonomik sistemde; bir davranışın maddi menfaatler dışında sağlanan tatminler ile sürdürülebilirliği güçtür. Ekonomik aktörler; toplum faydasından ziyade kişisel faydalarını öncelediği için, bir davranış yüksek sosyal fayda oluştursa da o davranış sonucunda beklenen düzeyde kişisel fayda sağlanamıyor ise o davranışı sürdürmeyeceklerdir. İşte bu yüzden dışsallık teorisinde de pozitif dışsallıkların sürdürülebilirliğini sağlamak için devlet müdahalesi öngörülmüştür.

Çalışmamız sonucunda da görülmüştür ki; Ekoköyler, ekolojik ve toplumsal kaygıları ile gerçekleştirdikleri temel ekonomik davranışları sonucunda pozitif dışsallık yaratmakta ve sosyal fayda sağlamaktadır.

Ekoköylerin yaratmış olduğu dışsallıkların ağırlıklı olarak çevre üzerinde pozitif dışsal etkiler olduğu, bunun yanında; ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da yaratmış olduğu pozitif dışsallıkların bulunduğu söylenebilir. Ekoköylerin oluşturdukları dışsal etkilerin; pozitif yönde yoğunlaştığı, negatif dışsal etkilerin ise henüz muhtemel düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Dışsallık yaratan faktörleri ve ekoköylerin bu faktör alanlarındaki etkilerini özetlemekte yarar vardır. Öncelikle en önemli faktörlerden çevre alanından başlamak faydalı olacaktır. Ekolojik/organik tarım, yenilebilir enerji kullanımı/üretimi, yapı inşalarında ekolojik mimari prensiplerinin benimsenmesi, katı ve sıvı atıkların geri dönüştürülmesi, ekolojik temelli eğitim gibi uygulamaları çevre üzerinde pozitif dışsal etki yaratmaktadır. Çevre üzerinde pozitif dışsal etkilere neden olan faaliyetleri aynı zamanda; çevre kirliliğini önleme ve sağlıklı gıda üretme özellikleri ile sağlık alanında da benzer etkiyi yaratmaktadır. Sağlık hem ekonomik hem de beşeri sermayenin korunması yönünden önemli bir dışsallık faktörüdür. Bir diğer dışsallık alanı ekonomidir. Ekoköyler temelde, mal ve hizmet üreticileridir. Gıda, enerji,

eğitim, turizm mal ve hizmetlerini üretmektedir. Bu alanlarda artı değer oluşturmakta ve istihdam sağlayabilmektedirler. Sağladıkları bu ekonomik değer; buldukları kırsal alanlarda işsizliğin, yoksulluğun ve göç hareketliliklerinin azalması gibi etkileri ile sosyal alanda pozitif dışsallık yaratmaktadır. Ekoköylerin faaliyet alanlarına giren bir başka dışsallık faktörü de eğitimidir. Yürüttükleri; eğitim, seminer ve çalıştaylar ile pozitif dışsallık yaratmaktadırlar.

Çalışmamızda ekoköylerin doğurduğu pozitif dışsallıklar tespit edilmiş ve Türkiye ile Avrupa ekoköy girişimlerinin, pozitif dışsal etkileri arasındaki farklar incelenmiştir. İnceleme ve karşılaştırma sonucunda Türkiye girişimlerinde eksik ya da geliştirilmesi gerekli görölen alanlarda; var olan pozitif dışsallıklarının güçlendirilmesinde ve potansiyel pozitif dışsal etkilerinin de ortaya çıkmasında yararlı olabileceğini düşündüğümüz tavsiyelerde bulunulmuştur.

Türkiye ekoköy girişimlerinin Avrupa ekoköy girişimlerinden bariz olarak farklılaştığı ilk konu; sahip oldukları nüfus ve ölçekleridir. Avrupa girişimlerine baktığımızda; uzun ömürlü, daha kalabalık ve buna bağlı olarak üye profillerinin daha çeşitli, yerleşe alanlarının da daha geniş olduğunu söyleyebiliriz. Avrupa girişimlerinin yarattığı pozitif dışsal etkilerin düzeyini belirleyen, en önemli faktörlerin bunlar olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye girişimlerinin bu gelişmişliğe ve ölçeğe ulaşabilmeleri için öncelikle, katılımcı sayılarını ve finansman kaynaklarını arttırmaları gerekmektedir. İlgili gerekliliği sağlamada; ekoköylerin hukuki bir zeminde yapılanması etkili olacaktır. Bu doğrultuda girişimler; dernek ya da kooperatif kimlikleri edinerek hem katılımcı kazanmada hem de yatırım kaynakları bulmada avantaj elde edebileceklerdir. Aynı zamanda sahip oldukları tüzel kişilikler sayesinde yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları ile daha etkili ilişkiler kurabilecek, uzun soluklu iş birlikleri gerçekleştirebileceklerdir. Gerçekleştirilen iş birlikleri, ekoköylerin ilk aşamada yerelde sonradan ulusal çapta tanınırlığını ve güvenirliliğini arttıracaktır. Son olarak ekoköylerin dernek veya kooperatife dönüşmeleri; ilerleyen dönemlerde yerleşkenin örgütlenmelerini düzenleyecek, yönetim ve organizasyonlarını kolaylaştıracaktır.

Eko-turizmin gelir kaynağı yaratması ve kırsaldaki iş kollarını çeşitlendirmesi özellikleri ile ekoköylerin kalkınmasında ve gelişiminde önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Türkiye ekoköy girişimlerinin eko-turizm alanında tam anlamıyla faaliyet gösterdikleri söylenemez. Bu alanda eksiklerinin olduğu hatta kimi yerleşkelerde turizm faaliyetinin yürütölmediği görölmüştür. Eko-turizm uygulamaları, ekoköylere olan katkılarının yanında; oluşturduğu pozitif dışsallıklar ile sosyal fayda potansiyeli

barındıran ve bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bir faaliyet koludur. Bu amaç doğrultusunda; Türkiye ekoköy girişimlerinin, yereldeki doğa dostu çiftçiler ve ekolojik yerleşim alanları ile dünyanın farklı noktalarından insanları buluşturan TaTuTa hareketine dağıl olmaları; eko-turizm uygulamalarını güçlendirecektir. Dünya ekoköy girişimlerinde, başarılı eko-turizm uygulama modelleri bulunmaktadır. Bu uygulamalar dikkate alınarak, bulunulan yörenin coğrafyasına ve kültürüne uyumlaştırılmış modellerin geliştirilebileceği düşünülmektedir. Özellikle çocuklar için düzenlenmiş eğitici kampları ve çeşitli yaz okulu programlarını içeren modeller geliştirilebilir. Böylelikle yarınlara sahibi şimdinin çocukları olan bireylere, içine doğdukları yaşamdan farklı olarak; tüketmek üzere şekillenmemiş, doğa ile barışık bir yaşamın da mümkün olduğu farkındalığı kazandırılabilir.

Yurtiçi girişimlerinde geliştirilmesi gerekli görülen ve pozitif dışsallık yaratan bir diğer alan; yenilebilir enerji üretimi, atıkların ve suyun geri dönüştürülmesi için gerekli olan sistemlerdir. Yerleşkeler, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının karbon ayak izini küçültmedeki etkisinin ve geri dönüşüm uygulamalarının kazanımlarının farkındalar; bu doğrultuda her yerleşkede farklı bir girişim görülmektedir. Bu girişimlerin ilkel modelleri aşarak, bütüncül ve teknolojik sistemlere dönüştürülmesi hem edindikleri misyonda tatminlerini yükseltecek hem de çevre üzerindeki pozitif dışsal etkilerini arttıracaktır. Bu sistemlerin edinilmesinde; yurt dışındaki ekoköylerde uygulanan basit modeller kopyalanabilir, daha gelişmiş sistemler için ise çeşitli üniversiteler ile iş birliğine gidilebilir. Bu iş birlikleri sayesinde hem finansal kaynak problemleri aşılabilir hem de teknik bilgi edinilebilir.

Çalışmaya dahil edilen yurtiçi ekoköy girişimlerinin tamamında; ekolojik/organik tarım, doğal hayatı ve çeşitliliği koruma, ekolojik mimari ve geleneksel bilgi ile harmanlanmış modern tarım teknikleri uygulamaları görülmektedir. Ekolojik yerleşkelerin bu uygulamaları; buldukları yörelerde, kırsalda yaşayan yerel halk ile de paylaşımları önerilmektedir. İlerleyen dönemlerde bir araya gelerek saha uygulamaları da hayata geçirilebilir. Böylelikle ekolojik bilinç aşılanarak, kırsalda yaşayan halkın doğa ile barışık sürdürülebilir bir yaşam sürmesi sağlanabilir.

Dünya ekoköy örneklerinde de görüldüğü üzere, ekoköylerin sonradan dahil oldukları yörelerde; kuruluşlarının ilk aşamalarında yerel halk tarafından ön yargı ile karşılanmaları ve yadırganmaları aşılması gereken genel bir sorundur. İlk aşamalarında bu ön yargıyı kıran ve yerel ile bağlarını, ilişkilerini güçlendiren ekoköy girişimleri uzun yıllar varlıklarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmektedir. Aksi durumda, izole bir

yaşantıyı tercih ederek, kuruldukları yöre halkı ile ilişkilerini geliştiremeyen ve kültüre uyum sağlayamayıp dışlanan yerleşkeler; hem ekoköy hareket felsefesi ile çelişmekte hem kırsalda çeşitli sorunlar ile karşılaşabilmekte hem de dışsal etkilerini zayıflatmaktadır. Türkiye ekoköy girişimlerinin yerel halk ile etkileşimlerinin sınırlı olduğunu ve girişimlerin izole yerleşkeler olduğunu söylemek mümkündür. Bunun için girişimlerin; yakın köylere sıkça ziyaretlerde bulunmaları ve özellikle yerel halkı yerleşkelerde ağırlamaları önerilmektedir. Ekolojik yerleşkelerde, yerel halka yönelik veya yerel halkın da dahil olabileceği dışarıya yönelik etkinlik ve organizasyonlar düzenlenebilir.

Çalışma kapsamındaki yurtiçi yerleşkeleri; GEN veya Buğday Derneği gibi ulusal ve küresel oluşumlara üye olmakla birlikte, bu platformlarda etkin olmadıkları düşünülmektedir. İlgili kuruluşların sağladığı olanakları gözden geçirerek tekrar değerlendirmeleri önerilir. Aynı zamanda yurtiçi girişimlerinin herhangi bir uluslararası ekoköy girişimi ile temasta olmadığı görülmüştür. Yerel yönetimlerde uygulamaları görülen “kardeş şehir” veya “dost kasaba” gibi adlandırmalara sahip, karşılıklı beslenmeyi ön gören temaslar kurulabilir.

Öneriler kapsamında son tavsiyemiz de kamu yöneticilerine olacaktır. Ortaya çıkarttıkları pozitif dışsal etkiler göz önünde bulundurularak var olan ekoköy girişimleri, yerel veya merkezi yönetimler tarafından altyapı ve arazi temini konularında desteklenebilir. Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta var olan girişimlerin desteklenmesidir. Çünkü ekoköyler bir fikir etrafında bir araya gelmiş insanların oluşturdukları bilinçli topluluklardır. Bu nedenle tepeden inme kararlar ile kurulan yerleşim alanlarının sürdürülebilir olacağı düşünülmemektedir. Hali hazırda var olan ekolojik yerleşkelerin desteklenmesi daha faydalı olacaktır.

Ekoköylerin, oluşturdukları pozitif dışsallıkları geliştirmeleri yönündeki önerilerimizden sonra; ilerleyen dönemlerde oluşturabilecekleri, potansiyel negatif dışsallıklar hakkında da uyarıda bulunmakta fayda vardır. İncelemeler sonucunda yurtiçi ekoköy girişimlerinin; yeni üye katılımı veya yerleşkelerin genişletilmesi hakkında herhangi bir plan ya da stratejilerinin olmadığı görülmüştür. İlerleyen dönemlerde ekoköylere üye katılımlarının artması ile birlikte yerleşkeler, doğal çevrenin taşıma kapasitesini aşarak buldukları yörelerde; şu an savaştıkları çevre tahribatına, kendileri neden olabilirler. Böyle bir negatif dışsallığın doğmaması adına, ekoköyler; ekolojik, ekonomik ve sosyal yönleri ile değerlendirilmiş, büyüme planları geliştirmelidir. Potansiyel negatif dışsallıklardan bir diğeri de rantlaşmadır. Bazı ekoköyler buldukları

yörelere bir cazibe merkezi haline getirebilmektedir. Bu durum sonucunda, yöredeki emlak ve arazi fiyatları artmakta ve rant yarışı edinilen misyonun önüne geçmektedir. Son olarak dikkat edilmesi gereken nokta ise; ekoköy faaliyetlerinin, özellikle eko-turizmin, kırsalın ana ekonomik faaliyeti olan tarım ve hayvancılığın yerini alması tehlikesidir.

2019 Aralık ayında ortaya çıkan, 2020 yılında dünyayı etkisi altına alan ve 2021 Şubat ayı itibariyle etkisinin halen devam ettiği Covid-19 (korona virüs) pandemisi ile sağlıklı kent modelleri; kent ölçeği, kent nüfus yoğunlukları, kentlerin geleceği gibi konular hakkında araştırma ve tartışmalar hız kazanmış ve artmıştır. Aynı zamanda salgından korunmada ve salgın ile mücadelede zorunlu olarak başvurulmuş fiziksel ve sosyal izolasyon yöntemi; bireylerin ruhsal sağlıklarını olumsuz etkilemiştir.

Pandeminin başlangıcından bugüne geçen zamanda görülmüştür ki şehirlerde yaşayan bireylerin, doğa ile temasları ve kırdan kente göçleri artmıştır. Sosyal izolasyon süreçlerinde bireylerin doğa ile teması; zihinsel-fiziksel sağlığın korunmasını ve sosyal bağların sürdürülmesini destekleyerek bu süreçte rahatlatıcı etki yaratmaktadır. Pandemi yönetiminde ve pandemi sonrası normalleşme döneminde geliştirilecek yaklaşımlar kentsel alanlar ile sınırlı kalmamalıdır (Deniz ve Kiraz, 2020: 149). Geliştirilecek yaklaşımlarda kırsal alanlar ile kentsel alanların iş birliği gözetilmelidir. Sağlıklı insan gelişimini önceleyen ekoköyler, pandemi yönetiminde ve sonrasındaki dönemlerde tahribata uğramış toplum psikolojisinin ve sosyal ilişkilerin rehabilitasyonuna katkı sağlayacak merkezler olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda pandemi sonrası geliştirilecek sağlıklı kent modellerinde de doğa ile temas halinde olan ekoköy yerleşke tasarımlarından faydalanılabilir. Bu bilgiler ışığında yapmış olduğumuz çalışmanın; ilerleyen dönemlerde sağlıklı kent modelleri, kent sağlığı, pandemi sürecinde ve sonrasında toplum psikolojisi gibi konularda yapılacak olan çalışmalara ilham vermesi, ekoköylerin bu çalışmalar kapsamında değerlendirilmesini sağlaması ve ilgili çalışmalara zemin oluşturması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agyeman, J., & Angus, B. (2003). The Role of Civic Environmentalism in the Pursuit of Sustainable Communities. *Journal of Environmental Planning and Management*, 46(3), 345-363.
- Akalın, G. (1986). *Kamu Ekonomisi* (2. b.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aktaş, A. (2019). *Ağ Dışsallıklarının Kamu Maliyesi Açısından Önemi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Akyel, T. (2019). Belentepe Çiftliği Kurucusu Taner Akyel ile Yeni Permakültür Eğitimlerini Konuştuk. (E. Şenyuva, Röportaj Yapan). Yeşilist. <https://www.yesilist.com/belentepe-ciftliginin-kurucusu-taner-akselle-yeni-permakultur-egitimlerini-konustuk/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Alabaş, M. M. (2016). *Dışsallıkların Ekonomi Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Algan, F. T., & Bilen, S. (2005). Toprak Kirlenmesi ve Biyolojik Çevre. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(36), 83-88.
- Armağan, R. (2003). Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9).
- Asımgil, B. (2017). XVI. Yüzyıldan Günümüze Eko-Köylerin Tanımlama Yaklaşımlarına Göre Karakteristik Özelliklerinin Saptanması. *Trakya University Journal of Engineering Sciens*, 18(2), 95-111.
- Atabey, S. (2015). *Organik Tarım ve Eko-Turizm Uygulamalarına Geçiş Sürecinde Çandır Köyü Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Aydın, M., & Aydın, G. I. (2017). *Kentiçi Ulaşım Hizmetleri ve Dışsallık: Çanakkale Örneği*. İstanbul: IJOPEC Publication.
- Barde, J.-P. (1994). Economic Instruments in Environmental Policy: Lessons From the OECD Experience And Their Relevance to Developing Economies. *OECD Development Centre*. (Working Paper No:92), 1-32.
- Bartu, K. E. (2020). *Kırsal Yerleşmeler ve Eko-Köyler Arasındaki Etkileşimin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi: Çanakkale Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Bayramiçyeniköy. (b.t). *Hakkımızda*. <http://www.bayramicyenikoy.com/sayfala.asp?id=26> (Erişim Tarihi: 22.10.2020).
- Baytok, A., Zorlu, Ö., & Avan, A. (2018). Turizmde Sürdürülebilirlik Kapsamında Cittaslow ve Toplum Temelli Turizm İlişkisinin Kavramsal Olarak İncelenmesi. *Innovation And Global Issues Congress IV*, 135-145.
- Belentepe. (2020a). *Uğraşlar*. <https://www.belentepe.org/su-tutma-toplama/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Belentepe. (2020b). *Gönüllülük*. <https://www.belentepe.org/gonulluluk/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Belentepe. (2020c). *Ağımız*. <https://www.belentepe.org/agimiz/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Berk, S. (2006). Çevresel Dışsallıkların İçselleştirilmesinde Kullanılan Regülasyon ve Hukuki Sorumluluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi. *Çimento Müstahsilleri İşveren Sendikası Yayınları*, 20(5), 25-35.
- Bloom, D., & Canning, D. (2003). The Health and Poverty of Nations: From Theory to Practice. *Journal of Human Development*, 1(4), 47-71.

- Boyer, M., & Porrini, D. (2002). The Choise of Instruments for Environmental Policy: Liability or Regulation. *An Introduction to the Law and Economics of Environmental Policy: Issues in Institutional Design, Research in Law and Economics Series*(20).
- Buchanan, J. M. (1962). Externality. *Economica*, 29(116), 371-384.
- Cloughjordan. (2020a). *About Us*. <http://www.thevillage.ie/about-us/about-us-2/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- Cloughjordan. (2020b). *Our Community*. <http://www.thevillage.ie/our-community/our-community/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- Cloughjordan. (2020c). *Our Enterprises and Livelihoods*. <http://www.thevillage.ie/our-community/our-enterprises/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- Cloughjordan. (2020d). *Visit Us*. <http://www.thevillage.ie/visit-us-2/visit-us/>, (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- Coase, R. (1960). The Problem of Social Cost. *Journal of Law and Economics*(3), 1-44.
- Cropper, M. L., & Oates, W. (1992). Environmental Economics: A Survey. *Journal Of Economic Literature*, 2(30), 675-740.
- Çavuşoğlu, M. (2012). Bozcaada Üzüm Tarımı Turizmi ve Elektronik Tatil Tasarım Site Uygulaması. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 49-54.
- Çeken, H., Dalgın, T., & Çakır, N. (2012). Bir Alternatif Turizm Türü Olarak Kırsal Turizmin Gelişimini Etkileyen ve Kırsal Turizmin Etkileri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 11-16.
- Çelikyay, S. (2006). Ekolojik Planlama Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirilmesi ve Bartın Şehri Üzerinde Bir Örnek Çalışma. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), 10-22.
- Çınar, E. (2013). *İneklerin Ekolojik Ayak İzi Raporu*. TrouwTR.
- Dawson, J. (2006). *Ekoköyler: Sürdürülebilirliğin Yeni Ufukları* (2. b.). (Çev. D. Dinçel), İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi.
- Deniz, P. Ö., & Kiraz, E. D. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecinde Şehir Sağlığı Çalışmaları. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*(1), 147-151.
- Dinler, Z. (2000). *Mikro Ekonomi* (13. b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ekopia. (2020). *Eko Community Currency*. <https://www.ekopia.org.uk/investments/eko-community-currency/> (Erişim Tarihi: 30.09.2020).
- Erçoşkun, S. (2017). Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Asimetrik Bilgi Problemi. *Proceedings Book of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences*, 2, 443-448.
- Findhorn. (2020a). *About the Findhorn Foundation*. <https://www.findhorn.org/about-us/> (Erişim Tarihi: 29.09.2020).
- Findhorn. (2020b). *Visit*. <https://www.findhorn.org/visit/> (Erişim Tarihi:30.09.2020).
- Findhornecovillage. (b.t). *Ecological Building*. <https://www.ecovillagefindhorn.com/index.php/building>, (Erişim Tarihi: 30.09.2020).
- Findhornecovillage-b. (b.t). *Ecological Waste Water Treatment*. <https://www.ecovillagefindhorn.com/index.php/water>, (Erişim Tarihi: 30.09.2020).
- Findhornecovillage-c. (b.t). *Findhorn Foundation*. <https://www.ecovillagefindhorn.com/index.php/water/46-findhorn-ecovillage/137-findhorn-foundation>, (Erişim Tarihi: 30.09.2020).
- GEN. (2015). *Bayramiç Yeniköy*. <https://ecovillage.org/project/bayramic-yenikoy/> (Erişim Tarihi: 22.10.2020).
- GEN. (2018a). *GEN Annual Report 2018*. <https://ecovillage.org/about/reports/> (Erişim Tarihi: 29.05.2020).
- GEN. (2018b). *Ecovillages/Solheimar Iceland*. <https://ecovillage.org/project/solheimar-eco-village/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- GEN. (2018c). *Cloughjordan Ecovillage*. <https://ecovillage.org/project/cloughjordan-ecovillage/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- GEN. (2018d). *Cloughjordan models sustainability*. <https://ecovillage.org/cloughjordan-models-sustainability/> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- GEN. (b.t). *What is an Ecovillage*. <https://ecovillage.org/projects/what-is-an-ecovillage/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020).
- Gilman, R. (1991). The Eco-village Challenge. *Living Together*, 29(Summer). <https://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/> (Erişim Tarihi: 21.12.2020).
- Gökmen, G., & Tosuner, F. (2019). Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Vergilerin İç Göç Üzerindeki Etkileri. *BAİBÜ Sosual Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 653-677.
- Gülcan, M. C. (2008). *Kamu Harcamaları İçinde Eğitim ve Sağlık Harcamalarının Yeri, Ekonomik Etkileri ve Türkiye Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Güleryüz, M. (2013). *Bir Ütopya Hareketi Olarak Eko-Köyler: Türkiye'deki Örnekler Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güneş, İ. (2000). *Dışsallıklar, Kamunun Düzenleyici Rolü: Enerji Sektöründe Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Güneş, İ. (2003). Dışsallıklar Teorisi ve Ağ Dışsallıkları. *II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kİtabı*, 117-130.
- Güneşköy. (2018). *Güneşköy Hakkında*. <https://www.guneskoy.org.tr/guneskoy/guneskoy-hakkinda> (Erişim Tarihi: 15.10.2020).
- Güneşköy. (2020a). *Projeler*. <https://www.guneskoy.org.tr/projeler/avrupa-birligi-projeler> (Erişim Tarihi: 15.10.2020).
- Güneşköy. (2020b). *GİDYO*. <https://www.guneskoy.org.tr/gidyoy> (Erişim Tarihi: 15.10.2020).
- Gürgen, Y. A. (2019). *Ekoköyleri Ekolojik ve Eşitlikçi Bir Kalkınma Bağlamında Yeniden Düşünmek: Yabancılaş(ma)mış İnsan*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Hayta, A. B. (2006). Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Ailenin Yeri ve Önemi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 359-376.
- Hyman, D. N. (2010). *Public Finance; A Contemporary Application Of Theory To Policy* (10. b.). USA: South-Western Cengage Learning.
- İbret, B. Ü., & Aydınöz, D. (2009). Şehirleşmede Yanlış Yer Seçiminin Hava Kirliliği Üzerine Olan Etkisine Bir Örnek: Kastamonu Şehri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*(18), 71-88.
- IFOAM. (2008). IFOAM Organics International. <https://www.ifoam.bio/why-organic/organic-landmarks/definition-organic> (Erişim Tarihi: 30.05.2020).
- İmeceEvi. (2020). *Anasayfa*. http://www.imeceevi.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (Erişim Tarihi: 01.09.2020).
- İnan, M. (2018). Kamu Ekonomisi ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 76-107.
- Kama, Ö. (2009). Küreselleşen Dünyada Çevre ve Mülkiyet İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(1), 13-27.
- Kara, E. (2014). *Ekolojik Kaygı Temelli Yerleşimlerde Sürdürülebilirlik Paradigmasının Farklı Boyutlarıyla İncelenmesi: Ekoköyler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kargı, V., & Yüksel, C. (2010). Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri. *Maliye Dergisi*, (159), 183-202.

- Kaypak, Ş. (2013). Ekolojik Ayak İzinden Çevre Barışına Bakmak. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 6(1), 154-159.
- Kirby, P. (2020). Cloughjordan Ecovillage: Community-Led Transitioning to a Low-Carbon Future. *Ireland and the Climate Crisis* (s. 287-304). Switzerland: Palgrave Studies in Media and Environmental Communication.
- Kozak, N. (2012). *Genel Turizm Bilgisi (1.b.)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Manisalıoğlu, E. (1971). *Dışsal Ekonomiler ve İktisadi Gelişme*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- Mckitrick, R. (1997). Double Dividend Environmental Taxation and Canadian Carbon Emissions Control. *Canadian Public Policy-AnalysedePolitiques*, 4(23), 417-434.
- Meade, J. E. (1952). External Economies and Diseconomies in a Competitive. *The Economic Journal*, 62(245), 54-67.
- Mollison, B. (2012). *Permakültüre Giriş (2. b.)*. (Çev. E. Özkan). İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi.
- Mutlu, A. (2006). Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim. *Maliye Dergisi*, (150), 53-78.
- Network, G. F. (2020). *Footprintnetwork Home*. <https://www.footprintnetwork.org/> (Erişim Tarihi: 25.01.2021).
- Özçağ, M., & Hotunluoğlu, H. (2015). Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324.
- Özdemir, D. (2018). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1337-1349.
- Öztürk, N. (2004). Piyasa Başarısızlıkları. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 6(21), 173-187.
- Parlakay, O., & Yavuz, A. (2016). Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları. *Akademik Bakış Dergisi*(57), 210-220.
- Pearce, D. (1991). The Role of Carbon Taxes in Adjusting to Global Warning. *The Economic Journal*, 101(407), 938-948.
- Pigou, A. C. (1932). *The Economics of Welfare (5. b.)*. London: Macmillan Limited.
- SadeceKa (Prodüktör). (2016). *İmece Evi* [Belgesel]. Türkiye: <https://www.youtube.com/watch?v=WSIPtrQchdw> (Erişim Tarihi: 01.09.2020).
- Sarıkaya, M., & Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi*, 4(2), 221-233.
- Savaşan, F. (2017). *Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına: Kamu Ekonomisi (7. b.)*. Bursa: Dora Yayın Basın.
- Scitovsky, T. (1971). *Welfare and Competition*. USA: Richard D. Irwin, Inc.
- Siebenlinden. (2020a). *Geschichte*. <https://siebenlinden.org/de/geschichte/> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- Siebenlinden. (2020b). *Ökologie*. <https://siebenlinden.org/de/oekodorf/oekologie/> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- Siebenlinden. (2020c). *Ökonomie*. <https://siebenlinden.org/de/oekodorf/oekonomie/> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- Siebenlinden. (2020d). *Soziales*. <https://siebenlinden.org/de/oekodorf/soziales/> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- Siebenlinden. (2020e). *Kultur/Weltsicht*. <https://siebenlinden.org/de/oekodorf/kulturweltsicht/> (Erişim Tarihi: 18.12.2020).
- Solheimar. (2020a). *History of Solheimar Ecovillage*. <https://www.solheimar.is/pages/saga-solheima> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- Solheimar. (2020b). *Hugmyndafræðin*. <https://www.solheimar.is/pages/hugmyndafrædin> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Solheimar. (2020c). *Byggðin og íbúarnir*. <https://www.solheimar.is/pages/byggdin-og-ibuarnir> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Solheimar-d. (2020). *Fyrirtækin*. <https://www.solheimar.is/pages/fyrirtaekin> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Sönmez, S. (1987). *Kamu Kesimi Teorisi: Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı*. Ankara: Teori Yayınları.
- Stiglitz, J. E. (1994). *Kamu Kesimi Ekonomisi* (2. b.). (Ö. F. Batirel, Çev.). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No:549.
- Şahin, G., & Avcıoğlu, A. O. (2016). Tarımsal Üretimde Sera Gazları ve Karbon Ayak İzi. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, 3(12), 157-162.
- Şanal, Ş. (2019). *Kırsal Kalkınmada Kültürel Ekoloji Yaklaşımı: Isparta İli Eğirdir İlçesi Gökteş Mahallesi Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Isparta.
- Şimşek, O. (2016). *Alternatif Bir Ekolojik Yaşam Modeli: TaTuTa Projesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Şimşek, Y. (2001). Eğitimin Dışsallıklarının Dikkat Çeken Olguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(2), 239-256.
- Taban, S. (2006). Türkiye'de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Sosyoekonomi*(2), 31-46.
- Tatar, S., & Olay, N. (2015). Agro-Turizm Kapsamında Permakültürün Uygulanabilirliği ve Geliştirilmesi: Belentepe Permakültür Öifliği Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(5), 29-34.
- TaTuTa. (2020a). *Anasayfa*. www.tatuta.org (Erişim Tarihi: 25.06.2020).
- TaTuTa. (2020b). *Ev Sahibi*. <https://woofturkey.org/tr/user/159239> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Tosuner, M., & Aktan, C. (1986). Dışsal Ekonomiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 139-153.
- Tosunoğlu, B. T. (2014). Sürdürülebilir Küresel Refah Göstergesi Olarak Ekolojik Ayak İzi. *Emek ve Toplum*, 3(5), 132-149.
- Türkcan, B. (2014). Kavramsal Olarak Bilgi Dışsallıkları ve Bilgi Dışsallıklarının İktisadi Etkileri. *İktisat ve Toplum*(50), 47-52.
- Ulucak, R. (2018). İktisatta Çevreci Dönüşüm: Ekolojik Makro İktisat. *Erciyes Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(51), 127-149.
- UNEP. (2010). *Green Economy: Driving A Green Economy-Through Public Finance And Fiscal Policy Reform*. Working Paper v.1.0.
- Yüksel, C. (2006). *Dışsallıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Adana.
- Yürüdü, E., Kara, H., & Arıbaş, K. (2010). Türkiye'nin Organik (Ekolojik) Tarım Coğrafyası. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 402-424.
- Zeybek, O. (2014). Eğitim Turizminde Yeni Bir Alan. *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, (s. 758-771). Aydın.
- +90 (Prodüktör). (2019). *Şehirden Kaçanlar: İmece Evi'nde Ekolojik Yaşam* [Belgesel]. Türkiye. <https://www.youtube.com/watch?v=XCaliQeOYWU> (Erişim tarihi: 01.09.2020).